

Revista noua

Anul II nr. 7(16) iulie 2005

Fondată de Bogdan Petriceicu HASDEU la 15 septembrie 1887
Seria a patra, editată de Cercul literar «Geo Bogza» și «Fundația «Hasdeu»

Cum se vede azi avangarda literară românească din secolul 20?

Dan Mircea Cipariu, Christian Crăciun, Vasile Spiridon, C. Trandafir

Cronica literară - Ion BELDEANU - Un hidalgo melancolic și ironic (Constantin Trandafir) ♦ **Dialog** - I. Opreșan: «Dacă urmărești, așa, fluxul ideilor, îți dai seama că acolo e un om care gândește și se exprimă, deși în altă limbă, ca și cum ar face-o în limba română» ♦ **Autori și cărți** - Virgil Diaconu (Florin D. SCARLAT), Cornel Constantin Ciomâzga (Mihail GÂLCĂ), Lucian Alecsa (Florin S. DOCHIA), Gabriela VASILESCU (Victor STEROM), Dimitrie Lupu (Ioana URSU) ♦ **Note de lectură** - *Petre Țuțea între filosofie și teologie* - Cassian Maria Spiridon (Camil VIORESCU), *Repere în zig-zag* - Victor Ivanovici (Ion STRATAN) ♦ **Enciclopedia HASDEU** - «Românism și democrație» (Dumitru Matală) ♦ **Eseu** - Postmodernismul înalt (I), Theodor Codreanu ♦ **Poezie** - Roxana EICHEL, Emilia CĂȚOI, Alexandra TOMȘA ♦ **Proză** - Realitatea de care nu are nimeni nevoie (Ion LILĂ) ♦ **Imaginea în oglinda cuvântului** - Motive din plastica rupestră africană (Elena Dinu)

4x4 la Câmpina

Tabăra Națională *Scriitori și plasticieni pentru mileniul III* de anul acesta a fost găzduită la Câmpina, în perioada 28-31 iulie 2005. Program al Fundației Culturale Libra, tabăra a debutat în 1998, propunându-și să reconfigureze, prin întâlniri de câte trei ani pentru fiecare promoție, o nouă elită culturală și artistică în spațiul românesc. În anul 2000, sub îngrijirea editorială a poetului Liviu Ioan Stoiciu, a apărut antologia *Poezia taberei*, la Editura Fundației culturale Libra, ce propunea istoriei literaturii române contemporane nume precum Elena Vlădăreanu, Aida Pulpan, Boros Kinga, Cristina Pastor, Constantin Virgil Bănescu, Andrei Gheorghe. Grafica acestei antologii a fost realizată de Mihai Zgondoiu, unul dintre seniorii programului.

La Câmpina, coordonarea editorială a fost asigurată de poetul George Vulturescu, directorul revistei *Poesis*, din Satu Mare, iar exercițiile de scriere creativă s-au desfășurat sub supravegherea poetului Dan Mircea Cipariu. Au participat, mai ales în grădina casei de vacanță a familiei Daniela și Nini Tomescu - gazde și organizatori plini de solitudine, trei poetese: Alexandra Tomșa (Târgoviște), Emilia Cătoi și Roxana Eichel (Ploiești). Programul a inclus și vizitarea Muzeului Memorial "B. P. Hasdeu", unde participanții s-au întâlnit cu redacția *Revistei Noi* (C. Trandafir, Fl. Dochia, Ioana Ursu). Rezultatul final al taberei se va concretiza în editarea, în toamnă, a unei culegeri de poezie intitulată *4x4* (vor fi incluse și versuri de Lavinia Băulescu, din Turnu Severin, care a lipsit din motive de sănătate o desene semnate de patru graficieni selectați în cadrul programului *Scriitori și plasticieni pentru mileniul III*. Culegerea va fi lansată, în noiembrie, la Târgul internațional de carte Gaudeamus.

Spre o mai bună edificare a cititorilor revistei noastre, am dedicat, în acest număr, trei pagini poeteselor oaspete ale orașului dintre râuri. (R. N.)

Memento

Sever Avram, Florin Dochia, Ion Stratan
la o întâlnire a Cenaclului "I. L. Caragiale", Ploiești, 1983

Coperta 1: Floarea soarelui de Lidia NICOLAE

Cuprins

- **Cronica literară** – *Apostol Gurău - Pelinialirismului fabulos*, Constantin Trandafir, p. 1
- **Dialog** - *George Vulturescu- "Eu cred că suferința prin artă poate fi transformată în lumină și în bucurie"*, p. 3
- **Colocviu** - *Se mai raportează literatura română de azi la (vre)o tradiție?* Viorel Cernica, Christian Crăciun, Liviu Ioan Stoiciu, C. Trandafir, p. 5
- **Autori și cărți** - *Dan Mircea Cipariu* (Florin Dochia), *Formă și deschidere* (Ion Stratan), *Ion Croitoru* (Gergia Lupu), *Romanița Rusu* (G. Rus) p. 8
- **Eveniment** - *Opera poetică a Juliei Hasdeu, Thalia Mușat*, p. 12
- **Eveniment** - *Dicționarul General al Literaturii române*, Tr. Constant, p.13
- **Enciclopedia HASDEU** - *Exeget al folclorului*, Dumitru Matală, p. 14
- **Eseu** - *Postmodernismul înalt (I)*, Theodor Codreanu, p. 15
- **Imaginea în oglinda cuvântului** - *Idolul feminin în cultura Hamangia*, Cristina Dinu, p. 18
- **Proză** - *Omul cu porumbei*, Florin Dochia, p. 28
- **Poezie** - Cristian Oprescu, Nicolae Szekely, Ariadna Petri, Filip Kôlô, p. 2
- **Cadențe reflexive** - *Natura Nu-ului*, Viorel Cernica, p. 26
- **CortexT** - *În târg. Un epilog?* - Christian Crăciun, p. 28
- **Folclor** - *Duhurile pământului și neprețuitele comori...*, Gherasim Rusu Togan, p. 30
- **Scrisoare** - *Un cititor rural aruncat în democrația culturii (III)*, Ion Lilă, p. 31

Fundația Hasdeu înființată în 1991

Cod fiscal 7735840

cont RO18 RNCB 3910 0000 2507 0001

editează

Revista Nouă

Redacția:

Constantin Trandafir (*director*), Florin Dochia (*redactor-șef*), Serghie Bucur, Viorel Cernica, Christian Crăciun, Lidia Nicolae, Gherasim Rusu Togan, Jenica Tabacu, Ioana Ursu

Materialele se trimit cu mențiunea «Pentru Florin Dochia» prin fax 0244-336.291, prin e-mail fdochia@gmail.com sau florindochia@yahoo.com sau prin poștă la Casa de Cultură «Geo Bogza», str. Griviței, nr. 95, cod poștal 105.600 **CÂMPINA**, jud Prahova.

Contact la tel.: 0720-999.319 (Fl. D.) sau 0244-336.774 (C. T.)

Acest număr apare și cu sprijinul

CONSILIULUI MUNICIPAL CÂMPINA

ISSN 1223 - 429X

1,5 lei / 15.000 LEI

Materialele nepublicate nu se înapoiază. Responsabilitatea pentru conținutul textelor aparține în exclusivitate autorilor.

Revista se poate procura de la chioșcul **Muzeului Literaturii Române** (București) și de la redacție.

Tiparul executat la **PREMIER Ploiești**

Ion BELDEANU

Un hidalgo melancolic și ironic

Constantin TRANDAFIR

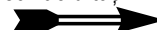
În *Starea de vid** Ion Beldeanu își limpezește perspectivele lirice, iar motivele recurente apar într-o lumină nouă, nu structural diferită de propria-i identitate consolidată deja, dar altfel distribuită. Acum confesiunea se insinuează cu mai multă detașare, uneori narativ și colocvial, de cele mai multe ori cu o sensibilitate reflexivă și o imaginație abundentă. A trecut aproape cu desăvârșire de stadiul sentimentalismului, de acea delicată și elegiacă deghizare. Ecurile bacoviene de până acum s-au estompat, mai stăruie acea melancolie a orașului de provincie, autumnal și crepuscular, și alte câteva „ticuri” aduse în alt registru: orașul putrezit în propriile tabieturi, „cu toate dramele lipite pe zid”, cu vocile lui

misterioase, și parcul amorțit de ploaie, presentimentul morții celor aruncați din Cetate, toamna „lălăie” etc. „Starea de vid” e, aici, o cale novalisiană care, în tentativa izolării de efemer, duce spre interior. Este, cum spune simbolistica, un preludiv fecund al experienței sinelui; nu mai indică acel „gol istoric”, dar „ploaia neagră de păsări care plutesc deasupra Parcului municipal” amintește de „Corbii” poetului Tradem. Mai e și motivul lecției de melancolie prinsă cât mai mult în tonalitate conversativă. La prima vedere, s-ar părea că Ion Beldeanu își continuă nestingherit cântecul pe aceeași strună. Cu mai mare atenție, încep a se desluși „variantele”, nuanțele, iar rostirea atinge pragul nesilitei virtuozității. Vacuitatea este spațială, existențială și etică, absență fără evenimente mari și repere; se presupune mai degrabă un fel de luminozitate legată de vidul creator, largă deschidere către lume și înțelegere a dualității: transparență, cosmicitate care întâlnește Oglinda reflectând forma în vid și vidul în formă: „Încerc să rețin această stare / de inițiere în arenele poeziei / scriu despre clipa / de contaminare a oglinzilor” (*Un loc vulnerabil*). Și în volumul de față reverberația contemplativă lasă loc elegiei duioase și „feliie de iluzii”, cu sonorități personale de limpede meditație.

Cele mai multe poeme din *Starea de vid* sunt, și de data aceasta, arte poetice în care prevalează tendința de torsionare lăuntrică a percepției lirice, angajarea eului în discurs, fără exhibarea subiectivității. Poezia e, înainte de toate, terapie și supraviețuire: „Nu mă pot apăra decât cuvintele / îi răspund și mă pierd / pe sub codrii de metafore / răcoroși ca o înserare de vară / de unde vă fac semne // convins că moartea nici nu există, nici nu există...” (*Nu mă pot apăra*). În spiritul poeziei moderne, de unde acum nu lipsesc accente textualiste, poetul tatonează, într-o sintaxă suplă, corespondențele dintre limbaj și lume, cedează inițiativa cuvintelor, face din această relație o problemă ontologică, de acuitate temperată. Cuvintele

apără de rinocerită, propulsează, mistuie, revelează, alunecă, învăluie, sunt trufașe, se ascund cețoase, ceea ce face ca înseși conturile sentimentului și reflecției să se deseneze difuz și enigmatic. Continuând să evoce pe himerica Eldora, „fata cu degete de sticlă și surâs violet”, poetul colorează, expresionistic, poezia cu lumini și umbre, îi atribuie însușirea unui „drog” care creează iluzia călătoriei în necuprindere și care, de fapt, „te izbește în plină viață”. Prin „pădurea de cuvinte” seceră moartea, iar poezia se sufocă de-atâta iubire. În discursul său despre cuvinte, caligraful melancoliei instituie un univers mitopoetic în stare să unească realul cu imaginarul, concretul cu fantezmele într-o scriitură mai totdeauna densă. Singurătatea și cuvântul se întrunesc în povestea nopților cu Eldora. Credița că nimic nu mai e de inventat dă întâietate uimirii și mirării („o nesfârșită mirare”), printr-o recunoaștere autoironică a sentimentalității: „Tu scrie și nu mai spune nimic / De altfel ai gura plină de măcieșe / Poți să-ți amintești în schimb / coridorul toamnei / pavat cu pașii Eldorei / E chiar ea / după gâlgâitul sângelui din câmpul de trandafiri / și după cel aromitor și mătăsoș / ca o declarație de dragoste // Dar ce știi tu cititorule / despre poemul care îmi face semne // de pe malul celălalt al așteptării...?” (*Caligrafia mirării*). Ion Beldeanu invocă, parcă într-o poetică a penumbrei, „sezonul tristeților fără sfârșit”, orgoliile neliniștite, numărul stelelor, firele vechii iluzii. Nici erotica, nici mirajul creației, nici elegiaca relație nu-i exhibă afectul. Oralitatea, unele cochetării cu paradoxul și ironia pun surdina sau suprimă tentativele sentimentale. Mai curând, o tandrețe calmă guvernează actul trăirii și al creației/construirii, deși „Istoria refuză tandrețea”. Poetul, mereu acuzând starea de melancolie oficiază sub puterea lucidității:

"Desenez silueta unei flori / și cărțile se deschid la lecția de melancolie / despre care v-am mai vorbit cândva / să nu-mi spuneți că nu știți / unde vreau să ajung / O construcție sub formă de fluturi / lată aluzia pe care probabil o așteptați // Singurătatea îmi trimite scrisori fremătătoare..." (*De fiecare dată*). „Incertitudinile” sunt simulante: „Cine ești? Încă nu știi cine ești? / Poet uitat prin nămolurile scrisului / cum zice / ochiul orb al confratelui nordic” (*Încă nu știi cine ești?*). Peste toate acestea stăpânește o singurătate rilkeană, iubitoare și constructivă, surprinzător atașantă. Poetul citadin hoinărește întrebător pe străzile sparte ale orașului „coclit”, „oraș de coioți”, „scufundat în propria-i letargie”. Din vocile misterioase ale urbei solitarul percepe doar un murmur și simte cum prin aer se insinuează o teamă vagă de înstrăinare. Narativ și dialogal, poetul ia distanță de asaltul melancoliei și scrutează mașinăria existențială până la fruntariile fantasticului: „Un cap de cal își arată dinții / în fereastra din colț / Acolo se coace lumina / și merii înflori-vor la ora zece / - zice - și viața / se ghemuiește în palmele sale tremurânde / încărunțind puțin câte puțin” (*Aici se coace lumina*). Sau, tot melancolic și ironic până la sarcasm: „Înfățișarea mea de hidalgo / poartă amprentele străzii / peste care se perindă realitatea / nenorocita de realitate / (ea nu mai trezește nici interesul / marinarilor mahmuri) // lată ploaia aruncând frunze de gheață / și vânzătorul de lozuri / numărându-și singurătatea / altfel zis / viața pe o margine de scenă / când trebuie să visezi / și vei visa un oraș în fiesta / pentru ca intrând în casă / să deschizi cartea / și să vezi cum cuvintele / se clatină la lumina sângelui tău / irascibil” (*Să vezi cuvintele cum*).

Artizan al metaforei și atent la încărcăturile simbolice, Ion Beldeanu este deopotrivă și un poet al simplității rafinate. „Vinul cel verde”, de exemplu, semnifică băutura nemuririi, a cunoașterii și inițierii liniștite, regeneratoare: „Până și caii și-au pierdut călăreții / și pasc oglinzile înserării / Vinul e verde / cântă pasărea / vinul e verde / cântă și-mi citește întâmplările / de care nu / mă fac nici într-un fel vinovat // se aude lespede / strivind sângele mieilor / ceea ce desigur nu va deschide / gura pecetluită a poemului / și nici drumul / spre ieșirea Bermudelor.” (*Vinul cel verde*). „Starea de vid” a discursului, subtil regizată, desemnează o realitate în acțiune, cum ar spune Jacques Maritain, care, odată realizată, duce către experiența inexprimată a naturii celei mari. Așa se explică prezența obsedantă, și în acest volum, a motivului tăcerii, preludiu al deschiderii spre revelație. Tăcerea acoperă evenimentele și conferă lucrurilor măreție ceremonioasă prin chiar această revelație. Potrivit numitei estetici a oglinzii, stăruitoare la Ion Beldeanu, poetul vânează sensuri prin oglinzile cenușii ale amiezii. Firește, e reflectarea în ordinea cunoașterii, răsrângerii ale gândului și ale Cuvântului, relevarea identității, dar și a căderii luciferice sau narcisiace. Reveriile sunt echivalente ale unei reflectări atotcuprinzătoare, lumini și umbre, plenitudine și vid, cădere și zbor, apropiere și depărtare, vis și asalt mundan, străvezimi și opacități

etc. Ion Beldeanu are virtutea de a caligrafia cu finețe imagistică zona de intersecție a stărilor și privilegiilor, a realului mărginaș și a reprezentărilor ficțiunii: „prin oraș hălăduiește Eldora”, stăpână pe mesaje secrete, incendiarie și cu „mireasmă tristă”. Convergență oglinzii este și simbolistica ferestrei și a ochiului/privirii, laitmotiv al poeziei lui Ion Beldeanu, nu doar din acest volum. Gustul libertății din priviri stimulează contemplația: „lată contemplan stelele acum / peste ochi îmi lunecă oglinzile / în care te afli tu / și-ți bei cafeaua // Într-adevăr ești nemilos de frumoasă / Într-adevăr ești nemilos de departe.” (*Noaptea ca o pisică*). Prin fereastră e captată lumina, asemănătoare cu receptivitatea ochiului și a conștiinței, a cerului și a pământului; e drept, cu provocarea memoriei care „răsfoiește cărțile de uitare”. Ochiul ia formă de pasăre în căutare de luminozități și umbrășuri ademenitoare, o pătrundere dincolo a privirii, într-o sedimentare pregnantă, sesizată în conștiință. Evident, o percepție estetică. Poetul contemplant o conexiune de stări și lucruri, cum spuneam, „vede” nevăzutul esențial, marcat de percepția lăuntricului. La un moment dat, nu-și mai recunoaște privirea de altădată, o rană i-o acoperă, presimte numai golul și „ochiul rece al tăcerii” care dormitează în miezul sunetelor. Nici muzica nu se mai alcătuiește, tăcerea ca un fluture imponderabil, care zorește spre lumina ucigașă, înlocuiește impulsurile exterioare impulsului misterios-creator.

În poezia mai nouă a lui Ion Beldeanu, privilegiile vin de pretutindeni, „pândind oximoronul”: din tristețe și speranță, din umbre și fosforescențe, din nedumerire și credință (în moarte și în viață). Lumina palidă, spirituală, înlesnește accesul la inițiere, dar în această distanțare meditativă au loc și momente de „erezie” când apare himera cu mersul ei amirosind a sare și cu vocea sclipind de joc și de alte reacții euforice. „Starea de vid” e, acum, semn de eliberare din vârtejul imaginilor, al dorințelor și al emoțiilor elementare. Predomină partea mai luminoasă a oximoronului, aproape apolinică, parcă senin-imperturbabilă, meditativ-discursivă; făgăduința precumpănește asupra declinului, orizontul e mai mult matinal decât crepuscular, „o dimineață adorabilă” (ironia trebuie luată în seamă) când sângele tânăr umblă într-o desăvârșită tăcere și dă frâu liber nostalgiilor: „Această dimineață / rătăcită în cartea de cetire a fiului / are coapse verzi / și ochii galeși / ceva amintește / de melancolia iepurelui schiop // Poetul se trezește și își aprinde țigara / abia atingându-l / viața trece într-o relație disfuncțională / mă vei pierde, zice, mă vei pierde / inconfundabilo! / Paginile se resfiră una după alta. Nu e nimic / de văzut doar dansul / orelor până la capătul acestei istorioare // Ce solemnitate, totuși, mai zise, / să aștepți nins de cenușă / clipa în care înflorește / t r a n d a f i r u l .” (*Dimineața trandafirului*).

Ion Beldeanu, poet al incantațiilor melancolice și de multă vreme ademenit de jocul spiritului ironic, ironia ca „pudoare a umanității” (Jules Renard), pășește acum mai ferm pe terenul liricii fulgurante.

I. Opreșan

«Dacă urmărești, așa, fluxul ideilor, îți dai seama că acolo e un om care gândește și se exprimă, deși în altă limbă, ca și cum ar face-o în limba română»

Pentru cercetătorul și editorul Ionel Opreșan, Bogdan Petriceicu Hasdeu, omul, savantul, înaintașii, familia și opera sa, constituie mai mult decât o pasiune, pare o obsesie a vieții, în sensul cel mai profund și mai adevărat al cuvântului. Prezent, ca de fiecare dată, la Castelul Iulia Hasdeu din Câmpina, cu prilejul tradiționalei Sărbători a Luliilor, (întotdeauna, de pe vremea Magului, în ziua de 2 iulie), ca participant la sesiunea de comunicări, pentru a gira lansarea celui de-al patrulea volum din Arhiva spiritistă realizată de neobosita Jenica Tabacu, dar și ca președinte de onoare al Fundației Hasdeu, a avut amabilitatea de a ne oferi prilejul unui dialog pe marginea uneia dintre cele mai elegante și spectaculoase apariții editoriale coordonate de domnia sa.

Stimate domnule Ionel Opreșan, prin grija dvs., a apărut, nu de mult, ediția bilingvă „Opera poetică / Oeuvre poétique” de Iulia Hasdeu, o bijuterie realizată și cu sprijin extern. Ce semnificație are această realizare?

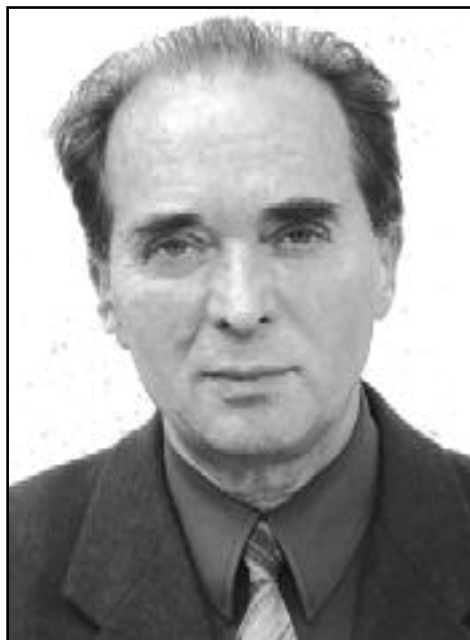
Are mai multe semnificații. În primul rând constituie, după părerea mea, recunoașterea oficială din partea guvernului francez, deci a poporului francez că Iulia Hasdeu este un scriitor francez. Nu pot să spun altceva înainte de a menționa că lucrarea a apărut cu sprijinul Ministerului de Externe și al Ambasadei Franței. În al doilea rând, înseamnă, pentru mine, cel puțin, și pentru editura noastră, dar cred că este un consens mai larg, o aducere în actualitate și constatarea viabilității poeziei unei scriitoare, cum spun în studiul introductiv, „aflată la hotarul dintre culturi” - cultura română și cea franceză.

Sustineți în studiul tocmai menționat că Iulia Hasdeu aparține, totuși, literaturii franceze, dar sufletul ei este profund românesc.

E adevărat. Și nu numai al ei. Sunt atâtea cazuri de românce celebre, Dora d'Istria, Elena Văcărescu și atâția alți scriitori care au apelat la limba franceză sau o limbă a altei națiuni, dar au păstrat în sufletul lor toate simțămintele pe care poporul din care provin le-a transmis. De altfel, este și cazul Hasdeilor: Tadeu Hasdeu a scris în limba poloneză; Alexandru Hasdeu a scris în rusește. Dar ei totdeauna s-au simțit români. Și, într-adevăr, dacă urmărești, așa, fluxul ideilor, îți dai seama că acolo e un om care gândește și se exprimă, deși în altă limbă, ca și cum ar face-o în limba română. E o chestie puțin mai complicată. Pentru că limba, totuși, dă girul apartenenței la o cultură sau la alta. Oricât de multe simțăminte ar avea Iulia, ea trebuie, totuși, receptată, din punct de vedere al valorii artistice, prin ceea ce a exprimat în limba franceză.

Mai aveți și alte proiecte în derulare, privind familia hasdeilor?

Până la sfârșitul anului cred că vor apărea „Cugetările lui Iulia Hasdeu”, o ediție foarte frumoasă. Sunt cugetări, de data aceasta, o parte în limba română, o parte în limba franceză, dar traduse bine și ilustrate cu desene ale lui Iulia Hasdeu. Prin acest volum încerc să recuperez o altă secțiune a operei ei pentru publicul larg. Dar sunt proiecte mult mai ample în cadrul editurii noastre privind sărbătorirea lui Hasdeu la împlinirea a o sută de ani de la moarte, în 2007, când, împreună cu domnul Stancu Ilin, ne străduim să definivăm, în linii mari, tot ce nu s-a publicat din creația lui Bogdan Petriceicu Hasdeu, iar în ceea ce mă privește, să termin măcar cel de-al doilea volum al trilogiei pe care am

început-o: am publicat „Bogdan Petriceicu Hasdeu sau setea de absolut”, care reprezintă o biografie, este în lucrul cel de-al doilea volum care se cheamă „Opera literară a lui B. P. Hasdeu”, va urma un al treilea volum intitulat „Opera științifică”. Mă rog, chiar și de Iulia Hasdeu-mama am o carte pregătită, un documentar biografic, cu scrisorile primite, cu scrisorile trimise, în felul acesta recuperăm pe cineva - am și intitulat volumul „O viață în umbra marelui savant”. O altă carte, care, dacă va primi subvenția, va apărea anul acesta, este „Corespondența inedită B. P. Hasdeu”. Pentru că s-au publicat de către colegii mei, la Institutul de Istorie și Teorie Literară, acele frumoase volume despre Hasdeu, *Corespondența primită, corespondența emisă*, dar, din cauza apariției acestora în epoca totalitarismului, pe de o parte, unii dintre colegii s-au cenzurat și a lăsat în afară corespondența „spiritistă” sau cu oarecare accente politice, iar pe de altă parte, altele au fost neluate în considerare. E o recuperare, în vederea definitivării publicării a operei lui Hasdeu în 2007. Și o ultimă carte pe care n-aș vrea să o las să treacă neobservată, pentru că am anunțat-o, este intitulată „Dacia și dacismul în cultura română” - sunt toate articolele, multe inedite, multe în manuscris, ale lui Hasdeu, începând cu *Perit-au dacii?* și până la moartea savantului, despre această problemă care, iată, astăzi este de mare actualitate.

Eu n-am decât să vă urez multă putere de muncă și poate că este vremea să apară integral corespondența lui Hasdeu. Mă gândeam, adineauri, la faptul că a apărut, în mai, primul volum (din trei), în Franța, al *Corespondenței lui Paul Verlaine. Distanța în timp ar fi cam aceeași...*

Da, da. Mai mult, sunt unele lucruri care au fost considerate ca un fel de tabu și în privința corespondenței lui Hasdeu. O să vedeți, când se va publica volumul acesta despre care vorbesc, că trebuie dată deoparte coaja aceasta de falsă pudoare, să zicem, și trebuie intrat mai în adânc în intimitatea savantului, pentru a-i înțelege marile creații și pentru a-i înțelege relațiile lui omenești, pentru a reconstitui omul în toată complexitatea lui.

Așteptăm cu nerăbdare.

Florin DOCHIA

Dan Mircea CIPARIU Unii descoperă apa caldă și mersul pe jos

Pentru foarte mulți tineri care intră pe câmpul de bătălie al literelor românești, avangarda românească e bun prilej nu de ipoteze, ci de descoperire a apei calde și a mersului pe jos. Să ne gândim la *Poemul invectivă* al lui Geo Bogza, reluat, după ani, de către un exponent al nouăzecismului, e vorba de Mihai Gălățanu, sau de către Marius Ianuș, fără a avea „succesul” lui Bogza de a fi trimiși de către o instanță judecătorească la pușcărie. Dacă stau să mă gândesc că tot ceea ce înseamnă până la urmă demitizare, tehnica colajului, repudierea spiritului mic-burghez, după Marinetti sau Voronca, cu „cetățene, deparazitează-ți creierul!”, toate acestea le vom vedea ca

instrumente și de lexic, și, uneori, chiar și de viziune, lucruri care, pentru orice literat cu oarecare școală și carte, trebuie să devină, dacă vreți, o experiență nici trăită, nici visată, ci una asumată, care ține de istoria literelor românești și de istoria literelor europene, desigur.

Mai grav este altceva, și lucrul acesta are o legătură cu ceea ce afirmam la început, că sunt foarte mulți cei care nu cunosc în termeni și subtilități avangarda interbelică românească și, într-un fel ridicol, uneori, spectacular, alteori, repetă ceva *déjà vu*, *déjà conu*. Pe mine mă amuză foarte tare această notă și, într-un fel, modă dezinhibantă la nivelul lexicului și al viziunii, pe care mulți au taxat-o când au vorbit de noi promoții literare, nu au făcut, însă, și un rapel cultural la avangarda românească; ar fi văzut că ceea ce pare uneori proaspăt pentru niște oameni cere nu cunosc cultură, e deja fumat.

Christian CRĂCIUN Nepoții avangardei

A te întreba dacă Avangarda are astăzi ecouri în arta românească mi se pare o contradicție în termeni. Căci:

Av1// Un curent care și-a impus principalul punct din program repudierea părinților, tabula rasa din tot ce l-a precedat, nu poate fi genitor. A avea urmași înseamnă cea mai mare rușine dacă ne raportăm la filozofia acestei mișcări. Sigur că rămân câteva elemente supraviețuind: anumite strategii textuale, un raport special scriitor – text – cititor, o percepție specifică a realității, dar și a istoriei și a rostului artei. Acestea au intrat în patrimoniul comun, nu mai au nimic din forța de șoc de la începutul secolului XX, s-au – nomen odiosum – clasicizat.

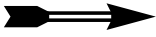
Av2// „Avangarda” este un nume generic, mult prea încăpător pentru o discuție aplicată. El înghite mai multe curente aflate, deseori, în contradicție estetică și ideologică și artiști care nu au fost deloc prieteni. Deci: la ce avangardă ne referim? Suprarealismul și constructivismul nu sunt tocmai congruente, de exemplu. Putem aplica aici o metodologie din lingvistică. Analizând transformările din gramatică sau lexic, specialiștii vorbesc despre forme productive, care se fixează în uz și generează noi prefaceri și unele neproductive, sortite atrofierii și dispariției. Dintre aspectele avangardelor (e mai corect pluralul), unele se arată, firesc, productive și azi în configurații textuale ce nu mai au prea mult de-a face cu acelea originare, altele sunt iremediabil caduce.

Av3// Avangardele au fost un fenomen care a depășit sfera strict estetică. Se știe, de pildă, că mulți dintre avangardiști au avut o hotărâtă orientare spre stânga, mergând până la extremă, și au trecut, grațios, de la suprarealism la proletcultism. Mai este posibil în literatura română de azi un astfel de traseu? Ceea ce a dat Savoare acestei mișcări a fost, mai mult decât textele în sine, un anume fel de prezență publică a creatorului, menită să-l epateze pe burghez, să distrugă tabuuri, să schimbe radical conceptul de artă. Aici este punctul nevralgic al întrebării pe care o puneți. Pentru că se poate constata după 1990 un fel de „epigonism avangardist” al celor mai noi generații, unul dintre fenomenele cele mai interesante ale literaturii ultimului deceniu. Pornit din același imbold de sfărâmare a unor forme percepute ca fiind constrângătoare și perimate, din același instinct anarhic de dinamitare a canoanelor (iată un termen care nu exista pe vremea primei avangarde) avangarda recentă (ca să-i dăm un nume, să știm despre ce discutăm, deși niște ghilimele în lumina punctelor precedente parcă s-

ar impune) se situează într-un impas de nedepășit. Pentru că îi lipsește tocmai elementul esențial: invenția. Foloseam mai sus nu întâmplător termenul de epigonism. Vedem/citim în spațiul tipărit dar mai ales pe internet (iată un instrument care i-a lipsit avangardei autentice) tot felul de gălățeni, revoltați de duzină care nu fac, din păcate, altceva decât să imite actele de insurgență ale predecesorilor. Una e să scoți ca Geo Bogza revista cu nume nescritibil (nici chiar în Câmpina!), alta e să publici după un veac pizdețuri cu aerul că faci o mare vitejie. Este ceea ce mă contrariază la acești „douămiști”, revoltați de profesie, faptul că nu găsesc o modalitate inteligentă și originală de a-și exprima revolta și recurg cu nonșalanță la jucările textuale și atitudinale fumate de multe decenii. Sigur că ele au și azi un efect garantat asupra unei societăți lobotomizate dar unde e mândria originalității? Surprindem astfel un straniu paradox: demodați nu par azi păuneștii și pășuniștii, sărarii și nesărații, ci tocmai cei ce se cred o neo-avangardă, apelând însă la strategii textuale și de comportament public perimate cam tot odată cu sămănătorismul.

Av4// Principala dezbateră culturală care a animat cât de cât viața noastră culturală în ultimele decenii a fost cea privitoare la postmodernism. Perceput, oricum a fost el definit, ca un fel de certificat de noblețe, ca un atestat de maturitate. Ceea ce în secolul XIX era ideea latinității (aceea însă cu o difuziune luministă în mase) este acum ideea postmodernistă. Ei bine, această idee nu se împacă niciun cu avangarda. Postmodernismul nu neagă tradiția, inclusiv tradiția avangardistă, ci o înglobează în noi structuri. Cred că pentru pseudo-avangardiștii de ultimă oră e vorba mai mult de un mit, dintre acelea pe care altfel iconoclastia lor declarativă le abhoră. Avangarda este un moment literar și plastic în cultura noastră în care aceasta și-a permis luxul de a rupe lanțul „cauzalității” istorice, economice, sociale și de a oferi culturii europene produse H.Q. de ultimă oră, perfect compatibile și fiabile. Ceea ce nu se mai întâmplase până atunci și n-avea să se mai întâmple de-atunci încolo. Să consemnăm în treacăt și faptul că, pentru a exista, avangarda românească a avut totuși nevoie de Parisul care s-o legitimizeze. De aceea ea are un fel de aură. De altfel, când se vorbește de fascinația pe care a exercitat-o modelul interbelic mai ales după 1990 se face în mod abuziv referire numai la Generația '27, uitându-se că peisajul cultural al epocii era infinit mai complex și în el intrau și tendințele extreme ale avangardei, și ele azi hipnotizante pentru mulți tineri creatori.

Reflecția asupra actului artistic, ea, însă, rămâne încă fecundă. Sigur că ceea ce aș numi „comportamentul” de tip avangardist, doza de anarhism și de punere în discuție a tuturor valorilor sunt într-o măsură necesare unei societăți și unei culturi înțepenite în reumatice anchiloze.

Vasile SPIRIDON

Spirit fără stare (I)

Avangarda literară este dificil de circumscris între toate dimensiunile ei majore, deoarece orice idee literară – pentru a împrumuta conceptul amplu analizat de către Adrian Marino – se constituie și se reface mereu în interiorul nucleului arhetipic al noțiunii de bază. Vocația ei de a nega avangardele anterioare va face posibilă oricând existența unei noi avangarde. Oricum, prin înseși contradicțiile sale, ea lasă câmp larg discuțiilor, iar timpul, cu dimensiunile lui inexorabile – eludate de avangardiști, în virtutea glorificării din partea lor a prezentului sempiternal –, va decide asupra valorilor existente și va sorti uitării exhibările ieftine. Orice ipoteză și interpretare ce se vrea temeinică presupune o situație implicită într-un hățiș de texte avangardiste, într-un context de virtualități de o „spontaneitate” totală ce se ivește din tabula rasa ca o garanție a originalității este o veche iluzie ce și-a dovedit demult neapartenența la domeniul creației artistice.

Conștiința noastră critică a moștenit mult timp prejudecățile și inerțiile impuse din epoca interbelică în privința mișcării de avangardă, acesteia rezervându-i-se o condiție marginală în favoarea scriitorilor care au uzitat de o retorică modernistă temperată. Trebuie adăugat că mișcarea avangardistă a provocat una dintre fobiile regimului comunist, autoproclamat detașamentul de... avangardă al clasei muncitoare. Ea a reprezentat pentru dialecticienii marxiști formula nesupuneri, subversiunii și insurgenței, fie că a fost vorba de al doilea val suprarealist ori de ultimul val rebel, al promoției '80. Vechea ideologie semi-centenară nu a privit cu ochi buni reflecția critică pe această temă și a obstrucționat cum și cât a putut publicarea rezultatelor în urma cercetării literare pe acest teren atât de vast și instabil, atât de incitant și cu aspect paradoxal. Tatonările apropiării de către literații noștri postbelici a mijloacelor de expresie avangardiste au fost îndelungi, înregistrându-se inițial apariția unei tehnici expresioniste, suprarealiste și în genere experimentale, pentru ca totul să culmineze cu onirismul estetic, dar mai ales cu „afacerea transcendențială”.

E dificil de întreprins o retroproiecție recuperatoare și sistematizatoare în date analitice și sintetice a direcțiilor și tendințelor avangardiste, care, dincolo de contradicțiile doctrinare de suprafață, tind totuși către uniformizare în interiorul aceluiași tip de retorică a șocului („o pușcă încărcată cu zgomot pur” – astfel definea literatura de avangardă „seriosul” autor al romanului Pădurea spânzuraților). Limpezimea programatică era atât de rară încât, atunci când ea apărea, putea fi considerată, din interior, drept un veritabil eveniment cu alură dogmatică. Însă, după o privire aruncată asupra eclecticismului orientărilor efemere dar nu mai puțin restrictive și pline de contradicții, rămâne o perspectivă integratoare din orânduirea unei structuri mozaicate, o dispunere cronologică și o influență a unei anumite stări de spirit. Deși nu lipsesc revistele, programele-manifest și, într-o oarecare măsură, modelele și exemplele de urmat, avangarda nu este o școală literară sau curent (ceea ce de fapt nici nu și-au propus), ci o stare de spirit. Cercetătorii care au intenționat să realizeze o privire de ansamblu pentru înțelegerea deplină a ceea ce reprezintă avangarda noastră au trebuit să îmbine, ca în orice demers științific, aspectul istoric

Concluzie. Avem o avangardă istoricizată, ce facem cu ea? Întrebările de început de veac XXI sunt totuși diferite de cele de acum veac. O „neo-avangardă” (dacă sintagma poate fi acceptabilă) ar putea fi construită teoretic, dar nu-mi dau seama dacă ea ar putea subzista și în practica operelor. Singurele care, până la urmă, contează.

și comparatist cu latura analitică și teoretică.

Dacă e să ne referim la perioada „clasicizată” interbelică, se impune stabilirea diferenței specifice dintre discursul avangardist și acela modernist. Această ultimă stare de spirit, să-i spunem perenă (măcar pentru ultima jumătate de mileniu), asemenea clasicismului și romantismului, în care sensul așa-zicând etimologic tinde să-l acopere pe acela tipologic, a urmărit totuși succesul la public și nu a rupt raporturile cu tradiția, deși a perturbat condițiile obișnuite ale receptării prin retorica sa perseverentă în negație și ofensă. Programul „sintezei moderne” avangardiste are, totuși, sensul unui demers integrator și sistematic, permisiv la tendințele europene, cu care s-a aflat în simbioză și contaminări reciproce. (Este riscantă folosirea cuvântului sinteză fără ghilimele, întrucât avangarda nu ajunge propriu-zis la sinteză, adică nu reușește să impună un corpus teoretic nou, deosebit de acela al modernismului. Ea seamănă mai mult cu ceea ce ulterior se va numi postmodernism, dar îi lipsește aplecarea spre sinteză a acestuia, oricât de evident înglobatoare s-ar numi unele curente, precum „constructivism”, „integralism”, „sincretism” ori „sintetism”).

Dacă refacem cronologic apariția curentelor de avangardă, constatăm un decalaj temporal față de alte spații culturale, în pofida nobilei gratuități și a înaltei frivolități a scrierilor urmuziene, ori în ciuda preparativelor îndrăznețe (o „atestare documentară” a noțiunii, folosită în manieră aproximativă, se găsește într-un schimb de scrisori, din 1894, între Titu Maiorescu și discipolul său Mihail Dragomirescu) sau a experienței inițiatoare dadaiste a lui Tristan Tzara și Marcel Iancu. Și aceasta pentru că literatura noastră era în plin proces de modernizare, iar ambianța socio-culturală nu permitea acțiuni radicale asupra tradiției, care nu era resimțită încă drept o grea povară. Ion Pop demonstrează că precocitatea noastră în materie de avangardă este iluzorie, în ciuda faptului că cei doi scriitori sus menționați se află la originea dadaismului. Astfel, climatul cultural românesc era foarte conservator înainte de primul război mondial, Manifestul activist către tinerime al lui Ion Vinea, din 1924, dând impresia desincronizării. Avangarda din prima ei etapă (1924–1939) stă sub semnul constructivismului (impregnat de elemente dadaiste și futuriste mai vechi), suprarealismul nostru manifestându-se plenar doar în deceniul al cincilea al secolului trecut, până când a fost suprimat de către regimul comunist.

Semnele de slăbiciune de care a dat dovadă avangarda istorică se motivează prin caracterul ezitant și insuficienta radicalizare doctrinară, manifestată doar prin violența de limbaj, iar nu în stratul de profunzime al mentalului (deși sunt cercetători care cred în realitatea ontologică purtată de cuvânt în cadrul „esteticii” de avangardă). În aceste condiții, scopul expoziției organizate în Capitala noastră în 1993 despre Bucureștii anilor '20–'30, aflat atunci între avangardă și modernism, dar considerat și noua capitală a suprarealismului, a fost demonstrativ și recuperator, el corespunzând interesului manifestat în cursul ultimului deceniu de mediile culturale internaționale pentru fenomenul avangardist din Europa Centrală și de Est. A fost o expoziție persuasivă și sintetică, dar și istorică și documentară asupra fenomenologiei și mai ales asupra spiritului avangardei noastre, vocația ei „sintetică” dovedind o capacitate specifică de selecție în asimilare.

De obicei, literaturile periferice nu sunt în măsură să depășească o estetică neoclasică, forma canonică a suprarealismului fiind la noi răzleață în condițiile predominării unui anumit eclecticism tipologic. Bunăoară, suprarealismul grec, românesc și din arile culturale hispanice are, pe plan istoric, logic și semantic "vieți paralele", trăsături structurale analoge, printre care și o caracteristică susceptibilă de valorizare trans-avangardistă, în sânul unei estetici și unei ideologii postmoderne *avant la lettre*. În schimb, rădăcinile proastei receptări a literaturii române în spațiul german sunt de aflat în perioada interbelică, atunci când o carte în varianta germană precum Panorama de la littérature roumaine contemporaine, a lui Basil Munteanu, trebuia să apară, în timpul regimului fascist, văduvită de o istorie de două decenii a modernismului românesc (aceeași soartă a avut-o și Storia della letteratura romana, a lui Ramiro Ortiz, editată în condiții asemănătoare pentru spațiul italian).

Așa se explică adoptarea de către suprarealismul românesc a limbii franceze și întreținerea de legături strânse cu cercurile

C. TRANDAFIR Contează unghiul de vedere

Deși subiectul, la origine, se referă și la proză, și la eseistică, și la teatru, și la artele plastice (la noi, precursorul Urmuz, Ștefan Roll, Sașa Pană, M. Blecher, Gherasim Luca, Eugen Ionescu etc.; Brâncuși, Marcel Iancu, M. H. Maxy, Victor Brauner etc.), ecouri avangardiste și postavangardiste se pot găsi, astăzi, mai mult în poezie. Fiindcă poeții sunt cei care au beneficiat cel mai mult de prefațurile formelor de expresie cerute/impuse de manifestele avangardiste și, mai ales, de practica exponenților de frunte. La poezie, deci, mă voi referi în acest sens, nu înainte de a face câteva precizări, pentru a evita încurcăturile. E de reamintit, mai întâi, că **spiritul** avangardist, în sensul cel mai larg, a existat de multă vreme, chiar mai înainte de mijlocul secolului al XVI-lea, cum cred unii, deoarece, semantic, avangarda înseamnă alergarea în față pentru a explora un teren necunoscut pe care apoi să vină grosul armatei. În avangardă s-au situat dintotdeauna poftitorii de inovație, care au cutezat s-o ia înainte, nemulțumiți de ceea ce socoteau ei că s-a perimat prin inerție. Lupta deschisă între vechi și nou s-a pornit mai încoace, odată cu vestiita *querelle des anciens et des modernes*. Romanticii au fost niște avangardiști *sui generis* față de clasici. Simboliiștii s-au declarat cu mândrie întemeietori de „artă nouă”. Niciodată însă, până la avangarda istorică din primele decenii ale secolului al XX-lea, n-a fost proclamată, cu deosebire în texte programatice, o ruptură totală, ireconciliabilă, de tot ceea ce s-a creat mai înainte. Antecesorilor nici nu le-a trecut prin minte așa ceva, fiind aceasta de domeniul nonsensului. Novatorii considerau numai că răspund unei legi a progresului, sincronizării cu noua sensibilitate, că au loc mutații pe toate planurile, evident și în artă, dar nu făcând *tabula rasa* în producerile anterioare, pulverizând, categoric și global, inclusiv valorile indiscutabile și perene...

Abia la începutul veacului trecut s-au ivit, ca Minerva din capul lui Jupiter, grupările de șoc ale nonconformiștilor agresivi care, se știe, au purces la negarea radicală și provocatoare a tuturor formelor de artă statornicite. Anarhia se arăta absolută și se manifesta prin acte de răzvrătire extravagantă. Nu e cazul să mai intru în amănunte, foarte cunoscute deja, doar trebuie spus că unii avangardiști (în accepția sinonimă: moderniști) au fost cu adevărat reformatori în multe privințe. În spațiul românesc și în afara radicalității doctrinare a avangardei propriu-zise, a avut loc o mare deschidere pentru valorile literaturii în termenii modernismului (dadaism, constructivism,

literare și artistice din Franța, întrerupte forțat, desigur, după al doilea război mondial, de către "paranoia critică" a "academismului" proletcultist. Sub raport ideologico-istoric, avangarda era privită de către ciracii realismului socialist drept o expresie a subiectivismului și idealismului mic-burghez, capabil de cea mai evidentă negație, dar nu cu adevărat revoluționar în esență. Individualismul haotic era inacceptabil într-o societate ce se voia perfect reglată, cum era aceea care se avânta spre comunism în zbor. "Istoricizarea" avangardei se va produce abia la sfârșitul deceniului al șaptelea, atunci când apar primele antologii și studii de specialitate, iar conștiința publică se va obișnui cu atitudinea de frondă și polemică. Orientarea spre spațiul latin a facilitat nu numai accesul la izvoarele futuriste și suprarealiste, dar a contribuit și la resincronizarea cu limbajul neologicistic roman al secolului trecut. Respingerea viziunii asupra lumii fondată pe supremația rațiunii, considerată a fi o caracteristică a scriitorilor români de expresie franceză, este motivată de lipsa din acest spațiu a deschiderii cosmice cu care îi obișnuiseră cultura română, purtătoare a rădăcinilor arhaice, populare și religioase.

integralism, futurism, suprarealism mai cu seamă): căutări, transformări, răsturnări de coduri și canoane învechite cu adevărat, cum ar fi regulile prozodice, libertatea fără nici o opreliște de asociere a cuvintelor, violentarea sintaxei etc. Cea mai incontestabilă cucerire a reprezentanților de vârf ai avangardei a fost dinamitarea convențiilor (literare, în cazul nostru). Și încă, mai toți avangardiștii noștri sunt, de fapt, experimentalisti (Marin Mincu zice, pe bună dreptate); au avut în vedere, înainte de orice, înnoirea posibilităților expresive, producerea textului poetic și consolidarea „conștiinței critice”.

Dar ca orice mișcare artistică, oricât de incisiv contestată și declarat primum, și avangardismul s-a „clasicizat”, contribuția lui benefică a devenit tradiție și ca orice tradiție poate fi „recuperată”, valorificată, poate fi catalizatoare. Așa s-a întâmplat cu postavangardismul de după al doilea război mondial: Gellu Naum, Paul Păun, Gherasim Luca, D. Trost, Virgil Teodorescu. În faza următoare, sunt dați ca exemplu de producere a poeziei experimentale Nichita Stănescu, Mircea Cărtărescu, dar s-ar putea alcătui o listă imensă. Dintre cele „cinci fețe ale modernității: modernism, avangardă, decadentă, kitsch, postmodernism” (Matei Călinescu), se pare că nu modernismul ademenește, dezavuat atât de optzeciști, cât și de nouăzeciști și douămiiști; nici avangarda în înțelesul istoric al cuvântului, nici postmodernismul (*horribile dictu* chiar și pentru unii optzeciști, ca să nu mai spun de ceilalți, care altminteri se înfruptă mai pe față, mai pe ascuns din bunurile lui). Întrebarea e în ce măsură literatura absurdului ține de avangardism. La fel, expresionismul, cooptat de unii în această tăbără, are astăzi mai evident ecou în poezia nord-dunăreană, a echinoxistilor în primul rând. Efectul avangardei de experiență suprarealistă este, de asemenea, mai evident, dacă se acceptă sensul foarte încăpător al noțiunii: "punct al spiritului în care viața și moartea, realul și imaginarul, trecutul și prezentul, comunicabilul și incomunicabilul, ceea ce este sus și ceea ce este jos încetează să mai fie percepute contradictoriu". Complementar, adică. Și fără exclusivisme excentrice. În acest fel, mai tot poezii noștri de azi sunt „avangardiști” / suprarealiști. De fapt, e vorba de neomodernism. Avangardismul teribilist rămâne pe mâna nulității. În acest caz, se mai pot pune unele întrebări cât îi privește pe „libertinii” veleitari din zilele noastre. Cunosc ei bine coordonatele originare și dobândite, pe parcurs, ale avangardismului? Oare prin avangardă nu se înțelege doar ideea de nonconformism pur și simplu, doar faptul că oarecine „cade la extremitate”? Nu cumva acceptând „influențele” (avangardiste) se dezic de calitatea lor de inovatori cu orice preț, cum nu s-a mai văzut vreodată?

Virgil Diaconu

Diminețile Domnului

Într-un fel, cel de-al șaptelea volum de poeme al lui Virgil Diaconu poate fi socotit cartea unui om fericit. Panteismul voios din cele mai frumoase elegii, amintind de Trakl și Rilke (dar și de Blaga ori de psalmii argezieni), pe o linie de sorginte spinoziană este, firesc, aproape denudat de orice amprentă transcendențială (dezvăluire a *celui-ce-nu-se-afără-între-lucrun*). Până într-acolo încât, cuprins de Dumnezeu-natură, îl cuprinde el însuși; locuindu-l, îl înlocuiește adesea. „Vezi, de grăbit ce sunt ca să îl prind pe Domnul / eu îmi uit totdeauna degetele în *Sfânta Scriptură* / în poemul pe care îl scriu” (*Eșuat pe acest țărâm*), dar și „Eu scriu direct cu mâna Domnului: / cu firul de iarbă, cu fratele cărbuș; cu suratele vrăbii... / eu, cronicar al sufletului meu după Apocalipsă! // Sufletul iese din întuneric. / Mă frunzărește doar vântul prin copaci, / cel singur mă citește în cântecul sturzului. / Albina mă citește prin ceasloavele florilor, / prințesa se lovește de mine prin cuiburi. / mă frunzărește marea val cu val...” (*Sufletul*). Sigur, lucrurile nu sunt chiar atât de simple și clare. Nu prea găsim nici urme de nuanțe deprecatorii, bigoții chiar ar putea spune că poetul cade în păcatul trufiei! Atâta vreme cât citim că „Dumnezeu m-a născocit într-o noapte. / Cu poezie cu tot, cu nerv cu tot” (*Semințe*), iar poetul mărturisese că se află „În turla în care îl aștept pe Domnul să vină / să vină și să lămurim o dată pentru totdeauna lucrurile / ca să îmi pot vedea în continuare de ale mele. // În turla de pe umeri îl aștept pe Domnul să vină” sau „eu cred că Domnul este primul meu cititor”, putem avea un alt înțeles pentru „El stă de o parte a nopții, eu – de cealaltă”. De ce lipsește transcendența (fie și negată, direct sau indirect), de ce Dumnezeu lui Virgil Diaconu este peste tot, în toate ființele mici, în toate plantele, în aer și în apă? O omniprezență lipsită de limite, o respirație compusă din respirațiile lumii? Pentru că poetul se află *în lăuntru* transcendenței, dezmărginindu-se de ființă prin ne-ființa ca *origine* a lumii, aparența ca teme al apariției. Pentru că nesfârșirea aceasta pe care el o numește Domnul este (poate fi) Poezia. Poezia ca (în)temei(ere) al (a) Lumii sensibile. Cu ea se află în relație atât de intimă, despre ea spune: „Lumea, acest *Laudatio Domini*”. Iar poetul este Creatorul, *În-temei-eturul* „cineva care scrie cu flori de cireș și cu vrăbiile lumea”. Aceste poeme ample din volumul „Diminețile Domnului” sunt un *laudatio* Poeziei care umple totul (*nimicul* primordial), face să *existe* totul, este substanța cu un număr înfinit de atribute, iar viețuitoarele din diferite regnuri sunt numai manifestări ale acesteia. Poetul ajunge, astfel, să atingă suprema fericire, ca urmare a ridicării lui pe cea mai înaltă treaptă a libertății (înțelegerii), cu sentimentul comuniunii cu natura și cu eternitatea. Parafrazându-l pe olandezul Spinoza: *amor Poesis intellectualis*. Aflat aici, *făcând* Poezia - adică Lumea -, își este el însuși cauză (*causa sui*), și este

recunoscut ca atare: „lată-l pe Domnul! - a strigat trandafirul, / abia cățărât pe golgota frunții // lată-l pe Domnul! - a strigat trandafirul, / care de la o vreme se bagă nepoftit în viața mea / [...] / Îmi voi deschide sufletul cu băgare de seamă ca nu cumva cineva să vadă ce se întâmplă în scriptorium, / în clopotnița unde cineva scrie / de la Facere până la Apocalipsă lumea”. Nimeni nu este întâmplător, Virgil Diaconu lucrează cu program: „Însuși Domnul a trecut într-una din zile pe la mine. / În răcoarea dimineții a trecut pe la mine, prin poemele mele, / și a citit, vers cu vers, doctrina. [...] / *Facerea* e aproape scrisă, Doamne, ia și citește! / la și citește Grădina pagină cu pagină!” (*Electorală*)

Am scris despre starea fericită a poetului de față, dar să nu se creadă că acest lucru înseamnă și „*calme, luxe et volupté*”. Dimpotrivă, cuvintele se revarsă aproape vulcanic, în valuri fierbinți neliniștite și neliniștitoare, versurile se împrumută unele de la altele (figură retorică frecventă, repetiția), valurile ce vin se hrănesc din valurile ce pleacă, dezvăluind tumultul lăuntric al celui perpetuu nemulțumit de *haosmosul* care-l înconjoară și care este numai și numai rezultatul acțiunii preconștiente a omului. De aceea unele poeme au un puternic caracter de satiră socială și politică (personal, le-aș fi văzut grupate la finalul volumului), de atitudine civică, un fel de fabule cu morala subînțeleasă. „Cetatea Ciulin”, aflată undeva în *interregnum*, este o poezie frumoasă și rea. Celelalte, însă, sunt mai cu seamă „rele”, poezii manifest. „Acum / trebuie să trec strada și să mă conving cu proprii mei ochi / de femeia aceasta proaspătă în peisaj – Democrația de cabaret - / care pune aripi guzganilor și îmbracă în mătase / lipitorile politice / [...] / Trec strada. Cadavru Românii navighează în beznă, / cu luminile stinse și fără nici o direcție...”

O mare distanță între aceste incizii de un cinism nestudiat aplicate organismului social-politic și delicatețea patosului cu care se apropie de emoțiile secrete: „Copilăria, neînvinga copilărie! O flacăra cu mâinile goale, / în luptă cu întunericul. Cu spini. Și care, / cum taie unul câte unul capetele întunericului, / mă ajută să ies în fiecare dimineată de-a dreptul victorios / din hățșurile nopții. Din hățșurile coroanei de spini. / Copilăria, neînvinga copilărie!” Aici este cu adevărat el însuși *poetul* Virgil Diaconu, stăpânul unui teritoriu pe care ni-l dezvăluie în ample elegii campestre, în timp ce scrie și „istoria orașului în care jarul poezilor e scos afară în brânci...” Și în versurile (rare) de dragoste: „Cum mușc din tine ca dintr-o gutuie, iubit, / cum mușc din galben, nici nu ai spune că Grădina / e scrisă în celulele mele cu greieri cu tot, cu gutuie cu tot...”

Dați-mi voie, așadar, să văd dincolo de un aparent „misticism”, fie și panteist, sufletul unui poet matur al modernității târzii, sigur pe sine și stăpân (Domn, Întemeietor) sieși și lumii care-l înconjoară, pe care o iubește lucid și reflexiv pentru că ea îi este aproapele.

Florin D. SCARLAT

Cornel Constantin Ciomâzgă Lucrarea

Despre Cornel Constantin Ciomâzgă s-ar putea spune (și s-au spus) multe. Din auzite, ar fi un (fost?) ziarist, care, după vorba unora dintre colegii săi de breaslă, ar fi înnebunit (întru Hristos?) și, lăsând în urmă premii și funcții în zona jurnalistică, s-ar fi retras vremelnice într-o mănăstire pentru a scrie o carte. Această carte. Cunoscându-l, însă, domnul Ciomâzgă vedește cât se poate de multă luciditate și gust pentru divagație în căutarea unor răspunsuri într-o zonă puțin sau netemeinic cercetată acum. Răspunsuri pe care, referențial (căci cartea este presărată fără parcimonie, însă nu și fără rost, cu citate din Biblie, Pateric și alte scrieri cu caracter religios), le oferă aici.

Interpretarea cea mai accesibilă (de astă dată, însă, ca o excepție, nu și greșită!) se plasează în zona ortodoxiei. Trei

imagini domină cartea - cifră simbolică, firește, cu atât mai mult cu cât, alături de Cuvântul înainte, intitulat: *De unde atâta îndrăzneală?* (amintind de Pateric: „eu din cei de jos sunt și cele pământeste vorbesc”) și lămuririle din *câte ceva despre autor...*, cartea are, în total, șapte părți (patru de text, trei de imagine), cifră care pentru vechii evrei simboliza un număr foarte mare, fiind deopotrivă numărul zilelor creației și suma dintre divin (trei) și uman (patru), simbol al chenozei și, mai mult, începe și se termină cu același citat din Epistola către Efeseni privitor la *războiul nevăzut*. Cu un procedeu invers celui balzacian, cercul se lărgeste continuu, povestea se repetă iar și iar spre a-și afla un loc (nu atât ca topos, căci e vorba de „geografii, arhitecturi și ritualuri total neidentificate”, cât ca rost, semnificație) în universalitate. Reluat, romanul se rezumă pe sine frază cu frază în fiecare enunț: „O mamă și-a claustrat fiica, închizând-o, cincisprezece ani într-un grajd.”

Tatăl său, în locul unei parentale atitudini, în schimbul gestului salvator, s-a aruncat pe sine în «dosul morții». Comunitatea i-a izolat ca indiferentă. Un sat. Ca un oraș, ca o țară, ca un continent. O comunitate fără comuniune. Tragismul umanității! Căci „*În creștinism viitorul este trăit în prezent, iar Împărăția Cerurilor începe din viața aceasta*” îl citează autorul pe Hierotheos Vlachos. Nu întâmplător, pare să spună, toate acestea s-au petrecut, fragmentar, și în realitate. Căci mesajul, acela că toate își au rostul lor, că fac parte dintr-o *Lucrare* de natură divino-umană (iată, deci, un substitut și pentru împământenitul *Prost să fii noroc să ai*. În *La barza chioară îi face Dumnezeu cuib*, se întărește prin numai ipoteza translatării evenimentelor în real din domeniul acesta al ficțiunii. Tragical domină viziunea naratorului, care se corectează, însă, spre finalul cărții, citând din Filaret Mitropolitul Moscovei: „*Dacă Cel Bun ne trimite suferința, atunci desigur că și suferința e ceva bun.*”

Interesantă pare, însă, altă abordare decât aceea (nu mai puțin demnă de atenție, ci doar mai ușor de ghicit) a simbolului pentru drumul Damascului, pentru Iuda (Peter), pentru Maria Egipteanca (Iohanna) ori a repetării finalului din *Hanul lui Mânjoală* și a surdomutului care aude și vorbește. (Să fie naratorul întruparea lui Hristos? sau doar îndemnul spre Asemănare?)

O demontare a absurdului de tip kafkian, căruia autorul îi găsește soluția-alternativă: Dumnezeu. Satul, aflat sub dominația „Templului” (=Castel) în care un avocat, fost ofițer de miliție (politică?) organizează întâlniri masonice, oferă anual un „spectacol” terifiant de practici oculte din care localnicii obțin ceva profit (numai și numai material). Dacă, în *Castelul*,

ascunderea rosturilor lumii noi pentru narator e vădită și voită, aici se vrea elucidarea; nu izolarea (ca într-un regim totalitar) și apoi înghițirea (de către globalizare) - Zinoviev! -, ci comuniunea, căci „Tragismul umanității”, exclamă autorul, e „o comunitate fără comuniune”. Trihotomia lui Kafka, suprapusă aceluși respect amestecat cu teamă pe care i-l impunea autoritatea tatălui său: el (K.), tatăl (Castelul) și restul lumii, e aici alta și nu mai ține de *tomos* (=scindare): eu [și în acest eu se pot regăsi, deopotrivă, autorul, cititorul, naratorul și orice alt (sic!) personaj], Tatăl și restul lumii (unde lipsa de comunicare-cumincare - jocul de cuvinte nu-mi aparține - vine nu dinspre Tată, ci dinspre eu=ego=egoism) sau a celor „trei cete ale sufletelor ce s-au mutat din această viață”

Gesturile, faptele sunt în așa chip descrise încât personajele par să se destruce în destăinuirea a ceea ce pentru M. Eliade era (în *Adio!*) dincolo de cortină. Spovedania simultană a sa și a celorlalți pe care mutul simulat, Leon, o face este aceea care va sparge ceața, revărsând spre curățire toată mizeria umană până atunci tănuțită în urechea sa de care (ca și de Dumnezeu) nu se ținuse seama. Lucrurile (ori, mai degrabă, *Lucrarea*) își urmează făgașul firesc: Peter, de pildă, care și-a înscenat moartea prin spânzurare, va muri spânzurat de aceeași cumpănă de fântână, la aceeași oră și în aceeași zi, doar la diferență de câțiva ani. O similaritate cu *Pădurea spânzuraților* ar fi superficială și străină de carte în sine.

Deși ar putea fi, cu succes, un manual de ortodoxie pe alocuri, acest volum este, înainte de toate, o construcție epică, pe linia romanului subiectiv, dar, mai ales, o mărturie despre căutare, dimpreună cu finalitatea sa necesar divină.

Mihail GĂLCĂ

Lucian Alecsa Judecătorul

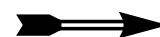
Cel de-al doilea roman al lui Lucian Alecsa (Ed. *Timpul*, Iași, 2005) confirmă datele identificate la lectura celui anterior (*Recurs la joc secund*, 2000). Un prozator cu tușă particulară, aproape indiferent la canoanele construcției epice împământenite. Romancierul (și poetul, dar dimensiunea aceasta se simte prea puțin aici, așadar nu poate fi încadrat la „proza poezilor”) evită, în general, tensiunile narative, dar creează suspans prin dozarea informației, în contrapondere cu descrierea amănunțită a unor personaje și a unor stări de conștiință. Dintr-o indirectă mărturisire (p. 108), aflăm că „autorul nu se transformă într-o instanță morală, nu judecă și nu dă verdicte. Nu satirizează, nu persiflează, nici nu privește cu compasiune.” Referirea este la romanul personajului principal, Pablo (Paul) Racu, care se află la originea conflictului aproape absurd (kafkian), dar, credem, s-ar vrea și o „profesiune de credință” a lui Alecsa.

Judecătorul este, de fapt, o satiră acidă la adresa moravurilor societății românești contemporane, înțesate (minate) de rămășițe ale mentalităților de sorginte comunisto-orwelliană. Lansarea romanului „Faima de dincolo de moarte” al unui judecător dintr-un oraș de provincie virează inevitabil într-un proces public nu al cărții, ci al autorului, acuzat de „favorizare a infractorului” într-un aparent caz de sinucidere. Deja, anterior evenimentului care ocupă cea mai mare parte a cărții, judecătorul-scriitor este amenințat cu moartea.

Desfășurarea lansării-proces este o adevărată *rinoceriadă* (un personaj chiar se referă la Eugen Ionescu), în care, indiferent dacă sunt din sfera justiției ori locuitori simpli ai localității (vecine) în care se petrece acțiunea

romanului, personajele refuză să facă diferența dintre ficțiune și realitate. Dacă Pablo Racu și-a „ucis” personajul principal, Oreste, atunci dispariția (sau moartea) modelului inspirator i se impută. Aproape toată lumea e convinsă că transferul ficțiune-realitate s-a produs și se produce firesc, ca un fel de magie așteptată și acceptată, în ambele sensuri. Iată ce spune soția lui Oreste din Rodești: „Nu vă merge cu una, cu două, acest pretins scriitor m-a lăsat văduvă. Ce vină avem noi rodeștenii să fim batjocoriți de acest scârța-scârța pe hârtie, ce fel de judecător poate fi el, pus să facă dreptate, când la rândul lui e un criminal ordinar. Cine i-a dat dreptul să intre în viețile noastre și să se șteargă de ele ca de niște rogojine?”. Confuzia se produce și la alt nivel, după cum se vede, prin transferul de responsabilitate între cele două dimensiuni (profesiuni) ale lui Paul Racu: judecător și scriitor, oricât ar vrea acesta să îl evite.

Ca o divagație, pot mărturisii că am întânit asemenea situații *reale*, pe care Lucian Alecsa nu avea cum să o cunoască. Un profesor dintr-un mic orașel subcarpatic a scris și publicat un roman inspirat din experiența sa de viață, cu un vădit caracter satiric, cu personaje ale căror nume și caractere erau inspirate de defecte, comportamente sau tare ale unor indivizi reali, colegi de-ai domniei sale. Desigur, s-a creat un scandal monstruos, romanul s-a vândut până la epuizare (inclusiv ediția a doua!), fiecare încercând să se recunoască și să recunoască pe alții. Autorul a avut noroc, a supraviețuit... Așa cum a avut și Sorin Stoica, într-o situație asemănătoare privind receptarea, după cum ne povestește undeva, în vol. „O limbă comună” (Ed. Polirom, 2005), adică doar au mormăit (cârtit) „modelele” din satul lui natal, „nemurite” în „Povestiri cu înjurături”. Mai mult, citim deunăzi, chiar botoșeneanul nostru Alecsa este beștelit de Constantin Arcu pentru preluarea sa (ca model!?), a titlului și a unor fragmente ale unui roman al său.

Așadar, ceea ce narează (și ceea ce i se întâmplă lui) Lucian Alecsa nu are, în fond, până la un punct, nimic neobișnuit. Lumea noastră așa este. Ca să-i folosim cuvintele, „Romancierul joacă însă pe două planuri, între guvernarea haosului, a Nimicului asupra lumii și arderea ființei noastre sub incidența unui arhetip divin”. Numai că receptorul (cititorul), ca să-i zicem așa, nu știe nimic despre asta. Și se întâmplă precum atunci când Pablo Racu descrie în romanul său priveghiul de la catafalcul lui Oreste, iar un coleg procuror, comentează astfel: „Nu i-a mers, abia astea-s fantezii, am luat declarații peste declarații, nimeni nu-și amintește de așa ceva.” Așadar, aici greșește artistul, când nu calchiază realitatea și-și permite „fantezii”!

Autorul *Judecătorului* are grijă să ne pregătească de la început pentru degradingolada în care va intra personajul său, „incapabil să-și ducă succesul”. Prin gura profesorului cârciumar, i se dau speranțe lui Pablo: „Sunteți încă prizat la atmosfera romanului, numai acolo se bea pe rupte, această dublă de vodcă este un semn de protest al romancierului împotriva judecătorului, încă nu reușiți să conviețuiți sub ambalajul aceleiași ființe, nu disperați, va veni și acea zi. Sincronizați-vă la cele două existențe, nimic nu cuge anapoda în viață, totul este sub o disciplină divină...” Dar fuga de realitate, recursul la alcool

pregătesc, într-un fel, finalul romanului care virează în fantastic (dacă nu cumva în zona psihiatricului, dar prefer prima variantă). Paul Racu, înainte de a afla verdictul, altfel previzibil, este subiectul unui violent transfer de personalitate. (Paginile amintesc, pe alocuri, de *Eșarfa neagră* a gălățeanului Dimitrie Lupu, minus dimensiunea parabolică și aura transcendentală.) Oreste, inspiratorul personajului principal din „Faima de dincolo de moarte”, descoperit, se pare, ducând în spate, până la epuizare, o cruce, îl înlocuiește psihic și fizic pe Paul (Pablo) Racu. De fapt, capitolul se și intitulează *Metamorfoza*, sugerând valabilitatea transferului ficțiune-realitate - dar, înțelegem, înlocuitorul lui Paul Racu nu este de fapt adevăratul Oreste, ci personajul Oreste creat de romancierul-judecător. Ceea ce înseamnă că Paul (de fapt Pablo, scriitorul) nu se pierde cu totul, îl ghidează pe noul Oreste, care „nu și-a găsit încă echilibrul, pare un pic abulic, un spectator pasiv al propriului film destinal”. Iar povestitorul are „convingerea că Oreste și Pablo se vor cunoaște într-o zi...”

Aflat fatalmente *hors series*, romancierul Lucian Alecsa nu „sparge gura târgului” cu proza sa, nu forțează „topurile”, dar completează fericit aria genului, unde își consolidează un spațiu personal, cu dreptul inalienabil al primului ocupant.

Florin S. DOCHIA

Gabriela VASILESCU Destinul uman

Reformulând existențial semnificația „destinului”, putem spune că Omul repetă prin sine aventura, se dă „flăcărilor” lui, pe când el lucrează în noi prin noi în formă de stea; pulsează, respiră, degajă raze, vibrează și reverberează scânteii de vis, pentru că în postura lui de „speriat” și „chinuit”, de cordon ombilical, de ancoră, ori chiar din teama dezancorării, a nemaigăsirii, a dislocării, de a nu fi niciunde, într-un cuvânt, el - destinul - re trăiește ordinea trecutului apropiat, îndepărtat în care OMUL este unic și natural, iar natura încearcă prin el să se contrazică. Despre toate acestea plus universul ideilor, realului interior și exterior de la PLATON la HABERMAS și înapoi spre niciunde, descifrăm în volumul *Destinul uman* (Editura Premier), semnat de Gabriela Vasilescu, doctor în filozofie, care, aș dori să cred, nu și-a propus să elimine subiectul - tematic și ideatic - pentru că nici nu ar fi reușit exhaustiv niciodată. Autoarea se folosește - aici - de autoritatea în materie a unor mari gânditori ai timpului - istoriei - și numai lipsa de spațiu tipografic mă oprește să-i numesc. În completarea celor auzite și citite, Dna Vasilescu descifrează - ca om care își pune problema în raport cu destinul uman - relevându-ne: „Omul este rezultatul structurilor sociale în care se manifestă dar existența sa este unică și irepetabilă, relativ autonomă. Fiecare individ social ocupă o poziție și un loc într-un sistem de relații sociale.” În sprijinul acestor afirmații aducem exemplul concludent și viabil al omului Shakespeare, care, în patru sute de ani, a parcurs drumul destinului de la anonimul cel mai desăvârșit la gloria cea mai strălucitoare. Pentru prieteni, trebuie să fi fost un actor mare și un dramaturg iscusit. Pentru soție, un bărbat cam obosit, care, după o viață de zbucium și de meditație, abia de mai găsea la culcare, „al doilea pat” al său. Pentru notabilități, un actor îmbătrânit și sărac. În cazul Shakespeare, destinul și-a spus cuvântul: a fost, pe rând, socotit un actor lucrând pe vechi texte din simpla obligație a unui director de a asigura teatrului său un repertoriu; un grăjdar înnobilit în culise; un conte travestit sub numele unui actor; un savant dramaturg în ceasuri

de odihnă, un poet barbar; un mag al Nordului; un geniu atotputernic, cel mai mare dramaturg al tuturor timpurilor.

Această unică apropiere ideatică prin „actele respirației” aparține Omului în exclusivitate. Noi, oamenii, cunoaștem că doar prin gândire, ne însușim cognitiv și afectiv lumea, o înțelegem și o ordonăm.

Gabriela Vasilescu ne spune în continuare că: „De asemenea, ordinea culturală, produsă ca urmare a evoluției colectivității în care trăiește, acționează asupra factorului uman, îi structurează (omului) existența.” Perfect adevărat. În acest context, mă folosesc la rândul-mi de exemplul „Descoperirilor dintre Tigrul și Eufrat” care precedaseră descifrarea tăblițelor, povesteau ceva despre străvechea civilizație asiro-babiloniană, dar vocea monumentelor era slabă și incertă. A fost nevoie în destinul oamenilor, dar și în destinul istoriei și al timpului însuși, de zeci de ani de săpături. A fost nevoie să intre în acțiune destinele savanților din câteva țări: danezi, germani, francezi, englezi, ruși; a fost nevoie de arheologi specializați cărora nu le-a prisosit nici curiozitatea unor călători, nici aportul interesat al unor cercetători improvițați din diplomați dubioși și din aventurieri de carieră. A fost nevoie de un studiu îndârjit care n-a disprețuit lumina fecundă a întâmplării. A fost nevoie - mai ales - de efortul logic conjugat al istoriei, arheologiei, matematicii, filozofiei, ba chiar de ajutorul ingenios al chimiei și fizicii, pentru a găsi fiecărui semn un rost, fiecărui cuvânt un înțeles, fiecărei propoziții un sens, fiecărei tăblițe perechea care o preceda sau urma, fiecărui ciob ciobul care-l completa pentru a putea reconstitui cel mai uimitor monument care a fost vreodată dezgropat din lut: o limbă întreagă, cu fondul ei de cuvinte, cu structura ei gramaticală, cu fonetica ei, cu finețurile și strania ei originalitate, cu istoria evoluției sale; istoria scrisă a unei lumi.

Omul - existența, destinul cu problemele și rostul lui în Univers - poate să fie - și chiar este obiectul de totdeauna și de pretutindeni al filozofiei. „Dar condiția omului trebuie mereu retematizată, problematizată, reevaluată fie și prin interpretări dinspre Habermas către Platon (sau invers) căci - nu-i așa? - ne doare mai ales prezentul: OMUL - ÎNCOTRO? CĂTRE NICĂIERI?”

Victor STEROM

Dimitrie Lupu Șapte povestiri crude

„Știința nu ne-a spus încă dacă nebunia este sau nu sublimul inteligenței.” (E. A. Poe)

E drept, ezitarea între real și fabulos/miraculos pe care o pretind teoreticienii fantasticului dă consistență amândurora, dar plăcerea aceasta este superfluă dacă se pretinde ca modul de a citi să nu fie nici poetic, nici alegoric. Afirmatia lui Poe este aceea care face trecerea din fantastic în parabolic. Benefică transbordare în domeniul altei ezitări, aceea între absurd și alter-rațional. Benefică mai ales pentru proza lui Dimitrie Lupu, care este nu (doar) fantastică, ci ascunde (și) alte semnificații. Dovadă că sugestia nu este, în cele mai multe cazuri, suficient de subtilă, ceea ce permite lecturii să nu piardă din farmec.

Fără a adăuga numeroase „ingrediente” suplimentare, care să prelungească așteptarea și să accentueze tensiunea, să amplifice pendularea, spre rătăcirea în labirint a cititorului; nu-i de crezut că asemenea tehnici - clasicizate deja prin teoretizare - i-ar fi străine autorului, ci doar de observat încăpățânarea cu care clipa-limită este izolată în toată *cruzimea* (și în sensul de incipit, de esențial, ca o cruzime a fructului, nu a cărnii) ei.

Matematic vorbind, congruența (titlul primei povestiri din volum) este o relație reflexivă, la asta trebuie că face autorul referire, căci Vasile Ciurcălaru ajunge, într-un final fericit (!), congruent cu sine, își conduce, deci, instinctele și fantasmalele (?), dobândindu-și, ca un „indigen al Americii”, numele (Vasile - *Basileos*). Însăpăimântat, inițial, de visul (?) „chinuitor”, care, smulgându-l din identitatea (de la „identific”) sa de „oarecare dintr-un grup ocazional” ce „trece strada corect”, „il singularizează, îl scoate în relief, îl definește: TU!”, ca și acel „virtual accident rutier” (privitor, deci, la drum, și în sensul său de destin) petrecut în realitate (?), trăiește, brusc, o reconciliere cu sine, își devine congruent,

„cască ochii”. Cenestezie alterată este percepția pe care am fi tins s-o credem reală, căci Vasile Ciurcălaru nu ajunge la conștiința propriei existențe fizice, decât când moartea, ca singularizare inevitabilă (nu ca des-ființare, cum crede personajul din *Dincolo*, ci ca exacerbare a sinelui, care se vede „față către față” și nu „prin oglindă”), nu îl mai însăpăimântă, ci se transferă în jertfă. Aceeași „IEȘIRE” îi provoacă teamă lui Matteo Ascari, un individ „dezghețat”, dar nu „plin de sine”, nici măcar în sensul propriu, cum s-ar fi convenit, precum și înfrângere, în sensul ei de experiență.

Moartea e, însă, și trecere în legendar, refacere a „legendei zborului”, cu Icarus, nepot al lui Dedal și al lui Ulise, plecat „pentru a afla pe sine”, ori trecere din starea de subiect în aceea de obiect, care implică „înțelegerea(...) în aceeași clipită, cu viteza fulgerului”, în *Chocolat dansând*, text amintind, pe alocuri de *Portretul lui Dorian Gray*, sau de *William Wilson*.

Că personajele ezită între realitate și vis (fie el și cu ochii deschiși) e cât se poate de semnificativ (și nu doar pentru interpretarea dinspre fantastic a textelor), ca și obsesia pentru domeniul acvatic, care, alături de alte elemente, permite stabilirea unor (nu prea strânse) filiații voiculesciene.

Ca o rectificare la statutul de „soție iubitoare și nu prea” al femeii din majoritatea povestirilor, personajele feminine din *Rana albastră* și *Viorile* sunt subiect și obiect al unei iubiri deopotrivă idealizate și sălbatice: tinerețea, „patimă ce-și trage seva din ea însăși”, expresie a revoltei, nu cunoaște, pare să spună autorul, moartea decât sub aspectul ei de despărțire și ireversibil.

Citit de la sfârșit spre început, volumul poartă în sine tocmai acțiunea (în linii mari, firește, mai mult în simboluri și ca devenire) romanului publicat cu câțiva ani mai devreme (*Eșarfa neagră*), tratată sub dominația acelorași obsesii, împărțită (simbolic) în șapte, „crudă”, ori, mai degrabă, aspră conștientizare a morții și a sinelui.

Ioana URSU

O restituire de excepție împlinită de către profesorul Florin Cosmineanu

Gh. T. Dumitrescu - *Școala superioară țărănească - înfăptuirea de la Poiana Câmpina*, Editura Premier, Ploiești, 2005.

Lăudabil fie gestul profesorului Florin Cosmineanu, de la Școala „Învățător Ion Mateescu” Poiana Câmpina, de a reedita monografia „Școala superioară țărănească”, întocmită cu suflet și înaltă ținută intelectuală de către fostul director Gh. T. Dumitrescu, în anul 1937.

Asemeni, tot prin cercetarea pasionatului profesor de istorie Florin Cosmineanu, este descoperită Cartea de Aur a localității, îngrijită de către regretatul învățător Mateescu, pe care o anexează drept addendă monografiei, drept oglindă excepțională a unor timpi de mare efervescentă culturală.

Cât privește prefața, profesorul reușește să șteargă „colbul” vremii de pe această cronică, prin judicioasele sale reevaluări, privind condițiile timpului care a prefigurat intervenția reputatului sociolog și profesor Dimitrie Gusti, prin a cărui contribuție s-a întemeiat o asemenea școală,

destinată prin excelență fiilor de țărani. Structurată temeinic, în partea întâi a lucrării, cu rost de familiarizare cu respectivul domeniu, autorul definește specificul și valoarea educativă a școlii țărănești, cu trimiteri „la câteva națiuni cu reușite în acest domeniu”. Partea a doua vizează propriu-zis „Înfăptuirea de la Poiana Câmpina”, analizându-i, în trei subdiviziuni, baza materială, organizarea și primele rezultate. Partea a treia se remarcă printr-o bogată contribuție metodologică a monografului și pedagogului, la funcționarea unei asemenea școli.

Cu rost de concluzii, harnicul director-monografist conchide: „Cultura superioară pentru întreg poporul este principiul din care s-a născut școala superioară țărănească. Gratuitatea integrală este, de asemenea, principiul ei de existență. Altfel, ea poate deveni o minciună culturală, ca și altele, și spiritul ei s-ar altera”. Ne întrebăm dacă întreprinderea inițiată de către profesorul Florin Cosmineanu n-ar putea să fie și o „ofertă”, pe viu, de model ce poate fi revitalizat, de vreme ce un pedagog precum Gh. T. Dumitrescu a deschis un drum atât de fructuos!

Aprecieri și pentru Consiliul Local, care a sponsorizat o asemenea apariție.

G. RUS

Despre o formulă teologico-filosofică românească

Trebuie bine primită o carte despre un gânditor român de mare forță, așa cum este Petre Țuțea; și nu fiindcă ea promite descălciri esențiale, lămuriri categorice asupra unor “probleme” puse de gânditorul în cauză, ci pentru că de la o asemenea carte am putea primi un ghes către opera din care ea a făcut obiect; mai departe, ne putem alege – dacă știm să urmăm drumul potrivit, croit în funcție de ceea ce are a ne spune “opera”, nu doar cartea de prezentare – cu o experiență răscolitoare (de cunoaștere, de contemplare, de trăire; filosofică, estetică, religioasă etc.). În fond, care este rostul cărților? Nu cumva acela de a ne răscoli, de a ne constrânge să ne asumăm libertatea de a ne privi în față, de a ne numi? Desigur, o astfel de carte poate fi valoroasă prin ea însăși, neluându-i în seamă obiectul; totuși, autorul ei își asumă, de obicei, un rol de slujbaş – dacă nu dorește să se lustruiască pe sine, vorba Poetului – și știe că miza pe care o urmărește nu ține atât de modul în care el vorbește, cât de felul în care a rostit altcineva. *Petre Țuțea între filosofie și teologie*, scrisă de Cassian Maria Spiridon și apărută la Editura Cogito din Oradea în 2004, este o asemenea carte, despre opera unui veritabil gânditor, concepută cu intenția limpede de a scoate în față nu “ceea ce crede” autorul, ci ceea ce se cuvine a sta sub marca “Petre Țuțea”; o marcă puțin cunoscută și – din cauza acestei ignoranțe “firești” – judecată conjunctural, socotită fie “operă filosofică genială”, așa cum nu s-a pomenit în cultura românească, fie “operă de ocazie” ce poate fi uitată fără vreo pierdere semnificativă pentru cultura noastră.

Cassian Maria Spiridon nu ține să construiască astfel de judecăți; el mai degrabă scoate din opera lui Petre Țuțea câte o piesă, o pune în fața cititorului, lăsându-l mai mult pe filosoful-teolog să vorbească, se ciuciuiește uneori – deși are, cum știm cu toții, o statură culturală impunătoare – pentru a fi sigur că cititorul zărește ca atare înălțimea celui pe care îl prezintă. Chiar și unele “evaluări globale” sunt retrase la câva timp după ce sunt avansate, dacă piesa pe care autorul tocmai o prezintă pretinde o astfel de operație. Cea mai generală apreciere a operei lui Petre Țuțea – propusă de Cassian Maria Spiridon, dar având o circulație mai largă – este cuprinsă în expresia “construcție teolog-filosofică” (p. 107); ei i se potrivește, dacă ne referim la cel care construiește teolog-filosofic, sintagma “teologul-filosof”. O sintagmă riscantă ca semnificație, dar pe care autorul cărții o preia, apoi o ocrotește întărind-o prin fel de fel de probe, cele mai multe avându-și originea în chiar opera “teologului-filosof”. De ce este riscantă o asemenea formulă? Pentru că ea pune la un loc sensuri măcar aparent incompatibile, dacă ținem seama de “referentul” ei. Este filosofia discurs declamativ, așa cum apare, deseori, spusa lui Petre Țuțea? Poate fi veritabil filosof cel ce se arată drept “fidel al imperiului certitudinii”, cum susține despre sine cel amintit mai devreme? Dar se poate împlini filosofia printr-un discurs în care este privilegiat non-tragicul, unde sunt evitate întrebările și ocolite aporiile – cu măsură, e drept – pentru ca astfel să se ajungă până la înțepenia într-o certitudine, așa cum pare a fi, din când în când, discursul lui Petre Țuțea? Nu cumva un astfel de gânditor – ca cel din portretul alăturat – este mai degrabă un ageamiu entuziasmat de “cea mai bună dintre lumile posibile”, colindând dincolo de spațiul uimirii și îndoielii, asemenea unui flecar? Dar, pe de altă parte, ce fel de teolog este cel care, acceptând că adevărul este Unul, își permite să filosofeze, adică să pună sub întrebare fel de fel de certitudini ale “omului real” (credinciosul veritabil, deținătorul cunoașterii revelate, după socotința lui Petre Țuțea)? Căci,

“spre deosebire de filosofie, în teologie nu se întreabă, ‘ci se vehiculează rațional dogme’, considerate drept forme ale misterelor revelate.” (p. 122) În plus, un teolog metafizician este “ca un vultur cocoțat pe o funie de rufe” (p. 120). Din aceste contradicții evidente, toate posibile în spațiul deschis de opera lui Petre Țuțea, uneori prin enunțuri clare, alteori prin atitudini sugerate, nu ne alegem cu o “motivație” pentru a ne îndepărta de opera în cauză, ci, dimpotrivă, cu un impuls către aceasta, căci dobândim bune motive să ne așteptăm să ajungem la răscolitoare întrebări, toate activând libertatea de a ne privi în față și de a ne “reevalua”: fapt semnalat – și, cred, urmărit – de autorul cărții.

Totuși, dacă gândim numai în felul acesta, semnalând nuanțele paradoxale din opera lui Petre Țuțea, atunci acestuia nu i se mai potrivește nici calitatea de filosof, nici aceea de teolog. Să i se potrivească, totuși, calitatea de “filosof-teolog”, deși nici una dintre părțile acesteia, luată separat, nu se poate împlini? Cassian Maria Spiridon nu ia o hotărâre; el înfățișează probele care urmează să fie interpretate. La urma urmei, ce poți spune, cu pretenție de judecată de valoare exemplară și în ton de hotărâre finală, despre opera unui gânditor perceput mai degrabă ca un excelent orator, care nu s-a căznit să scrie pentru a-și răspândi ideile în veac, iar atunci când n-a avut încotro și a scris, a practicat cu artă maxima înțelepciunii, nu discursul argumentativ de tip filosofic sau teologic?

Îmi pun și eu atâtea întrebări, pentru că nu știu cum ar putea fi luată – într-o pre-înțelegere, de tot necesară unei viitoare interpretări – opera lui Petre Țuțea. Apoi, această carte face ceea ce trebuie să facă o carte adevărată: îl răscolește pe cititor. Și iată câteva probleme ce mă răscolesc pe mine pornind de la ea: a) cum poate fi primit – nu doar la nivelul simțirii religioase sau literare – un discurs aflat la cumpăna filosofiei cu teologia creștină? Știm că formula “filosofie creștină” este o moștenire de la Sfinții Părinți, a căror operă a constat în “traducerea” revelației în cuvânt obișnuit, pentru ca suflul acesteia să umble în lume și să atragă noi experiențe revelatorii; o astfel de operă trebuia să folosească mijloace potrivite, iar unul dintre acestea era însăși filosofia. De altminteri, Părinții Creștini – chiar și Apologeții, unii dintre ei, vajnici luptători împotriva filosofiei, socotită “lucrare pseudo-divină” – au fost buni cunoscători și lucrători ai filosofiei antice grecești. Totuși, pe de altă parte, filosofia este universală, iar determinarea “creștină” pare a semnifica local; b) ce șanse de trecere în orizontul tradiției vii – și de primire firească în “sufletul culturii” – are o operă croită în așa fel încât ea să nu trebuiască să fie luată ca atare? Căci Petre Țuțea pretinde că nu a avut har mistic, deși tocmai învățăturii descinse din acesta și din actul propriu, revelația, vrea el să transmită: “Autorul *Tratatului (Tratatul de antropologie creștină* – n. C.V.), după cum sincer declară că a fost lipsit de harul mistic, se mulțumește a comunica cele prezente în Sfânta Scriptură, roadele revelației...” (p. 121). De asemenea, formula de discurs – teologie și filosofie, totodată – pare a fi paradoxală chiar în viziunea celui care o practică, căci teologia este “știința sacră ale cărei principii sunt revelate” (p. 91), în vreme ce filosofia “este neconcludentă și neconsolatoare prin natura ei, fiind opera omului, deschisă (...) către nicăieri sau, în limbajul existențialistilor, către neant.” (p. 103); c) cum trebuie să ne raportăm la o astfel de operă, care pretinde că ne pune în fața adevărului? Să o “povestim”? Să o “descriem”? Să o “interpretăm”? Dacă o interpretăm, atunci o aducem în orizontul nostru cultural și facem din ea ceva demn de a fi privit cu interes. Dar o asemenea atitudine i se potrivește? Sau, mai degrabă, o pervertește? Oricum, dacă o interpretezi, te depărtezi de “spiritul” ei.

Dincolo de aceste întrebări (nedumeriri), întreținute cu artă de autorul cărții pe care o prezentăm, rămânem și cu un corpus de gânduri puse în formă de Petre Țuțea, semnalate și în carte, unele dintre ele cu o vădită factură filosofică. Înaintea tuturor trebuie semnalate gândurile despre om, care alcătuiesc o antropologia. Ar fi de reținut, de exemplu, diferența dintre "omul autonom" (ne-real, istoric, pierdut de rațiunile divine care i-au dat naștere) și "omul real" (omul etern, misticul, credinciosul creștin). Apoi, trebuie reflectat asupra triumfului Dumnezeu, natură, om, pus în discuție de Petre Țuțea; ar trebui reflectat, desigur, ținând seama de "convențiile" orizontului nostru cultural (de exemplu, privind-o în analogie cu structura heideggeriană: cer, pământ, zei, muritori). Referiri interesante găsim cu privire la concept și la diferența dintre acesta și dogmă (prezente, în cartea de care ne ocupăm, la p. 96-99; p. 128 și urm.). Alte "probleme" au drept temă: civilizația, relația dintre cultură și civilizație, destinul omului și libertatea, rosturile științei, artei, tehnicii contemporane, tipuri umane, "stilurile istorice" etc. Cred că s-ar putea obține chiar o "istorie a filosofiei", dacă luăm în seamă toate referirile lui Petre Țuțea – unele mai ample, altele doar aluzive – la filosofii antici, medievali, moderni. Desigur, perspectiva din care el îi privește, îi apreciază, îi ordonează este aceea a raportului lor față de adevăr, adică față de dogma creștină (chiar dacă e vorba de autori care au trăit înaintea ivirii creștinismului în istorie). Iată câteva nume, prezente în scrierile sale și evocate și de

Cassian Maria Spiridon în cartea sa: Thales, Heraclit, Confucius, Protagoras, Socrate, Platon, Aristotel, Augustin, Toma d'Aquino, Nicolaus Cusanus, Machiavelli, Descartes, Pascal, Newton, Leibniz, Kant, Fichte, Hegel, Goethe, Joseph de Maistre, Nietzsche, Freud, Heidegger, Lucian Blaga, Mircea Vulcănescu, Mircea Eliade.

Nu suntem aruncați, citind această carte despre opera lui Petre Țuțea, în "imperiu certitudinii", în cetatea în care pretindea Țuțea că trăiește. Căpătăm însă ceva cu mult mai prețios – căci nu e vorba de o aruncare, ci de un urcuș pe brânci, adică de efort propriu – și, neîndoielnic, potrivit condiției noastre, a celor din veac: re-mediu împotriva unor boli ale omului modern, în primul rând împotriva indeciziei sale de a se lua în serios.

Prin această carte, Cassian Maria Spiridon are meritul de a fi pus la încercare publicul cultural românesc în privința rezistenței sale față de avansurile unui spirit "cu totul altfel", la chip, decât măștile, puține la număr, pe care el – publicul cultural românesc – le tot schimbă fără a se schimba pe sine. Și a mai propus ceva: un model-de-om inactual, dar, paradoxal, cuceritor. După o astfel de carte, poate că vor slăbi și entuziasmele ieftine și denigrările ușurate la adresa lui Petre Țuțea, iar unii dintre noi se vor așeza la treabă, luând în serios "stilul" pe care acesta îl propune culturii românești actuale.

Camil VIORESCU

Victor Ivanovici

Repere în zig-zag

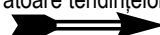
Dacă în episodul precedent ne aplecam asupra cărții „Formă și deschidere”, apărută înainte de plecarea domnului Victor Ivanovici din țară, am acum în față culegerea „Repere în zig-zag” din 2000, cu o prefață a unui mare exilat, Matei Călinescu.

Îmi sunt vii în memorie, atunci când aud cuvântul „zig-zag”, ca la madalina lui Proust, cuvintele, la primul Festival Liber „Nichita Stănescu” de la Ploiești (pentru că autorului îi aparține versiunea în neogreacă a poetului „Necuvintelor”), cu care parafrazam titlul unei reviste la modă atunci, în 1990, ZIG-ZAG, numind-o „ZEIN UND ZAG”. Domnul Alex Ștefănescu a preluat pentru un timp directoratul revistei. Studiile din volumul prezent, foarte „serioase” și angajate (literar) încep (cum altfel decât?) prin semnalarea crizei limbii (în cazul nostru, neogreaca în care scrie domnul Victor Ivanovici), în capitolul „Crize, limbaje și limbajul criticii”

„În pofida istoriei ei bimilenare, limba greacă – mai ales după ce a devenit limba oficială a Statului elen modern (1830), trăiește în conștiința vorbitorilor ei un acut sentiment de criză ideatică. Sursa acesteia este faimoasa «chestiune lingvistică» ale cărei rădăcini coboară în timp până la Bizanț sau chiar mai departe, în perioada alexandrină.”

Criticul Matei Călinescu își amintește acum, la alcătuirea prefeței, imaginea fostului student al domniei sale. „Când Victor Ivanovici m-a întrebat dacă aş vrea să prefațez «Repere în zig-zag», am simțit deodată răsucindu-mi-se în memorie un val delicat de amintiri din anii '60 și de la începutul anilor '70. Eram pe atunci lector la catedra de literatură universală și comparată a Universității București și aveam câțiva studenți remarcabili, în al căror viitor credeam și cu care intenționam să am relații colegiale, decât convențional ierarhice”. (și eu, de ziua mamei mele, 16 iulie, răsfoiesc în fiecare an carnetul de studentă la Filologie și privesc semnătura domnului profesor Matei Călinescu lângă o notă „bună”.) Amintirile pedagogului american se sfârșesc printr-o evocare grăitoare pentru

concentrarea și continua problematizare propusă de intelectuali lucizi ai acelor ani: „Ne-am împrietenit deci, l-am invitat la mine acasă (o dată am avut o lungă discuție în trei, în spiritul versului bacovian «O, țară tristă plină de umor» cu Ion Negoșescu”. Domnul Matei Călinescu vorbește în prefață despre „Balcania atâtor cutremure și metisaje culturale”. Nu este locul unei discuții mai largi despre Balcani și „balcanism” (există în argoul englez verbul „to balcanise” – a fi mereu în pericol, a desemna frământări sociale, care în secolul XX au început cu atentatul de la Sarajevo). Important e să nu transformăm totul într-un talk-show. O adevărată plăcere a textului răsare de sub pana autorului lui „Zaharias Lichter”: „Aceste lucruri mă duc la problema foarte actuală, mai cu seamă în Balcani, a fantasmelor etnice și a retribalizărilor, cărora Victor Ivanovici le opune ideea de «identitate multiplă». Fără îndoială că o astfel de identitate e, social vorbind, utopică, deși caracterul ei «soft» o scutește de multe dintre primejdii și deformările kafkaiești ce au însoțit punerea în practică a utopiilor dure, naționaliste sau «internaționaliste» ale secolului XX – fascism, național-socialism, comunism, național-comunism”. Profesorul american conchide cu finețe: „Pe plan individual, însă, construcția unei identități multiple rămâne un deziderat, poate chiar un imperativ etic”. Ar trebui să ne simțim acasă într-o diasporă imaginată și să preluăm astfel invenția identitară a popoarelor clasice ale diasporei, grecii și evreii – notează domnul Victor Ivanovici. „Disputa a fost tranșată după căderea dictaturii colonelilor (1974), când statul elen a adoptat *demotica* drept limbă oficială, procedându-se atunci la «metaglotizarea» tuturor legilor și actelor sale fundamentale în această variantă socio-stilistică și funcțională. Firește, procesul în sine nu e câtuși de puțin lesnicios, nici scutit de capcane. În plus, odată cu ponderea sporită a mentalităților și practicilor populiste, în viața politică și culturală a Greciei, în primii ani de gestiune socializantă a țării de către partidul PASOK, condus de charismaticul lider Andeas Papandreu, în limbă s-a căzut în extrema opusă: s-a operat un soi de vulgarizare demagogică «de sus», care a cedat până la limite îngrijorătoare tendințelor existente de degradare lingvistică «de jos»”.

O măsură discutabilă și mult discutată a constituit-o reforma ortografică din 1984, care a înlocuit sistemul «politonic» – bazat pe trei accente, ascuțit grav circumflex, și pe două spirite (semne diacritice, n. m.), lin și aspru. La inițiala vocalică – cu cel „monotonic, ce comportă un singur tip de accent grafic, căzând peste silaba tare și lasă neaccentuate monosilabele”. Primul capitol care ne interesează ca și cititori români ai literaturii universale se numește *Kavafiana I. Memorie și Istorie*.

Digresiunea polemică a autorului este afirmată tranșant: nu pare a încăpea vreo îndoaială că discursul critic este un limbaj de grad secund sau metalimbaj. La noi există istorici și critici literari (ex. domnul Nicolae Manolescu), care consideră că „un critic nu este acela care iubește literatura, ci acela care iubește critica”. Teoria relativă la simbolurile universului liric („dând glas și explicit, un prieten susținea cândva că se poate face aproape cu orice, critică literară, cu biografie, cu sociologie, cu psihologie, cu modele logico-matematice... numai cu literatură nu”) este sincretică cu discuțiile din Cenaclul de Luni, când apreciam „partea bună” din Sartre, care spunea că literatura nu se face cu simboluri acceptate obișnuit ca „literare”. Acest gând a participat și el la împingerea mai departe a expresiei, a inovației, a noului și experimentului. Și noi luptăm, cum spunea Edgar Allan Poe, împotriva unei „*intoxication of the heat*”.

O singură voce pare a tulbura semiunanimitatea opiniei afirmate. Canadianul Northrop Frye (1957) pornește da la premisa că pentru abordarea critică a unei opere literare e de dorit să o raportăm mental la *Întreaga literatură*. Acum, în 2005, în plin postmodernism, cred că cel puțin Cenaclul de Luni a avut această mentalitate. Am compus versuri bazate pe intertextualitate (ironic, polemic sau tandru ori admirativ) de la poezii *beat* la, să zicem, George Coșbuc, de la Caragiale, pe care am avut cu modestie onoarea să-l introduc în poezia lirică sub forma citatului, la Ovidiu și Goethe. Modelul antropologic din eseul domnului Ivanovici subliniază cu pertinență „codurile retorice suprapersonale”, în strânsă corelație (adică în raport de actualizare) cu stilul individual. Este exact punctul nostru de vedere din anii '80, când „universul ideologic” avea, cum spune Frye, „literatura drept context”.

O interesantă paralelă efectuează criticul „atenian” între resorturile memoriei afective la Kavafis și Marcel Proust. Redescoperim termenii căutării literare din tinerețea noastră, când domnul Ivanovici ne era distins profesor – așchii strălucitoare (la cei doi autori se manifestă ideologii și semiologii în jurul ideologismului memoriei) din trunchiul idolului Roland Barthes. În fața fascinantei revărsări a frazei proustiene (făcusem o dată, un paradox: o mașină lungă ca o frază din Proust), memoria afectivă întinde o punte peste prăpastia ontologică ce desparte trecutul de prezent, fiindcă, așa cum epifaniile vagi ale sacralului în care cred animiștii (mana) preced formele de ipostaziere ale religiilor istorice, avem aici accente care „cad” când pe ontic, când pe ontologic, o adevărată „gigantomahia peri ti ousia” (luptă de titani în domeniul ființei). După T. S. Eliot, căruia îi aparține și termenul de „corelativ obiectiv”, singurul mod de a da emoții printr-o expresie artistică este de a găsi un set de obiecte, un lanț de evenimente, care constituie formula unei emoții specifice. Aceasta ne îndepărtează de ideea periculoasă că o simplă senzație poate fi ca *atere* declanșatorul uni vers sau unui poem. *Senzația nudă nu este niciodată poetică, în afara unei metafore care o evocă, transfigurând-o*. Îmi aduc aminte cu emoție de susținerea lucrării mele de diplomă cu subiectul „Poezia lui Ioan Alexandru” și m-am gândit adesea la raportul senzație (băutul laptelui) și felul în care autorul caută un stil specific,

în general în volumul de debut – *Cum să vă spun*; versurile sunt memorabile: „Beau lapte din șiștar / și nici nu știu cum să vă spun, / atât de bun e laptele”; este o sinestezie abisală, cum ar spune criticul inimii mele, Jean Pierre Richard, între senzație și căutarea unei forme lirice (într-un efort continuu) care într-adevăr justifică dragostea pentru o carte monument, cu finețea de rigoare – „Poezie și profunzime”. Paradoxul este că T. S. Eliot, cel care a influențat poezia universală pe multiple planuri, de la livrescul ostentativ, la construirea unei istorii personale, poate jura pe minimalism: „Poezia devine o funcție specializată a Memoriei demiurgice care înființează Lumea Întru cuvânt. La Kavafis, corelativul obiectiv este actualizat nu în sensul grandioaselor viziuni istorice / personale ale lui Eliot, ci într-o poezie în care auditivul primează cu micii săi melci sonori, ca în «Chamber Music», singurul volum de versuri al lui James Joyce. Diferența de «efluviu» estetic între cei doi poeți citați înainte este aceea dintre Beethoven și Berlioz, să zicem. Stilul lui Victor Ivanovici, cu o varietate reconfortantă, astfel, titlul „Repere în zig-zag” este pe deplin justificat, are o scriitură „caldă” și, așa cum spune domnul Matei Călinescu în prezentarea de pe coperta a patra, scriitura venind din tradiția barocă este blândă, „mai sentimentală”, mai tolerantă, într-un cuvânt „mai tandră”. Versurile lui Kavafis sunt subliniate adecvat în capitolul III.2. – „Implicații psihologice”: s-au urât – de-i viu – ochii lui cenușii, / chipul i l-a slujit pesemne vârsta („cenușii”) sau „A trupului și a feții bătrânețe / e rană de tăis îngrozitor.”

Meditația asupra timpului nu este de tip metaforă-eseu, ca la T. S. Eliot, și este intimă. În „preajma” (cum ar spune Hölderlin) persoanei, ex. „douăsprezece jumătate. cum a trecut vremea / douăsprezece jumătate. cum au trecut anii.” Chiar dacă regăsirea timpului pierdut înseamnă adesea regretarea pierderii, la Kavafis acest pandant melancolic al poeziei „amintirii” implică totuși o promisiune optimistă: temporalitatea ciclică unde „ce a fost odată va mai fi, iar ceea ce este revine în veac”. Avem un aliaj între „*eterna reînțoarcere*”, despre care vorbește Mircea Eliade și (pentru că poezia în general este pluriformă și pluriideatică) „înțoarcerea veșnică a identicului” amintit de Nietzsche în alt context cultural. Un semn al gândirii ființei este cadrul formalizat într-o schemă în care central apare trinitatea Lysos-Biblioteca-Noi. Structura ternară încadrată între două tăceri definitive: Mormântul ca limbaj obiect și, de cealaltă parte, Mormântul ca metalimbaj. Deasupra se află amintirea (lectura ca viață), iar la bază se află cinstirea (lectura vieții), Kavafis este, după Keeley (1970), animat de o „preconcepție hedonistă”. Efebul este nu numai legat de psihologia specială a poetului ca simbol central, dar este și „corelativ obiectiv” al emoției estetice care izgonește angoasa și biruie moartea în virtutea aceluși „instinct special al nemuririi și al totalității” ce formează nucleul divin al erosului (Robin, 1977). Metaforele lui Kavafis sunt ale unui mare poet: „zilele viitorului ne stau în față / precum un șir de lumânări aprinse”. Mi-aduc aminte de discuțiile cu poetul Petru Romoșan (și de cronica mea din revista „Amfiteatru” la volumul de debut „Ochii lui Homer”, când scria, mai în glumă, mai în serios, aproximativ „până când grecii să lupte cu barbarii și cu pigmeii / grecii să lupte cu grecii” - el fiind azi director, împreună cu strălucita prozatoare Adina Keneres, al excelenței edituri „Compania”) tot despre o luptă în domeniul științei. Melancolic, la sfârșitul secolului al XX-lea și în dezastrul începutului de mileniu, nu putem să nu ne gândim la versurile lui Verlaine: „Nous sommes l'Empire (poate chiar „imperiu”) semnelor în sensul său „clasic” / modern, n. m.) à la fin de la décadence / Qui regarde pesser les grandes barbares set blancs...”

Destinul poetului analizat reflectă și o conjunctură socio-economică mai amplă: după tulburările naționaliste din 1981-1982, Egiptul intră în sfera de influență a Albionului, iar prospera altădată burghezii greco-egipteană este ruinată de concurența engleză. Dând glas frustrării și resentimentului comunității de origine (din nou, deci, lbeloung!), în câteva scrieri secundare ale lui Kavafis se fac auzite unele accente antibritanice. (de aici, însă, și până la a-l anexa pe autor stângii, făcând din el un „Kavafis politic, emițător al unui discurs anticolonialist” (T. Tirkas / 1958 și 1971), drumul e lung, iar saltul hermeneutic... „mortal”. Dovadă și faptul că aceleași premise conduc la o viziune simetric inversă, unde poetul apare drept apologetic al Imperiului Britanic, aproape ca la Rudyard Kipling. Această bizară concluzie auzită de Victor Ivanovici la o întâlnire de specialitate este dedusă dintr-o lectură a lui Kavafis care, pornind de la Tirkas, înaintea în direcția criticii postcoloniale contemporane, având același limbaj-instrument, psihanaliza colonizării mentale elaborată de Franz Fanon (McKinsey, 1988). „Elenic”, deci (nu Elen sau elenizant), eonul Alexandrin se caracterizează în viziunea lui Kavafis printr-un cosmopolitism spontan și organic, (1) realizat la prim nivel ca metisaj generalizat („eram de-a valma, siri și greci, alții din neamuri mide”) și (2) drept *sincretism* religios (panteonul oriental și cultele orientale, creștinism, iudaism și secte neoplatonice sau gnostice...). Într-un cuvânt, poetul ne introduce într-o perspectivă pe care astăzi am numi-o „interculturală” și a cărei simplă afirmare conține un ascuțit polemic la adresa fabulelor oricărui naționalism tribal.

Poemele splendide sunt extrase parcă din reveriile lui Lawrence Durrell, cu la său „cvartet al Alexandriei”: „Pictor, Poet, Dromen și Dicobol / Iantres al lui Antonio, frumos ca Endymion / se trage dintr-un neam al sinagogii / ... / Arta și voluptatea Alexandriei l-au preschimbă în fiul lor supus”. O metaforă tulburătoare a văzului este alcătuită în poemul *Atâta am contemplat*: „eu frumusețea atât am contemplat-o / încât s-a-nstăpănit privirii mele”. Între rumoarea distanțelor traversate, cum ar zice Proust, și învățămintele legendelor grecești, poemul *Ithaca* este pentru spiritul odiseic în drum spre filosoful Gabriel Liiceanu în „Politropia omului și a culturii”, cuvintele lui Kavafis ne vor însoți întotdeauna: „când vei porni la drum către Ithaca urează-ți cât mai lung să-ți fie drumul / plin de peripeții și-nvățăminte / ... / în gândul tău să ai mereu Ithaca / ea ți-este ținta, ea ți este țelul / dar nu grăbi de fel călătoria” (*Ithaca*).

„O unitate semnificativă este Cartea, căci, în același timp, este vorba de un *topos* de vechi și consolidat prestigiu cultural în întreg spațiul european (cf. Curtius, 1947/70). E limpede că «experiența» pe care se sprijină corelativul obiectiv al Cărții nu poate fi de natură senzorială, ci va fi însăși Istoria”. Ex.: „Parte pentru ca epoca să-mi lămurească / și parte ca și timpul să mă treacă, / o carte de inscripții ieri noapte am luat, / să răsfoiesc, / din vremea Ptolemeilor, / așa, în joacă / ... / Și-atunci când epoca am izbutit să-mi lămuresc / eu cartea așa fi lăsat-o dacă vreo două rânduri / neînsemnate despre un rege Kesarion / nu m-ar fi fermecat și-ntors pe dată. / Iată-te, ai venit cu ne-nțelesul tău farmec...” (*Kesarion*).

Domnul Victor Ivanovici notează cu pertinentă: „În ambele cazuri, textul istoriei însoțește cu sens pauza indispensabilă pentru spirit, înainte ca amintirea să treacă pragul cuvântului. În acest timp, imaginația este supusă disciplinei ascetice a reprezentării și reconstituirii, pentru că doar așa va putea în continuare să le elibereze într-o REVERIE ȘI POEZIE.

Înainte de capitolul V.2. - „Miturile Cetății”, să ne gândim în ce mod a fost pervertit în comunism stihul, închinându-se unui partid străin și conducătorului său criminal. Acum ne putem apleca asupra imaginii pe care autorul o schițează după ce

examinat Cetatea ca arhetip (eonul alexandrin) și arhetipul cetății, pornindu-se acum la cercetarea straturilor aluvionare care alcătuiesc memoria „bătrânului” Alecsandri. Cum notează criticul atenian, este vorba de *miturile Cetății* (care sunt asemănătoare în multe dintre centrele de cultură și care, în termenii lui Mircea Eliade, au un nivel de actualizare și de activare a arhetipului sau a corelativului obiectiv prin încorporarea lor într-un scenariu dramatic. Domnul Victor Ivanovici sintetizează ideile ale cercetătorului religiilor: „Pe de altă parte, mitul în sine reprezintă dramatizarea unor evenimente exemplare (și paradigmatic) care au loc *illo tempore*, al originii universului, și în care rolul principal îl joacă ființe divine sau semidivine”. În paragraful în care criticul vede în cetățile elenistice timpul comunitar jalonat de mari momente fertile, găsește prilej pentru readucerea în prezent a mitului originilor, care, sub specie istorică, este cel imperial (Alexandru Macedon).

Opinia eseistului este că însăși Cleopatra învinsă organizează în Alexandria o măreață ceremonie, în cadrul căreia își proclamă copii adolescenți „pentru ca poporul să-i socotească maturi”. (Mahaffi, /) Savvides, Kavafis, 1980); fiecare dintre ei e înzestrat cu regate iluzorii.

În paragraful B, al doilea mit al Alexandriei este cel eshatologic: „Elenic, în sensul pe care l-am relevat mai sus, nutrit cu un scepticism elegant și ironic, creștinul alexandrin consideră de prost gust să-și exhibe credința” ca la Kavafis, care își circumscrie propria religie în sfera strict privată. Ex.: „Niște bătrâne lângă mine șușoteau / că-n ultimele ceasuri ale vieții / avea pe buze neîncetat numele lui Hristos / și-n mâini strângea înfrigurat o cruce.” Paragraful C se referă la al treilea mit alexandrin, care este cel soteriologic. Ex.: „În Istorie nu sunt / decât puține rânduri despre tine / și astfel mult mai liber mi te-am închipuit / te-am plâsmuit frumos și simțitor / și ți-am turnat cu măiestrie chipul / după tiparele visului meu”. Autorul are până de poet: „E însă o tristețe în această putere creatoare a Poeziei”. Așa cum am văzut și cu alte prilejuri, ea face să surce din trecut amintirea pierderii («ca, noaptea, - o muzică departe ce se stinge»). Kavafis ilustrează exemplar acest paradox: „Atât de bine mi te-am închipuit / că ieri, în fapt de noapte, atuncea când s-a stins / și lampa mea - / anume am lăsat-o să se stingă - / mi-ai apărut precum erai pesemne / atunci, în Alexandria cotropită: / poet, și obosit, și ideal întru durere / trăgând încă nădejdea să te cruțe cei care murmurau «mai mulți Cezari»”. Sinopsisul celor spuse despre miturile Cetății sintetizează în trei șiruri tabloul gândirii: 1. *Originile* / imperiul / hedonismul; 2. *Sfârșitul* / catastrofa / decadența; 3. *Mântuirea* / istoria (palimpsest) / poezia. Inefabilul raport dintre existență și creație implică o întregă viziune a lumii, pe care poetul și teoreticianul mexican Octavio Paz o numește *analogie*. După opinia domnului Victor Ivanovici, este vorba despre o ideologie sui-generis - numai pe jumătate conștientizată la nivelul indivizilor - și alcătuită din țândări de mituri și credințe străvechi, pe care Octavio Paz le vede exilate în creștinism, în adâncurile incoștientului colectiv, alcătuită, de asemenea din frânturi de teologeme creștine dezarticulate și inhibate la rândul lor de către rațiunea critică a erei moderne. În capitolul VI.1., exegetul îl vede pe Kavafis impregnat de așa-numita «metodă mitică». Ni se readuce aminte că termenul a fost inventat de T. S. Eliot pentru a descie una dintre strategiile narative ale lui James Joyce în *Ulysses*; autorul creează paralelisme analogice (sau isotopii, cum ar zice criticii moderni) ce pun într-o lumină insolită tribulațiile lui Leopold Bloom prin raportarea sistematică la prezențele eroului homeric.

(Va urma)

Ion STRATAN

“Românism și democrație”

Dumitru MATALĂ

7

Enciclopedia HASDEU

15

Ultă vreme, probabil, s-a considerat că publicistica politică a lui Hasdeu nu era decât o preocupare minoră și periferică pentru marele cărturar. Într-un fel, firește, că, raportată la multele sale proiecte de anvergură, grandioase, gazetăria, cu succesele sale de moment, efemere, nici nu putea fi practică de enciclopedicul Hasdeu decât între altele, din fuga condeiului. Cel mult, i-ar fi putut acorda câteva clipe de răgaz, între lucrurile sale de lungă și largă respirație, cam așa cum a procedat și cu cercetările și culegerile de folclor. Așa s-ar explica, într-o bună măsură, de ce, de la ediția lui Mircea Eliade, din 1937, care și ea *selecta*, *Scriseri literare, morale și politice*, n-a mai apărut nimic altceva din publicistica sa politică până nu de mult. Așa s-ar explica și de ce acum, în ediția integrală plănuită de cei doi coordonatori, I. Oprișan adună pentru prima dată laolaltă toate articolele politice ale lui Hasdeu, în două volume, iar într-un al treilea studiile sale de economie politică. Gestul se vrea, fără îndoială, compensator, în urma prea multor injustiții care i s-au făcut omului politic.

Explicațiile sunt, însă, numai în mică măsură suficiente și satisfăcătoare. N-au cum acoperi, doar ele singure, câteva semne de întrebare care, altminteri, ar putea părea paradoxale. De ce, de pildă, Hasdeu și-a înființat propriile publicații, *Traian* și *Columna lui Traian*, mai întâi, *Apărarea națională* și *Revista Nouă*, mai târziu, dacă nu tocmai pentru a-și putea face cunoscute părerile proprii, viziunea sa *personală* în politica de moment a epocii? Și, la urma urmei, de ce creează o „fracțiune nedependentă”, radicală, compusă cu precădere din tineri, dacă nu pentru a vedea înfăptuit unul din obiectivele fundamentale ale viziunii sale politice - promovarea tineretului la cârma țării? Lucrurile sunt, așadar, ceva mai complicate decât ar părea la o primă vedere. Până și simplul detaliu că Hasdeu a profesat gazetăria din anii tinereții și că, practic, a părăsit-o târziu, când avea să părăsească și alte preocupări, demonstrează că politica n-a fost pentru el doar o cură de relaxare, între două treburile „serioase”.

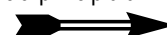
Mai mult decât atât. Însuși faptul că, în activitatea sa publicistică, s-a condus în permanență după o deviză și un program explicite, și ele proprii, dovedește cu prisosință că Hasdeu a fost, în egală măsură, un om al clipei și al eternității, al epocii și al posterității. Cea mai bună dovadă este deviza sa, slo-ga-nul, cum i-am zice astăzi, care suna fără nici o șovăire: „Românism și democrație”. *Românismul*, însă, nu era nicidecum același cu ceea ce am numi, tot astăzi, *naționalism*, așa cum nici democrația nu era cea cu privilegiu și sincope, pe care o practicăm astăzi. Să-l lăsăm, însă, pe el însuși să ne lămurească ce anume înțelegea și prin una, și prin alta: „Revoluțiunea lui Tudor ne-a dat românism, revoluțiunea din 1848 ne-a dat democrație, revoluțiunea din 11 februarie (1866!) a venit să le căsătorească într-un mod indisolubil, dându-ne Constituțiunea.” Și una, și alta, suficiente pentru a călăuzi un om într-o singură viață.

Și totuși, încă o dată, mai mult decât atât. Dacă asta

era, pe scurt, esența credințelor sale politice, pro-gra-mul era cel care, mai pe larg, îi transplanta convingerile în actualitatea de atunci. Să spicuim și din el câteva puncte: „Combaterea guvernului personal; Descentralizarea; Instrucțiunea poporului; Poprirea străinilor de tot felul de a forma stat în stat pe teritoriul român; Apărarea românismului de dincoace și de dincolo de Carpați; Dezvoltarea gustului literar și științific; Încurajarea industriei naționale” etc. În ceea ce privește naționalismul, subiect, așa cum apare, tot atât de sensibil atunci ca și azi, iată o formulare și mai explicită: “A nu fi muntean, a nu fi moldovean, a nu fi ardelean sau bănățean, a fi român de la Tisa până la Nistru este la noi un mare pas pe calea naționalismului.” Ceea ce ar însemna, tradus în limbajul politic al acelei vremi și al oricărei vremi: „Vom combate toate elementele streine, ce ar tinde a forma un stat în stat pe teritoriul neamului românesc, precum sunt, de exemplu, așa-zisele comunități maghiare, israelite, bulgare etc.” Cât se poate de limpede, nu? Da, numai că laolaltă cu o altă precizare, pe care și Hasdeu a făcut-o, atunci, ca și cum ar fi făcut-o chiar azi: „Nu vom uita, însă, niciodată că, precum nouă ne este drag românismul, tot astfel și celelalte naționalități, fiecare în marginile cuibului strămoșesc, au, de asemenea, dreptul de a exista prin ele însele.”

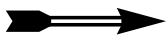
Asta în ceea ce privește românismul; sau pa-tri-o-tis-mul, parcă sună mai curat așa. Când ajungem, apoi, la democrație, lucrurile devin, iarăși, din ce în ce mai limpezi, pe măsură ce-i dăm tot lui cuvântul: „Ne vom mărgini astăzi a constata curiosul fenomen de armonie între guvern și magistratură. În alte state, aceste două puteri se află în cea mai perfectă diz-armonie, fiindcă unul nu poate să poruncească și cellalt nu vrea să asculte. La noi, din contra, spune-mi cine-i ministru și-ți voi răspunde cine-i judecător; arată-mi pe judecător și-ți voi ghici juriul, apoi viceversa, de la juriu mă voi rădica la judecător și de la judecător la ministru; o sublimă armonie!” Sau: „Orice încercare de regim personal va găsi în acest ziar un antagonism perpetuu și implacabil” (Oare la ce regim personal o fi făcut aluzie Hasdeu, că prea sună familiar expresia?). Sau, fiindcă veni vorba de *armonie*: „Muzica omenirii nu poate să existe fără varietatea naționalităților, iar varietatea naționalităților nu poate să existe fără o viguroasă opintire a fiecăreia din ele de a fi o individualitate, un corp și un suflet deosebit, un product al propriei sale vieți.” (Vrând-nevrând, întrebarea se ridică din nou: la ce muzică și la ce omenire face trimitere Hasdeu? Nu cumva la Uniunea Europeană?)

Cel puțin o concluzie se poate desprinde și din exemplele de până acum. Om al epocii și al actualității sale, publicistul Hasdeu se întâlnea cu savantul, cu vi-zi-o-na-rul în alcătuirea unei doctrine politice care avea să-și depășească cu mult nu doar epoca, ci și propriile previziuni politice. Să mai dăm încă două exemple, numai pentru a demonstra, prin afirmațiile lui însuși, trăinicia principiului.

7

De pildă, iată o foarte plauzibilă definiție a omului politic: „Nu sunt *oameni politici* meșterii de a făuri la fraze; nu sunt *oameni politici* caracterele foarte morale, însă fără nici un ideal în perspectivă; nu sunt *oameni politici* mediocritățile cele de prestigiu, fie ele cât de strălucite și cât de venerabile; nu sunt *oameni politici* vânătorii de portofolii pentru o meschină alinare a unei mărunte vanități.” Sau, și mai concludentă, o definiție a politiciii, în întregul ei: „Este însă o altă politică, politica cea mare, aceea în privința căreia, la români cel puțin, deosebire de partide n-a existat niciodată: liberali și conservatori, albi și roșii, au fost strâns uniți de câte ori încercau a ne lovi dușmanii din afară, fie prin fapte, fie prin presă, fie prin note diplomatice.”

Firește, mi se poate reproșa că am *selectat* exemplele, că nu le-am ales întâmplător, adică, și nimic mai adevărat în această posibilă mustrare. Dar, odată ce le-am putut alege, mai înseamnă și că *am avut* de unde alege. Mai înseamnă, totodată, că pot exista și alte citate, care au rămas fatalmente pe din afară. Cu sau fără ele, totuși, concluziile sunt acum și mai evidente, două de data asta. Mai întâi, aceea că, fie și numai pentru vremea lui, Hasdeu s-a dovedit un gazetar incomod, unul imposibil de „cumințit”, atât de putere cât și de opoziție. Prin însăși firea sa, mereu nemulțumită și neîncetat iscoditoare, el își exersa neobosit spiritul critic, orice domenii ar fi luat în atenție: justiția - totdeauna coruptă, administrația - niciodată corectă, școala - mereu vitregită de guvernele pasagere și, mai cu seamă, Camera Deputaților și Senatul, așadar viața parlamentară în întregul ei.

Asta pe de o parte. Pe de altă parte, după cum am mai spus, din întâmplările - și nedreptățile - și scandalurile scoase la iveală de gazetar, omul de cultură și savantul, care era un fidel colaborator al celui dintâi, trăgea concluzii și învățăminte valabile pentru multă vreme după aceea. De altfel, amândoi erau de părere, pe care și-o repetau deseori la unison, aceea că „ziarele s-au inventat nu atât spre a înregistra seaca actualitate, precum spre a pregăti ziua de mâni.” Ar putea fi chiar acesta motivul esențial pentru care nici unul din ei n-a fost agreat, în timpul vieții, pentru ca mai târziu, din același motiv, opera lor publicistică, prea pronunțat politică, să fie tot mai mult împinsă către periferia posterității.

Așadar, într-o ultimă și cuprinzătoare concluzie, Hasdeu - publicistul a fost același om de știință care și-a rostit răspicat atitudinea, poziția proprie, în aproape toate chestiunile arzătoare ale zilei, totodată, s-a ridicat înverșunat în apărarea unor idei și convingeri aflate mereu deasupra măruntelor interese sau a manevrelor, politice de culise, ceea ce și explică rezistența în timp a celor mai multe dintre ele. Lucru pe care, de altfel, îl subliniază și I. Opreșan, în prefața sa: „Prin modul în care a fost înțeleasă și practică de autor, publicistica politică hasdeeană topește într-un întreg observații directe, caracterologice și de comportament, reflecții asupra vieții sociale și politice, incursiuni în istorie, în economia politică și în sociologie, în etnologie și chiar în filologie, precum și numeroase decantări și cugetări de natură filosofică, priviri ale faptelor vremelnice în perspectiva eternității.”

INFORMATION BULLETIN

Primate recent din Jackson, Michigan, USA, prin bunăvoința editorului, domnul Eugen S. Raica, totodată și președinte al Centrului pentru Moștenirea Culturală Româno-Americană, numerele de pe ianuarie-martie și aprilie-iunie ale revistei aduc relatări noi despre viața spirituală și socială a românilor de azi și de ieri de pe îndepărtatele tărâmuri ale Americii. Astfel, preocupat de istoria românilor americani în decursul timpului, în numărul din ianuarie-martie, domnul Eugen S. Raica întocmește un întreg „*Yesterday's Vision - The Romanian-American Heritage Center. Today's reality*” semnificând contribuția sa în planul cultural și material al românilor din America și Canada. De altfel, întregul număr este dedicat stăruinței românilor de a-și făuri un centru spiritual, de reculegere și de însemn românesc, prin care să le dănuie ființa. Iar despre împlinirile lor, într-o declarație aparținând lui Teodor Andrica se consemnează: „Într-un timp relativ scurt, nu mai mult de 80 de ani, prin munca și hârnicia lor Români din America au ajuns la un nivel economic și social egal cu alte naționalități care au sosit aici cu mult înaintea lor”. În numărul din aprilie-iunie, dedicat cu precădere timpului sărbătoresc pascal, sub semnătura Păr. Dr. Theodor Damian, putem citi articolul „Învierea ca Rugul Aprins”, călduros îndemn la credință și prosternare sufletească. De asemenea, reputatul istoric Alexandru Nemoianu, în căldurosul său panegiric, lansează îndemnul la unire și frățietate: „Rostul de oameni și români ni-l împlinim

înfrumusețând lumea care pentru o scurtă clipă ne-a fost dată și pentru felul în care ne împlinim acest rost vom fi cântăriți și în neamul nostru și în fața dreptului Judecător”. Călduroase îndemnuri și nu singurele! Apoi, în acest număr, harnicul editor Eugen S. Raica prezintă „O viziune a României, dată de un vizitator din America”. Nu putem încheia prezentarea acestui număr fără a aduce în atenție, chiar fragmentar, impresiile lui Dinu Negru, din Pompano Beach, Florida, care, la o vârstă înaintată, a vizitat România copilăriei sale. Extragem din noianul impresiilor câteva dintre curiozitățile ce ne pot uimi, deopotrivă: „Am văzut la Timișoara ultimele tipuri de mașini, cu număr de înregistrare local... Dar am văzut tipuri de Dacia și Olcit care erau mai rablagite decât cele văzute de mine în Maroc sau Turcia... Drumuri, trotuare și căi ferate lasă foarte mult de dorit... Bisericele sunt pline mai tot timpul... Pensionarii sunt un mister pentru mine, în primul rând numărul lor extrem de mare în raport cu populația, în al doilea rând vârsta, de la 50 la 55 de ani în sus și, în special, remunerația... Ne descurcăm, acesta este cel mai folosit cuvânt... Emigranții sunt coarda vertebrală a familiei și parțial a țării...” Articolul de o valoare exemplară, desigur, este „Nicolae Iorga și America”, aparținând neobositului istoric și cercetător Alexandru Nemoianu, cu a cărui accepțiune dorim să-l reproducem cu ocazia Cursurilor de vară de la Vălenii de Munte. Și, folosindu-ne de respectivul context, dorim inimosului nostru prieten și om de elevată cultură, domnului Eugen S. Raica sănătate și putere de a trece prin dramatica încercare la care l-a supus viața! (R. G.)

Roxana EICHEL

o înghițitură despre care nu vorbești niciodată

moto: „maybe she's just pieces of me you've never seen”(tori amos)

tâmplesle mele între perne de sunete/ despre viață nu vorbesc niciodată de aproape numai când o văd cheek to cheek cu o femeie gri/ femeie-răscruce numai când șuieră desfăcându-i portjartierul în punctul acela/ unde mângâierea devine o șaradă un mușuroi de furnici vestind ploaie și vremuri mai bune pentru magazia de priveshti cu piele iritată

de aproape asta se vede ca un râu/ vișiniu metalizat în care îneci pușculița vânătaile textele în care cineva iubește târziu într-o mașină/ libertango pe gâtul bărbatului pas apăsător pe arterele lui/ pe canalul seminal mă acopăr cu aceste scamatorii despre viața mea/ nu vorbesc asta știe să facă un ochi de animal rănit cu propriile gheare mă acopăr/ cheaguri de sânge aceste părți din mine care ar fi putut fi ea ar fi putut să producă ceva material concret apoi să se vestejească încet senin/ și aproape fără să simți asta pe pielea ta sau în circulația ideilor don't worry be happy dacă moartea/ ar fi îngrozitoare aș visa-o către ora 4 dimineața/ ca pe un schimbător de viteze cu cap de femeie/ cu șarpe între dinți

așa însă o culeg de pe plajă ca pe o meduză naufragiată în timp ce vorbim/ despre potențiale urme de degete/ pe gâtul meu azi am uitat să-mi dau cu cremă softsilk mâinile tale ar fi putut înmuguri acolo/ am fi născut ceva de asta moartea mea-i verde moartea mea-i/ ultima înghițitură de votcă stalinskaia pe care aș putea să mi-o strecur în această strâmtoare/

efect de seră asta nu se poate șterge cu un șervețel/ e o pată stăruitoare pe orice posibil elan vital/ călătoria asta nu mai încap e prea lungă pentru o cartelă de metrou te întorci/ pe jos de la școala de înfometare îți tragi peste cap sunetele ca un val mic care ajunge/ înfiorător de departe te gândești că în timp ce speli vasele în pasul din spatele tău ar putea înverzi o amenințare ar fi o moarte pe scurt te aperi/ cu mintea femeii cu firimiturile ei de adevăr printre sughiturile plânsului analizezi sentimental o groapă copiii mei aleargă în tine chiar și când o guști libertango pe carotida mea le consolidez imunitatea și abecedarul cu litere lăbărțate

l i b e r t a n g o și eu îmi dau încă o noapte de plumb nu mai caut nici un bărbat în bodegi sordide nici o femeie care poartă blugii tăi vechi și nu clătește niciodată urmele mele pe tabla/ înmulțirii știu că moartea se înnoadă la portjartier

„bună ziua! zice unul despre care se scrie că e fericit”

camera ovală

moto: ½I am not quite you, but almost the opposite of...½-Frank O'Hara-½In Memory of My Feelings½

stau în genunchi camera devine mică și ovală ca o cutie de

conserve plină de materie illogică și sobor de voci metalice care-mi indică înțepător cum să mă mișc pe trupul tău cum să-ți țin mâinile cum să mă dizolv în limbaj acum că am tras amândoi de cuvântul acela subteran până când s-a rupt în două nu sunt chiar tu nici femeia cu tăceri ovale

rupturi de fapt sunt singură stau în genunchi îmi văd ochii reflectați în carcasa unui blank mă gândesc că tu ai atins muzica asta nu și trupul din care vine ar trebui să fie doar un epifenomen cel mult o strângere de mână tu vii pleci obrăjii tăi slabi n-o duc prea bine când vorbești se zbat ca o inimă proaspăt capturată într-o instituție totală

car-casă pe umeri o duc la mine știu că nu poate respira în cuvântul-buncăr toată istoria asta e o minciună îmi spun ecranele mint amintirile-ecran scurtează lumea adevărată

așa cum clopotele bisericii din rosenhoff desfac pumnii unui om fără Dumnezeu înainte să-mi lovească genunchii

dacă Dumnezeu ar fi apucat să deschidă conserva asta nu mai eram

complet devalorizată ca-n melodia aia banală care zice pack your memories and leave aham e un scurt curaj al sângelui șters cu discuri demachiante care hârjâie pielea ca un burete de sârmă o violență care înghite în sec nu o mai pot opri însă aici nu sunt bărbați măsurabili cu mine toți își vânează resursele proprii cu consecvența biodegradabilă a unor hârtii impregnate cu votcă eu nu simt nimic eu fac exerciții zeci de tracțiuni și partide de sex în care îmi salt memoria din buncăr

confruntări cu antichitatea depozitată în brațele unei femei ovale aham e și ea aici în acest asalt eșuat se urcă nepăsătoare la volan eu stau în genunchi clopote îmi bat în genunchi ea îmi calcă umbra uite așa fac toate femeile îți scrijelesc adăpostul

mă ridic mișcările mele sunt suplicii lăturalnice tic-tac tic-tac 'you are coiled around the central figure, the heart that bubbles with red ghosts, since to move is to love'

Emilia CĂȚOI

și chinul din vatră

bătrânii au crezut că nu era loc de ei
au dat curs apelor să alunge praștiile.
păcat... sunt prea multe gemete de uns.
preoții cu laptele, mierlele pe drum
afuma, tund și aleargă... un chin de lut.
piatră lucitoare... să iasă soare, mult,
să-și lase veșmântul de nori,
un gând alunecat te va ruga să fii tare.
noe tocmai ți-a rezervat un loc...
hai la plimbare, îngere...

romen kadin

întreaga lume ești tu. cele 91 de nopți
le-ai umplut. te cred... te ador, lună de zmeu.
precum cei morți din sarai,
degetele vor împlini lacrimile
femeilor din voal... în pridvor...
iatagane urmând înțelepții.
sus, te aștept torcând de dor...
să facem luna din plastilină,
să urle stelele noastre că și-au unit
brațele lungi ca de hoți.
întreaga lume va vedea cerul pătat de noi,
ca în cele 91 de nopți, pisicile vor adormi la ușă,
mai întâi negru, apoi albastru, apoi alb sau roz...
o dimineață de plus. eu în halat,
crezul meu în cătuțe.

matei și luca la pescuit

nimeni n-a mai întrebat de viață...
a fost făcută, după care ea a înțărcat
oamenii... a plecat pe pluta,
că nici un vâslaş nu a reușit s-o smulgă.
în leagăn, pielea a născut ciucuri,
puii de viață s-au iubit.
acum, la semafor, sunt morți.
matei și luca și-au cedat drepturile
de autor. sunt sterili de oameni/credințe.
viața nu mai întreabă de nimeni,
ciucuri în velințe sunt mulși.
avem dorințe,
doar dorințe...

black symetry

ți-ai lăsat femeia să ardă pe rug,
ai vândut-o pe bani frumoși la târg,
un câine... înoți... e apa...
îți voi da un exemplu: altădată...
mai printează o dată femeia, apoi,
ușor, în scrumieră, o stingi.
învârți de n ani copilul rămas,
în horă, te voi învăța să scrijelești

amintirea din pădure.
acolo unde-s degete spre cer
și prunc fără pântec...
din tine a rămas fumegând
o stea...

agrafe în șoapte

prinsă în gheare
aveai în față maimuța 2
cu mânuțe de lemn
și călcâie din piele întoarsă.
se joaca în pântecul tău.
nu-ți prinde părul, mămică maimuță,
vrei să te ningă sifoanele...
nu, nu mai roti clipele,
de două ori o să rumegi
șoaptele scai.
femelele își prind în agrafe
puricii-flutur,
cu călcâie și ou
numără azi pântecele,
mâine preiile,
poimâine prorocii.
cu atâtea șoapte
un păr nemulțumit.

for rent or sale

citesc zilnic noi anunțuri...
rubrici goale. sunt ataturk
cu tălpile sterpe plâng...
închin cerul gurii mele,
spre vânt, spre om.
crezi că mă cunoști -
dar te-nșeli...
sunt un amărât,
găzduiesc sentimente,
de lut... de smarald...
un hotel de gânduri;
ce dracu!...
un simplu eu, un simplu om.

Alexandra TOMȘA

Închisoarea poezilor

Furați-mi tot ce doriți să-mi furați din trup!
Prizonierilor, vechii mei poeți, derbedeilor!
Jinduiți după poezie ca după o memorie ascunsă
Sub pereții din închisoare!
Închisoare de poeți, vânători, hăituind cu slovele
Cete de mistreți,
Fugind cu începuturile sentinței în buzunare.
Simt sângele în vine tremurând,
Sunt izbiți din plin de izolare
Pereții acestei închisori au cerut un tribut prea mare...
Cârduri de ciori se izbesc de peretele etern,
Iar griul caută sub unghii o pată de culoare.
Voi scrijeliiți cuvinte triste cu boală
Și cu urme de cerneală!!
Triste creștete înfrunzite, ofilite recită testamente
Pe coridoare!
În timp de prohod nu mai e timp de închisoare...

Ne traversau frunțile linii de hotar.
Albisem tinerețea în fum ușor de var.
Pereții mâncați de cari îi scrijelea tristețea.
Paznici ai gloriei ne jucau visele în picioare
În picioarele goale!
„Să-i lovească Cuvântul! Cuvântul să-i lovească!
Nebunia lui să le biciuiască chipurile!
Să le sune a jale colții în ecoul palid
Al unei curți de închisoare!
Să râdă cu lacrimi! Cu lacrimi să râdă
Derbedeii cu sufletele chinuite la soare!”
Prizonierii vechi s-au îmbolnăvit de-atâta căldura și ură.
Vor să se răzvrătească împotriva anilor grei
Petrecuți în închisoarea de literatură.
Îmi vor sorbi prietenii mei mâine trupul
Până la ultima picătură...

Închideți-mi rănila în urma voastră cu cheia
Căci le va deschide cu șoapte de dragoste
Femeia cea dintâi cu versuri de căpătâi.
Ea îmi va mântui sufletul până la Marea Eliberare...

În josul străzii mele...

În josul străzii mele se vinde pește.
În josul străzii mele se întâlnesc femei.
Fiecare din ele gătește
Sufletul crud al omului ei.
Iar peștele se servește pe mesele noastre
În boluri de sticlă, cu linguri de lemn.
Se zbate în zeamă sălcie și vastă,
Și corpul său singur e un simplu semn.
În josul străzii mele se vinde pește.
În josul străzii mele se întâlnesc femei.
Fiecare din ele destramă
Sufletul omului ei.
Fiecare din ele așteaptă, cu buza de sus
Scrobită și dreaptă
Câte un băiat care cu ciudă privește

Spre pantofii încărnați din piele de pește.
În josul străzii mele se vinde pește.
În josul străzii mele se întâlnesc femei.
Fiecare din ele gătește
Sufletul crud al omului ei...

Ninge deasupra creștetului meu

S-a ridicat o mână palidă deasupra satului.
A simțit mirosul blând al pâinii calde.
Și-a frecat pofticioasă degetele-ncremenite
Miezul proaspăt dorind să îl atingă,
Iar deasupra creștetului meu a început să ningă.
Cu miezul pâinii-n suflet am alergat pe ulița stearpă.
Bolovanii suspinau când îi loveam cu ghețele
peste goliciunea oarbă.
Din cer pe pământ curgea descânt.
Am ridicat ochii spre biserica din sat.
Albul harnic și smerit a înghețat
Fără cuvânt, mormânt după mormânt.
Ding-dang-ul sfânt e troienit,
Iar fulgii pe cruci s-au întărit ca un uriaș aluat.
S-a ridicat o mână palidă deasupra satului
Dar degetele-ncremenite au obosit.
Am rupt din pâinea caldă și l-am dat
Din aluatul sfânt, iar Cerul pofticios
L-a înghițit nemestecat.

Sunt ciobănașul versului

Din proaspătul condei îmi adun ploile
Și le cobor din cer la vale.
Se-ngrămădesc și se învoburează-n cale
La umbra parfumului de tei.
Sunt ciobănașul clipelor, al versului
Și-adun pe foaia albă cascadele de miei.
În urma noastră vântul ne pictează
Pasul galben în ulei.
În foșnetul ultimelor raze de soare
Strâng tot aurul turmei la picioare
În acordurile unui vânt senin.
Sunt ciobănașul clipelor, al versului
Iar mieii mei se-adapă din
Ploaia pe care toamna a rățacit-o în condei.

Realitatea de care nu are nimeni nevoie

Ion LILĂ

Roman (fragmente)

1.

Nu mai știam ce să fac în vara asta cu toate zilele mele, mai ales că ieșisem dintr-o primăvară bolnăvicioasă, cu uragane ce dădeau cu turlele bisericilor în nori, numai mesteacănul îmi dădea fiori metafizici, când traversam strada, leșinam de cald ce era, și iar intram într-o lume cu aisberguri... rătăceam parcă detașat de propria mea umbră sau poate că doar umbra se târa după mine ca un câine... parcă eram scos din priză, marele Editor mă putea deconecta imediat... speram să pot să apăs iar pe tasta TRIMITE... și să scap de mine însumi... o, doamne, când sunt obligat să aștept doar câteva minute, ca să se întâmple ceva cu viața mea, minutele se scurg amărâte, greoaie, ca nisipul dintr-o clepsidră în care s-au micșorat nu secunde, ci firele de nisip... până au devenit pulbere și sufletul meu, îmi ziceam, cu ce instrument poate fi cântărit... pentru că, dacă îmi amintesc de adolescență... parcă a fost ieri... un alt loc comun al existenței noastre... sunt gata să-mi distrug ultimele gânduri... dar nu mai pot opri norii de pe cer, fulgerele auri ale privirilor... am văzut niște ochi frumoși... ce-ar fi să mai am din nou optsprezece ani... da, ar fi o încercare... o provocare a ființei mele... am început să iubesc anotimpurile blânde, Rosinanta s-a retras și ea într-un grajd mitic, chiar și convingerile religioase mi le-am schimbat... dar cui îi povesteam toate astea... trebuia să mă întâlnesc cu un prieten... să depănăm amintiri... dar, vai, nu mai eram sigur de mine însumi... pentru că nu știam în care dintre cele două realități ne-am dat întâlnire... în cea reală, în care eu sunt umbra, sau în cealaltă, în care aș putea avea chiar și o oarecare consistență metaforică...

2.

Fără înger păzitor, strivit de link-urile lui Radu, cele de care depinde posteritatea noastră, simt că îmi plâng îngerii Catarinei pe umeri, Cenușăreasa asta care mătura florile putrezite în iarbă și care îmi dă un kil de cartofi pe o carte, și nu ca să-i prăjim amândoi sau să-i orientalizăm... și apoi îi spun Alexandrei: „Câte cărți au mai ars de-atâta foame, Alexandra?” și ea râde, Ana desenează și ea o galaxie, Elia - rubensiana noastră dragă, a visătorilor de culoare masculină, zice „mă-ntorc cu spatele, mă fac nisip de clepsidră” și deodată simt altfel timpul, „Cum să-ți fiu azi?” – „stea căzătoare” – aș vrea să-i zic... dar mă înnebunește Amadriada, mă străvește ca pe un fluture în panoplia nopții... îi spun foarte serios că o sărut pe existență, pe tâmpla ei visătoare... Daniela lipsește, vine fata aia frumoasă cu chitara ei... și băiatul ăla, subțire ca un pai, o soarbe din priviri, ne aruncă în aer simțurile... copiiiăștia mă fac să visez la o ultimă corabie... nu voi avea și eu loc în ea, dar, cel puțin, aș avea șansa s-o văd desprinzându-se de mal... malul, locul în care ni se scufundă umbrele... dar începusem să povestesc de la facerea lumii, de acolo de unde inorogul alb

se lasă ademenit între coapsele zeiței și androgenul se aruncă în haosul zilei, bărbat și femeie, zeu și statuie cu frunza de arțar... să mai destindem puțin legenda, să nu mai tăiem nodul gordian, facerea lumii nu a fost o durere, nu nașterea este un chin, nu moartea este terifiantă, ci viața... care... ea, viața... dar mai am nevoie de buzele tale... cui îi scriu eu... când visez... o, visul, curgând ca o cetate în iarbă... unde este Gabriel? Cine apasă ENTER pe sufletul meu... dinlăuntru matricei nu mă pot proiecta... eu, pe mine însumi... și totuși... cineva îmi pune piciorul pe gât și mă aruncă... înapoi... într-un ocean torid de cuvinte!

3.

Sandra îmi povestea, cu umorul ei de fecioară de dincolo de mările de nisip tăiate în felii de caravanele timpului, despre cel mai mare mall din lume denumit, sugestiv, West Edmonton Mall. Înăuntru, printre alte atracții, există o reconstituire a caraveli Santa Maria, cu care Columb a pornit la drum în 1492, un delfinariu, un imens bazin cu valuri, un patinoar, câteva cinematografe, o stradă cu restaurante și o infinitate de magazine de toate tipurile. Preferatele mele rămân librăria Chapters, unde poți răsfoi cât vrei cărțile și revistele, servind în același timp cafea și prăjituri de la cafeneaua din incintă, magazinul de arme, hainele de la Le Château și restaurantul Death by Chocolate. În orașul festivalurilor, de cum dă soarele, distracția se ține lanț. Nu amintesc aici decât câteva care îmi vin în minte fără să-mi dau silința. Sigur că trebuia să precizez că ea își amintea, eu nu puteam decât să-mi imaginez... Heritage Days, în care comunitatea multiculturală își sărbătorește rădăcinile, Folk Fest, unde se bea bere pe deal și se ascultă muzica eclectică aproape până în zori, Dragon Boating, o întrecere de bărci chinezești pe râu, în ritmul tobelor și Gay Pride Parade. Și uite că tocmai era să uit de faimoasele Klondike Days, care rememorează zilele Goanei după Aur, când mulți albertani au luat calea bejeniei în speranța îmbogățirii rapide. Și nu ne-am îmbogățit, i-am zis eu, care voi fi trăit vreodată toate acele cavalcade prin praful portocaliu, care țâșnea de sub copitele cailor, era și Clint cu noi, trăgea în aer, se strâmba artistic atunci când scruta depărtările... și Sandra râde... râde frumos, Death by Chocolate, comandăm ceva de băut, leșinăm de cald, eu o să-mi scot haina, îi spun, dar nu am cum să-mi tulbur conștiința, Gabriel, îngerul meu, îmi stă pe umărul drept și, din realitatea lui atât de concretă, zornăitoare, cu tastatura sfărâmată de furia creației, își meșterește versurile, îl privesc dinlăuntru imaginii, poartă o cămașă bleu cu mânecile scurte, mai servim în același timp cafea și prăjituri de la cafeneaua din incintă, dă-mi te rog un pahar cu apă, mă rog de ea, și îmi varsă apa pe piept, este rece, mâine vine Radu... brusc mi-am amintit că l-am trimis la Leul de Aur, acolo unde se adună arhanghelii...

4.

„O licărire...” atât zisese bibliotecara, femeia aia filiformă, care le reamintea de o amforă grecească, de o galaxie strunjită într-un cocean de porumb, cu undiri grațioase și cu o guturală exprimare plină de vulgarități scatologice... pentru că, între devenirea ființei și anatema profeției, se afla, ha! rânjea lugubric don Antonio de Santa Estela, lada de gunoi a Historiei, războaiele punice și ultima mare glaciațiune, cea prin care au ieșit din peisaj anarhia și ateismul și ihtiozaurii - despre care se zicea că sunt dinozauri corciți cu peștișoacele de sticlă ale epocii porcine... și, după un grohăit antologic, trecea repede în revistă marile mânării ale epocii grotelor, ale aragazurilor cu aprindere electronică și a sifonarelor cu silicoanele atârinate în logiile Phisicii.

Se lăsase tăcerea și bibliotecara, deja adormită cu fruntea pe Delta Nilului, susura încetișor cântece măgulitoare despre descălecatul principiilor Hyperboreeni în ținuturile de gheață ale nordului, iar ceilalți trei cavaleri de Quadradores, ce îl însoțeau pe don Antonio de Santa Estela în aventura rescrierii unei istorii desuete și aproape inexistentă, pe care o refăceau din fragmentele de papirusuri descoperite în grotile mucegăite ale imperiilor acoperite de praful Historiei, luau în calcul posibilele silabe atlantice, scrijeliturile cuneiforme ale etruscilor, consoanele greoaie ale hoardelor ce năvăleau din când în când din negura timpului și distrugeau vestigiile acelor epoci în care de-abia se mijiseră flăcările unei gândiri ordonatoare pe axa civilizației, dar pentru fiecare sintagmă reinventată trebuiau să stabilească mii de conexiuni posibile, să alcătuiască dicționare multilingve și să refacă, din aburii ce le invadau memoria, peisaje răzlețe, pe care apoi le potriveau, ca pe niște tăblițe de lut ars, într-o bibliotecă imaginară, în care deja ardea anemică flăcărirea rescrierii memoriei Universului.

Comandorul del Rio Grande se apropiase de adormita aia de bibliotecară și o mângâia cu delicatețe pe creștetul capului, ușor descumpănit el însuși de acele gesturi pe care le făcea și cărora nu le înțelegea semnificația, pentru că emoții nu mai avea de mult timp și oarecum și această noțiune, emoția, devenise pentru el vetustă ca aripa păsării sub umbra căreia Leonardo încercase să redefină zborul, iar don Moreira Canudos îi povestea lui Sabatini despre strămoșii lui, care construiseră imperii ale soarelui măcinate de racile inimaginabile, imperii sortite să dăinuiească secole la rând, dar care arseseră din interior, marile esplanade orientate pe linia răsăritului și perpendiculare pe oceane intrau pe nesimțite în jocul ipostazelor și se părea că de la ele venea tot răul ce le măcina din interior, dar astea erau fulguri de-o clipă ale memoriei umane, de care mai sufereau și ei din când în când, pentru că încremenirea în totalitatea sistemelor era singura lor disciplină filosofică.

Catarina, bibliotecara, care își simțea de mulți ani sufletul prins în capcana definirii unei individualități psihologice, trebuise să se adapteze de-a lungul anilor petrecuți lângă acești pasionați scormonitori prin memoria ancestrală a prafului secular, să le ghicească gândurile și să le intuiască dorințele, dar câteodată, ca în clipele acelea, o ușoară adiere a deznădejdiei puneă stăpânire pe mintea ei, prăfuită parcă și ea de câte mii de silabe trebuise să catalogueze și o amețeală aproape plăcută o cuprinsese și acea dulce toropeală îi readusese în simțuri mângâieri aproape uitate, incitante și dulci și catifelate, pentru că

trupul ei încă avea unduirea unei adolescente, dar secolele trăite lângă acești bărbați îi tociseră simțurile și, dacă ar fi avut la îndemână o oglindă, s-ar fi înfiorat și ea însăși de frăgezimea cărnii ei și ar fi fost cuprinsă de mila de ea însăși, dar ea singură își alesese acest drum, don Antonio de Santa Estela îi descrisese viitorul, știa ce-o așteaptă, iar ea acceptase, pentru că refuzase să se reîntoarcă la condiția ei de femeiușcă proastă și analfabetă, murdară și flămândă, așa cum era când o culesese stăpânul din port, dintr-o magazie în care arar intra câte o rază de soare.

5.

Dar toate acestea pălesc confruntate cu satisfacția de a-i dărui unui stâlp o clipă de orgasm, zicea Sandra, în timp ce, pe taraba zilei, Alexandra specula ploaia de spini a cuvintelor: despicați-mi venele încălcite în palmă și răscolțiți-mi viața, care încă se mai încăpățânează să se prelingă prin ele, iar don Moreira Canudos, ce îi povestea lui Sabatini despre strămoșii lui, care construiseră imperii ale soarelui măcinate de racile inimaginabile, auzind parcă venind de undeva din negura timpurilor aceste cuvinte, se oprise îngândurat și începuse, vag derutat pentru prima oară în viața lui atât de frământată de incertitudini și visuri deșarte, să își privească prietenii cu neîncredere, întrebându-se dacă ceva din toată povestea asta avea, dacă nu vreo valoare sentimentală, cel puțin o urmă de veridicitate spasmodică, pentru că realul, adică relativul ființei, nu putea avea un fundament legat de sacru, iar intimitatea profană a gândirii în acceptarea unicității universului nu mai merita să fie despicață în patru...

Catarina, smulgându-se din acea amețeală aproape plăcută care îi readusese în simțuri mângâieri aproape uitate, incitante și dulci și catifelate, se concentră o clipă asupra chipului frumos al Sandrei, apoi oftă și se îndreptă spre bucătăria în care vasele de aramă străluceau mocnit ca jărătecul pe pereții înnegrii de timpurile străvechi ce se cernuseră peste ele, și se întrebă ce anume ar fi putut să gătească, pentru că, deși anii zburau ca norii și secolele se înfășurau în jurul lor ca vâlătucii de fum ce ieșeau dintr-o pipă, care nici măcar nu era o pipă, după un paradox celebru care amesteca iluzia cu halucinația, realul cu aparentul, cunoscutul cu necunoscutul, capra cu varza, grâul cu neghina, într-un efort inconștient și de nestăpănit de a demonstra sensul și nonsensul adevărului de dintotdeauna, și anume acela că nu exista, de fapt, nici un adevăr adevărat, ci numai o pulbere fină a secundelor măcinate între roțile timpului. Iată, ziceam eu, autorul, a nins în Croația cu fulgi de zăpadă, nu de porumb, iar în Provița a nins de dimineată cu petalele florilor de salcâm, cam până la ora 16, apoi, spre ora 18, mi-am pus haina de cal și căciula pe cap. Sunt eu friguros, dar să faci focul în luna iunie... Și, pentru că a venit vorba despre normal, s-o dăm pe paranormal. Eu cred că există o anumită frecvență a emisiunilor neuronale, în rezonanță cu care intră receptorul (persoana paranormală). Orice om poate intra în această stare de excitație a neuronilor, care încep să emită biocurenți (impulsuri electromagnetice!) într-o frecvență stimulată de emoție (durere, teamă, spaimă, groază, frică, temere, speranță, disperare... cuvinte care exprimă o anumită nuanță a trăirilor noastre - dar Ela se pricepe mai bine!), ce a fost denumită factorul PSI. Tocmai implicarea în „problemele” emitorului îi exacerbează „receptorului” capacitatea de a recepta (de a intra în rezonanță) cu emisiunile neuronale ale „emitorului”.

Aici am avea nevoie de comentariile Elei, dar unde o fi ea acum, prin ce nebuloasă, zodie sau galaxie o călători spiritul ei incitat de regulile gândirii, nu ale lucrurilor.

Sabatini se ridicase în picioare și era parcă și mai înalt decât de obicei, sau poate că flăcările din vatră îi luau umbra și i-o întindeau pe pereții camerei, peste rafturile înguste pe care se alinau cumiști retortele și mojarale, eprubetele cu forme curioase, ce întruchipau fețuși stelari, din care se dezvoltau universurile gândirii, apa primordială hohotea în ceanul negru agățat deasupra flăcărilor și în aer plutea o mireasmă densă, vag dulceagă, de mirt și de aloe, de miere de albine în care se topiseră esențele răsăritului, și toate acestea le observase Comandorul del Rio Grande, cel care umbla mai puțin la specificitatea absurdului, luat drept componentă majoră a genezei vieții, pentru că el percepea viața în propria ei devenire și din scurtcircuitarea revelației cu rațiunea cețoasă de a fi dedusese acel principiu al autonomiei ideilor, care ne bântuie creierii ca fluturii în jurul rugurilor aprinse în miez de noapte sub bolta stelară, dar ce să fi zis și mai ales ce importanță mai aveau cuvintele, chiar și acelea care însoțesc harul sau exprimă extazul?!

Moreira Canudos îi făcuse semn Comandorului del Rio Grande că pe aproape, în incertitudinea gnoseologică, se afla și Lory cu enigmatul sufletului ei, iar Amadriada era prinsă și ea în jocul poeziei clipei sau poate în clipa poeziei, pentru că nu mai înțelegeau nici ei ce li se întâmpla de o vreme, secolele se suprapuneau unele peste altele, prezentul devenea trecut și trecutul prezent, limbajul vehicula paradoxuri transcendente, numai Catarina, bibliotecara care își simțea de mulți ani sufletul prins în capcana definirii unei individualități psihologice, zâmbea în colțurile gurii ei frumoase, cu buzele răsfrânte peste dinții ei năucitor de albi, de leoaică aflată în rut, părea a ști ce se întâmplă și, când însuși autorul s-a așezat la festinul sfârșitului sau poate al începutului de lumi virtuale, i-a întins o bucată de pâine și i-a turnat ciorbă de fasole în vasul de lut, pe care erau scrijelite semnele cerurilor, ale întâmplărilor miraculoase și veșnice... dacă veșnicia mai era un reper la care să se mai poată raporta cineva în lumea asta...

6.

Dar trebuia mai întâi să-mi definesc eu mie însumi rolul pe care trebuia să-l joc în această textură de cuvinte și sensuri impregnate de iluzii generate de aleatoriul hazardant, pentru că nu puteam să fiu tot eu autorul aflat în afara lumii ăleia virtuale și prozaice, care se zbate în fiertura infinitului și pe care doar zeii o sorb însetați de viziunea creaționistă, pe care le-o tot născocise Homer ăla până îi amestecă și pe ei cu atâtea paranghelii ce li se puneau pe seamă, mai hămesiți parcă decât muritorii de crime, trădări și pasiuni camale ce mergeau până la incesturi grandioase sau împerecheri cu muritorii, și poate de aceea a degenerat și stirpea lor, pentru că apăreau semizei și, cum nu aveau nici o teorie rasială, la care să se raporteze, se treziseră în aceeași oală a spiritului ce îl definește pe om, amestecați cu lingura de lemn a istoriei de vreun ciclop, pentru că în acest joc al vieții și al morții, uitaseră cu toții de nemurire, și oamenii, dar și zeii, și nu le mai rămăsese decât plăcerea ce le inunda oasele și speranța că vor putea să-i mângâie eternității coapsele de zeiță nimfomană...

Stăteam într-un colț al încăperii sumbre, al cărei întuneric

era sfâșiat de limbile flăcărilor, și răsfoiam un manuscris scortșos ce îmi zgâria palmele și mă amețea cu teorii mistice și din când în când îmi ridicam privirile și îi priveam pe cei din jurul meu, observându-le nu gesturile, ci răstignirea în răscrucea gândurilor despre infinitul catifelat ca o coapsă apetisantă de zeiță și aroma strălucitoare a unei idei ce se ivește în ceața luxuriantă a teoriilor crepusculare ca un sân de driadă scăpat de sub bluză în efortul ei disperat de a-și transforma alergarea în zbor și de a se crede ea însăși esența zborului în absolutul relativ mângâiat de eternitate cu lăcomie pe miezul ei fierbinte, care pendulează între imagine grandioasă și simbol delicat, reprezentând, poate, pentru prima oară în historia impregnată de senzorial, nu ideea de plăcere sau viciu, ci de extaz mistic, răstignit și el într-o relație de cauzalitate mitică...

În bucătăria în care vasele de aramă strălucneau mocnit ca jăratecul pe pereții înnegriți de timpurile străvechi ce se cernuseră peste ele, Catarina îi pusese să mănânce lui don Antonio de Santa Estela, posomorâtul ei stăpân, a cărui frunte scilpitoare ca porțelanul era încrunțată de parcă ar fi răsfrânt la suprafață sub formă de valuri mărunte frecvența gândurilor ce i se derulau sub ea, pentru că nici când ar fi trebuit să se relaxeze și să mănânce în liniște acesta nu avea astâmpăr și cu mâna stângă continua să noteze pe bucățele de pergament cifre și semne ezoterice, numai de el înțelese și, când privea peste umărul lui, Catarina zâmbea amuzată, pentru că ea le înțelegea forma, învățase să le descifreze, dar nu se chinua să le înțeleagă sensul până când stăpânul ei nu le discuta cu ceilalți și nu le diseca nuanțele înțelesurilor multiple, de parcă lumea, care era o construcție aparent haotică a eului absolut părea a fi în același timp lipsită de logică și de rațiunea de a fi.

Cavalerii de Quadradores, Antonio de Santa Estela, Comandorul del Rio Grande, Moreira Canudos și don Sabatini, aveau în comun acel joc iluzoriu al minților ce se risipea în abstracțiuni în care realul genera haos, iar spiritul, lipsit de intuiție, se risipea și el în fantezii paradoxale și misterioase, mai ales când se cernea peste el puțin praf mistic și nebunia lor era să disece la infinit un adevăr care nu exista nici ca sens al creației și de aici începeau acele lungi tăceri și mâzgăleli nervoase peste tot, până și pe pereții înnegriți de secolele ce se impregnaseră în ei ca cenușa din vatra în care focul nu se stinge niciodată.

Dar eu nu aveam încă nici o șansă să înțeleg ceva din acel manuscris scortșos, care îmi zgâria palmele și mă amețea cu teorii mistice ce îmi păreau a fi o piele de șopârlă, Amadriada îi spunea o poveste Catarinei și, din când în când, îmi arunca o privire tristă, de parcă voia să-mi reproșeze faptul că o uitasem, dar, dacă nu înțelegeam eu însumi ce se întâmpla cu mine, ce să fi înțeles ea, fința aia cu sensibilități emoționante...

În Provița, viața curgea după un ritm descifrat în semnele de pe cer, pentru că fiecare nor ne înspăimânta când ne aminteam că fânul este risipit să se usuce, gând care pe mine mă amuza teribil, când mă gândeam că noi, țărani, nu punem numai legume la borcan, roșii, morcovi, castraveci și roșii, dar conservăm și fructele, ca să avem peste iarnă, și, uite, chiar și fânul era o formă de a păstra „vie” iarba pentru animale și, când îmi aminteam cu câtă poftă rumegau vacile în grajd fânul cu mirosoși aromate, de flori de câmp în care lenevea veșnicia, mă duceam cu gândul la mântuirea sufletului...

Postmodernismul înalt (I)

Theodor CODREANU

Eseu

(urmare din numărul trecut)

Teza la care ajunge, finalmente, Vattimo este aceea că arta, nefiind adevăr, este întotdeauna un fenomen *epigonic*. Și de astă dată, meritul de a fi pus problema i se atribuie lui Nietzsche, în sensul că epigonismul îl împiedică pe om „să producă o noutate istorică veritabilă; mai cu seamă îl împiedică să aibă un stil specific, fapt pentru care acest om e constrâns să-și scoată formele artei sale, ale arhitecturii sale, ale modei, din marele depozit de costume teatrale care a devenit, pentru el, trecutul”¹². Vattimo nu are de unde să știe că a existat în cultura românească o minte nu mai puțin ascuțită decât a lui Nietzsche care a gândit *epigonismul* chiar ceva mai devreme, cu același arsenal de măști și în virtutea aceleiași *eternae reîntoarceri*, dar fără falsificarea cântarului adevărului. Am putea zice, forțând lucrurile, că Nietzsche este un postmodernist *avant la lettre*, pe când Eminescu – un *transmodern avant la lettre*. Diferența dintre un postmodernist și un transmodernist e că, deși ambii gândesc *post-metafizic*, primul are nevoie de ipoteza morții lui Dumnezeu, falsificând cântarul adevărului prin ocultarea adevărului, pe când transmodernul nu are nevoie de sofistica morții lui Dumnezeu, căci e prea *realist* ca să se complice cu o imposibilitate ontologică. O asemenea trăsnaie nu i-ar fi putut da prin minte lui Kant.

Să încercăm a confrunta *epigonismul* transmodern eminescian cu cel postmodern nietzschean, sau mai exact spus cu modul receptării lui de către filosofii diferenței. În 1870, Eminescu tipărea în „Convorbiri literare” poema *Epigonii*. Poetul preluase termenul tot din literatura germană, cum va face și Nietzsche, dar cei doi îl interpretează diferit, contrapunctic. E nevoie, așadar, de o nouă lectură a *Epigonilor*, poezie care dădea impresia facilității unei antiteze romantice, căci eminescologia n-a depășit niciodată talmăcirea școlărească de simplă *artă poetică* de fragedă tinerețe. Dar *Epigonii* nu-și dezvăluie înțelesurile fără ansamblul operei, fără modul cum conturează Eminescu „dialectica” *eternae reîntoarceri*, în istorie și în artă, cum intuițiile lui se întâlnesc cu ale lui Nietzsche și se despart, în același timp. Arsenalul de imagini eminesciene coincide, în bună măsură, cu al lui Nietzsche. Lumea ca teatru li se dezvăluie deopotrivă celor două genii contemporane. Și Eminescu e de acord că lumea e o succesiune rotatorie de *măști*, fie ele *râzânde* sau *plângânde*, purtate de actori care intră și ies din scenă, manevrați de un regizor necunoscut. Pentru Nietzsche, această necurmată rotire și reluare de măști este *optimistă* în măsura în care măștile se cred autarhice, scăpate de „dictatura” Centrului, acum „mort”. Nietzsche deduce că prin moartea lui Dumnezeu omul a devenit *liber* cu adevărat și e liber să devină *supraom*. Toți gânditorii postmoderniști sunt încântați de această perspectivă a libertății nelimitate, rezultantă a nihilismului dus până la capăt, deși ar putea fi îngândurați de chestiunea apariției supraomului, ținând cont de ceea ce s-a petrecut în Germania lui Hitler.

Aici intervine însemnătatea observației lui Denis de Rougemont, produsă, nu întâmplător, tocmai în plină ascensiune războinică a supraomului Hitler, anume că Nietzsche, grăbit să anunțe moartea lui Dumnezeu, a uitat de cea a diavolului. Recitindu-l pe Eminescu, se poate constata că poetul știa de zvonul morții lui Dumnezeu, Nietzsche fiind

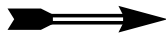
doar ultimul ei mare colportor. Nu atât atei poartă vina dispariției sentimentului religios, zice poetul, cât oamenii Bisericii înseși. Altminteri, cum observă Vasile Andru¹³, într-o anchetă a „Vieții Românești”, inserția politicului (a disensiunilor) în sânul bisericilor a făcut ca în Constituția Uniunii Europene semnate la Roma (octombrie, 2004) să nu se pomenească de rădăcinile creștine ale Europei, biruind aici *un ateism diplomatic*. Altfel spus, ethosul postmodern a biruit în constituția europeană, deși conștiința europeană comună, câtă este, nu-i decât opera fundamentului creștin.

În orice caz, decreștinarea Europei era privită de Eminescu drept cea mai mare catastrofă istorică de la căderea Bizanțului. Despărțirea lui de Nietzsche este aici vădită: „Ireligiozitatea, abstracție făcând de dogme, se întinde într-un mod înspăimântător în secolul nostru”¹⁴. Și: „Disparițiunea sentimentului religios e de regretat nu numai la noi, dar pretutindeni”¹⁵. Dimpotrivă, lui Nietzsche ireligiozitatea modernă îi apărea ca tonică, înlăturarea de ultim obstacol în calea libertății omului. El n-a vrut să știe că păzitorul libertății omului e Dumnezeu, iar nu diavolul. El n-a vrut să știe nici de afirmația lui Baudelaire că *viclenia cea mai frumoasă a diavolului e să ne facă să credem că nu există*. A crezut că omul, prin sine, își poate păzi singur libertatea. Omul nu are nimic de păzit, fiindcă Dumnezeu l-a creat liber.

„Ucigându-l” de Dumnezeu (sărmana iluzie a omului modern!) și ocrotindu-l pe diavol, prin ignorare (fiindcă întotdeauna diavolul așteaptă să nu fie luat în seamă), Nietzsche nu a putut să prevadă că omul, în rotirea lui eternă, poate, într-adevăr, să iasă din „centralitatea” lui Dumnezeu și să intre sub cea falsă a diavolului, care nu se vede, deoarece el este Nimeni. Primejdia aceasta a văzut-o, în schimb, Eminescu, chiar prin tratarea comună a temei *epigonismului*. Epigonii săi, spre deosebire de ai lui Nietzsche, sunt doar *măști râzânde*, sub care străjuiește *nimicul*: „Iară noi? Noi, epigonii?... Simțiri reci, harfe zdrobite, / Mici de zile, mari de patimi, inimi bătrâne, urâte, / Măști râzânde, puse bine pe-un caracter inimic; / Dumnezeuul nostru: umbră, patria noastră: o frază; / În noi totul e spoială, totu-i lustru, fără bază; / Voi credeaiți în scrisul vostru, noi nu credem în nimic!”

De aceea, pentru Eminescu, *eterna reîntoarcere*, ca simplă mișcare de preluare a *măștilor* din arhiva umanității, produce doar sentimentul *zădărnicii universale*, ca în *Ecleziast*, nefiind altceva decât *devenire întru devenire*, cum va spune și Noica, nicum *devenire întru ființă*. Eminescu are pentru cea din urmă conceptul de *încercare*, ca prelungire a energiilor divine lucrătoare în om, puse de el pe seama Bătrânului Demiurgos, care nu e totuna cu Dumnezeu, cum cred cei care citesc superficial *Luceafărul*. Interesant că Eminescu admite „moartea” Demiurgului, iar eterna reîntoarcere echivalează cu „pietrificarea” în măști: „Astfel umana roadă în calea ei îngheață, / Se pietrifică unul în sclav, altu-mpărat, / Acoperind cu noime sărmana lui viață / Și arătând la soare-a mizeriei lui față / Fața - căci înțelesul e-același la toți dat”. (*Împărat și proletar*). *Mizeria feței*, măștile opace, iată esența *simulacrelor* rezultante din *eterna reîntoarcere*. Paradoxal, ele nu aduc *noutatea* vizată de filosofii diferenței, nici aceea a arheologiei genealogice a lui Foucault, ci maschează, pur și simplu, *identical* mort, redus, adică, la neant.

Pământul e în viziunea lui Eminescu o instanță divină coborâtore, ceva de felul kenozei Mântuitorului, destinat *sacrificiului*, adică morții, care echivalează cu neantizarea *egoismului* nostru funciar. Sacrificiul Demiurgului se insinuează ca anihilare a monismului (*unicității*) Dumnezeuului non-treimic, care încă poate fi cel al Vechiului Testament. Antropologia eminesciană este extrem de tulburătoare și de enigmatică. La poetul nostru, revolta lui Lucifer capătă nuanțe nemaîntâlnite și ea se arată ca o revoltă împotriva *unicității* lui Dumnezeu încă iudaic, vechitestamentar. Eminescu e convins să *răul egoismului* care bântuie omenirea e o reminiscență a Dumnezeuului nontreimic: „Făcuți suntem / După asemănarea-acelei mare / Putemic egoist, carele singur / Înbrăcat în mărirea-i solitară / Ridică-n cer înourata-i frunte. / În van voim a reintra-n natură, / În van voim a scutura din suflet / Dorința de mărirea și putere, / Dorința de a fi ca el în lume: / *Unici*. Și această dorință, / Temei la state, națiuni, și cauza / Războaielor cumplite, care sunt / Pașii istoriei, acest e... *răul*". (*Demonism*). Creația a fost posibilă numai ca Dumnezeu al Treimii, coborâre în teluric ca *Demiurg sacrificat*, în noi supraviețuind, astfel, „înțoarcerea la fire și dreptate” în contra *egoismului* izvorând din *unicitate*. Zice Eminescu: „Este un ce măreț în firea noastră, / Dar acel ceva nu din noi răsare. / O moștenim de la Titanul mort, / De la pământ, în care ne nutrim, / În moartea lui e ceva sfânt și mare, / E o gândire-adâncă și-ndrăzneală / Pentru ce el fu condamnat la moarte”. Echivalați pâinea și vinul cu trupul „mort” al Mântuitorului spre a înțelege ce e „sfânt și mare”, acel *ce măreț* din firea noastră și veți avea o antropologie creștină sub aparențe precreștine, de o profunzime unică, pe care și postmodernismul ar putea-o fructifica dacă ar evolua în *transmodernism*. Prin moarte, pământul demiurg a devenit lume-lumen, care are un *glas* al lui, un plâns la care oamenii rămân surzi: „De plânge Demiurgos, doar el aude plânsu-și”. Acesta e un vers rătăcit prin manuscrise, rămas enigmatic.

Ce sunt epigonii? Oameni care au pierdut acuitatea privirii și a auzului, oameni care nu mai aud *plânsul Demiurgului*. Cu viziunea sa, Eminescu recunoaște că nu vine spre Dumnezeu dinspre teologie, ci dinspre filosofie, așteptându-se să fie *muștrat* de preoți: „Nu ne muștrați! Noi suntem de cei cu-azul fin / Și pricepurăm șoapta misterului divin” (*Preot și filosof*). Ba, la răndu-i, îi muștră pe teologi că limbajul lor convențional (de lemn, cum i-am spus azi), i-a îndepărtat pe oameni de credință, adresându-se unor *surzi*: „Urmați în calea voastră mulțimii de absurzi / Și compuneți simfonii și imnuri pentru surzi, / Ascuteți adevărul în idoli, pietre, lemn, / Căci doar astfel pricepe tot neamul cel nedemn / Al oamenilor zilei sublimul adevăr – / Ce voi spuneți în pilde, iar noi l-avem din cer”.

Iată, așadar, o cu totul altă rebeliune filosofică decât la Nietzsche, nu mai puțin radicală, implicând toate datele rupturii de metafizică¹⁶, inclusiv ideea morții Demiurgului, a eternei reînțoarceri, a epigonismului. Din păcate, Occidentul păstrează o ignoranță intermitentă față de alte culturi, iar cărturarii români, complăcându-se în epigonism (sincronism), refuză a vedea comoara din propria casă.

Deși postmoderniștii îi dau dreptate lui Nietzsche și-l ignoră pe Eminescu, se dovedește că Nietzsche interpretat de postmoderniști e pierzător, iar Eminescu – câștigătorul încă ignorat. Și asta se vede din rezultatul filosofării lui Nietzsche: el a visat la apariția supraomului și a rezultat *subomul* sau *omul recent* postmodern. Atât de apropiat de Nietzsche în critica vechii antropologii și a metafizicii, Eminescu se desparte de acesta decisiv. Piatra lor de hotar poate fi și critica epigonismului. Poetul român dă credit *înaintașilor* iar nu *epigonilor*. Punctul de

divergență este *credința*. Epigonii lui Eminescu sunt „moderniști” și, deopotrivă, „postmoderniști”. Raportându-se la istorie, ei *vor progresul cu orice preț*, precum Cațavencu al lui Caragiale, iar în plan real-istoric - precum C. A. Rosetti, calificat de Eminescu drept „părintele demagogiei române”. Interesant că opțiunea lui Nietzsche pentru epigon vine din dialectica *eternei reînțoarceri*, care abandonează, totuși, ideea hegeliană de *progres*. Știut e că și Eminescu e un antihegelian, dialectica lui fiind, în realitate, o *antietică*. E una dintre acele întâlniri stranie dintre Eminescu și Nietzsche, dovadă că ei gândeau la fel, dar în ecuații ontologice total diferite. O „ecuație” sofistică, la Nietzsche, în spiritul *adevărului*, la poetul nostru. „Filosofia dimineții” la german (a lui Eminescu putând fi calificată drept o „filozofie a miezului de noapte”) duce la preferința pentru *poveste*, care în imaginația lui ar fi ruptă de *Grund*, neorientată spre *origine*, ci spre ființa *reală*. Dar același lucru gândește și Eminescu, însă *originea* pe care o refuză el este *identitatea* ca *unicitate* a Dumnezeuului non-treimic și *înțoarcerea* la Dumnezeu care a primit *sacrificiul* venind pe pământ și redându-i lumina prin *moarte*. Omul eminescian redevine *copil* prin credință. Paradoxal, jocul simulacrelor postmoderniste este o piedică la *reînțoarcerea* în copilărie, deși pariază pe *ludic*. Spre deosebire de Nietzsche, care refuză *Grund*-ul, Eminescu știe că tocmai în *poveste* se ascunde *arheul*, care e altceva decât *Grund*-ul metafizicienilor. *Cu povești ne leagă lumea, cu povești ne adoarme*, spunea poetul, iar într-o scrisoare către Harieta adăuga: „Povești sunt toate pe lumea asta”¹⁷. Ficțiuni, dar care ascund în ele *arheul*, așa cum îl identifica pe cel al românilor în basmul *Tinerete fără bătrânețe și viață fără de moarte*. Și știm prea bine că *Archaeus este singura realitate pe lume*, cum o spune în cunoscuta proză-eseu. Iar acesta-i *adevărul* din lume, pe care simulacrele postmoderne îl refuză, așa cum îl refuzau epigonii vizați de Eminescu. Povestea fără *arheu* este vorbă goală și rece. Epigoniiucid povestea. De aceea, chiar dacă modești, înaintașii sunt prețuiți, deoarece ei *credeau* în scrisul lor *precum Shakespeare credea în fantasmale sale*, așa cum zice în celebra scrisoare către Iacob Negruzzi, care însoțea poema *Epigonii*.

Te miri cât de aproape sunt postmodernii de transmodernismul lui Eminescu și totuși cât de departe. Poetul nu împărtășea nici orgoliul eurocentric al occidentalilor, fiind deschis către toate culturile lumii, recunoscut ca punte de legătură între Occident și Orient. Gianni Vattimo recunoaște că modernitatea a împins Occidentul spre un *eurocentrism* al progresului, dar acum modernitatea s-a încheiat, „pentru că nu mai există nimeni care să-și imagineze un curs unitar al istoriei – o invenție a lumii occidentale care se considera pe sine centrul, în timp ce toate celelalte culturi, cu istoriile lor, erau primitive, mai înapoiate, necivilizate etc.”¹⁸. Aceasta deja nu mai e o atitudine doar postmodernă, de vreme ce o împărtășeau deopotrivă Blaga, Mircea Eliade, Etienne de la. În ultimă instanță, Vattimo nu este ostil nici religiei, pledând pentru un pluralism al alegerii conștuitoare.

Va urma

Note

¹² *Ibidem*, p. 163.

¹³ Vasile Andru, *Secolul XXI va fi mistic*, în „Viața Românească”, nr. cit., p. 161.

¹⁴ M. Eminescu, în *Timpul*, V, nr. 199, 6/18 septembrie 1880, p. 1.

¹⁵ *Idem*, în *Timpul*, V, nr. 201, 10 septembrie 1880, pp. 1-2.

¹⁶ Vezi Theodor Codreanu, *Modelul ontologic eminescian*, Editura Porto-Franco, Galați, 1992.

¹⁷ M. Eminescu, *Opere*, XVI, Ed. Academiei, Buc., 1989, p. 188.

¹⁸ Gianni Vattimo, *Sfârșitul modernității*, Editura Pontica, Constanta, 1993, p. 185.

Motive din plastica rupestră africană

Arta africană și, în genere, cultura triburilor ce își mențin încă vechea formă de organizare urmează un traiect simplu, coordonat de tradiție, care, prin obiceiurile și manifestările uneori bizare, nu are convenționalul ca motor principal al veridicității, ci emoția. Primele expresii artistice - germeii unei «paideume creatoare» - sunt consecințele emoției derivate din comuniunea, până la identificare, a individului cu mediul înconjurător. Cultura africană veche este definitoriu reprezentată în imagistica peșterilor, stilistic variată, prin noțiuni de tehnică și motive, revelând, astfel, reale mărturii etnografice. Stilurile reprezentative, croite pe mulajul cadrului existențial, diferă regional, printr-o însușire tehnică proprie materialului-suport. Astfel, în nordul Africii (Fezzan, Sahara-Atlas, Pustiul libiano-nubian) se disting două stiluri: cel al gravării - având ca modul de execuție incizia - și cel al picturii în alb și roșu.

Tehnica gravării se utilizează și în Africa de Sud, dar într-un revers celei din Nord, prin excizie, prin conturarea în relief a formei, având ca suport blocuri de bazalt, diabaz, diorit. Grupele stilistice, în cazul picturii rupestre propriu-zise, relevă, pe de o parte, o tendință de reprezentare coloristică policromă și un aspect al tratării picturale prin incizii superficiale, frecare a suprafeței, cu o deosebită atenție acordată ansamblului compozițional. Pe de altă parte, funcționează un stil al siluetei monocrome, în jurul dominantei roșu - culoarea oxidului de fier - cu accente de alb, sub formă liniară sau punctată, pentru redarea detaliului, conservate doar răzleț, datorită intemperiiilor. Procedul se realizează firesc, mai întâi prin trasarea conturului, apoi prin aplicarea culorii în tente mari, juxtapuse. Formele variază și ele în sensul determinantului stilistic, alternând fluiditatea mișcărilor surprinse energic, cu rigiditatea configurării unghiulare, proprie culturii egiptene de mai târziu. Tematica este complexă și fascinantă. Motivele participative au deseori caractere magice, sacre, funcționând pentru o cauză fundamentală în universul primitivului. Ritualul precede orice acțiune, iar grafismul are rolul de a asigura buna sa desfășurare în termenii astfel invocați. În acest sens, motivul vânătorii, des utilizat în picturile rituale, participă la procesul asumării sinelui într-un act reprezentativ pentru comunitate. Actul este descris anticipat, cu precizie și rafinament, prin pictarea siluetei antrenate în scenă, protagonistul expunând detaliat termenii sacrificiului. Pictura are un caracter magic, căci, însoțită de dansurile specifice ritualului vânătoresc, asigură demersul favorabil acțiunii.

Relaționat cu motivul vânătorii este cel al inițierii în acest „meșteșug al sângelui” la care participă tinerii ajunși la vârsta

maturității sexuale. Ritualul se efectuează într-o locație izolată, în interior sau în aer liber, prin dansuri și procesiuni amețitoare, menite să genereze extazul, transa. Când tinerii ating punctul culminant al exaltării, sunt surprinși printr-un atac violent al unui animal sălbatic - leu sau leopard - fiind marcați existențial prin provocarea unor leziuni multiple. Evenimentul este, însă, depășit într-un număr de zile cu caracter orgiastic, scena fiind părăsită apoi, pe călcâie, pentru a nu atrage „răzbunarea sângelui”. De acum, inițiatul va purta în permanență un corn bovin, pe care îl va umple cu sânge de la toate animalele ucise, servindu-i ca un scut în această tentativă de vendetta cosmică.

În Sudanul de Vest, ritualul are loc într-un culoar subteran, iar tinerii au ca sarcină realizarea sau copierea de picturi rupestre, scene cu motive vânătoarești, manistice, procesul finalizându-se, de asemenea, cu un atac violent, dar nu al unui animal, ci a unei creaturi mascate reprezentativ. Astfel se explică motivul leului reprezentat „en face”, des întâlnit în picturile cavelor din Jaschu, Enfouss, Fezzan. Reprezentarea plastică a motivului a preocupat mai multe culturi de-a lungul timpului, circulând în Asia de Vest, Bizanț, Spania, Abisinia. Redarea frontală este preluată în complexe monumentale precum: poarta leilor din Micene, unde felinele sunt postate anterior pe un soclu, apărând simbolic intrarea, postamentul de la Sengirli și frontonul templului Gorgonei din insula Corfu - reprezentări similare compozițional prin relaționarea animalelor cu personajul uman central, asimilat, prin poziția sa, simbolului solar - zvastica.

Un motiv deosebit de reprezentativ pentru cultura africană este cel al taurului. Înscris în seria bubalinelor și cornutelor domestice, vădind astfel un focar al culturii pastorale din văile joase răsăritene, taurul este subiectul unor frumoase reprezentări rupestre de pe platourile mauritane din Sahara-Atlas și din câmpia joasă a Egiptului de pe Nil și a Pustiului nubian. Două dintre cele mai importante desene ale motivului bubalin se găsesc la Tel Issaghen (Fezzan) și la Ksar Amar (Sahara-Atlas), și sunt relaționate printr-o uimitoare concordanță stilistică, deși despărțite de peste 1200 de km. În ambele reprezentări, bubalinii sunt redați în profil integral, doar coarnele descrise frontal, frumos compuse, cu striaițele lor specifice. Corpul este masiv, atent analizat, iar membrele sunt reprezentate doar într-o pereche, cealaltă, subînțelegându-se paralel. Coada nu este prelungită dorsal, ci aplicată pe crupă, sub forma semnului de întrebare. Tehnica de execuție și dimensiunile separă stilistic cele două reprezentări, desenul de la Ksar Amar măsurând trei metri și fiind executat prin incizie, iar cel din Fezzan abia depășind un metru și fiind executat în relief. Dincolo de acestea, calitatea lineară este aceeași, ductul e dezinvolt și modelat, expresiv și dinamic, făcând ca forma să respire și să fie înțeleasă prin particularitățile sale.

Cultura egipteană, care mai târziu vorbește în propriul său idiom, preia motivul, pe care, sacralizându-l și înscruindu-l în abundența sa de formule, îl transformă într-un simbol cosmic.

Natura apei

Viorel CERNICA

*Și apele au crescut uriașe pe pământ,
afară din cale, încât toți munții cei mai înalți,
de sub tot cerul, fură acoperiți.*

Facerea, 7, 19.

Toate vin din apă.

Thales

Vin ploile ca și vorbele: destăinuie adâncuri, acoperă diferențe altitudinale; în ultima vreme, sunt tot mai multe și mai apoase: vorbele, ca și ploile. Sub asfaltul simțirii mele aprinse, doar nervi bătătoriți, înrâuriți către centru, și apă de la ultima ploaie, revărsată peste stârvul timpului, peste clipe. Deasupra zgomotului sângieru – din ploi, din vorbe – un râu plin cu vedenii ieșit din matcă; și norul timpului: stană de piatră. Vă întrebați, probabil, de ce metaforele acestea răsuflă țintesc să se închege într-o cale către nisipuri, către o vreme cu soare și pustiuri: căci este limpede, ca apa, că vă îndemn să vă țineți respirația și vă oblig să vă spălați palmele cu nisip părăsit de ape, adică să zburăți, asemenea corbului, în căutarea unui petec de uscat. Vă întrebați, așadar, de ce metaforele mele țintesc spre nisipuri. Dar am putea ajunge acolo, la o vreme de soare și pustiuri, doar cu vorbe mincinoase, cu vorbe pierdute sub culoarea cuvintelor spuse pe nerăsuflăte sau stătute și albicioase ca oglinda cu apele rătăcite? Vă întreb, domnilor (doamnelor), dacă mai aruncați o ploaie și în această noapte și dacă îi revărsați zgomotul aprins de vrăji peste pustul din mine; dacă v-ați hotărât să-mi înaintați, după toate regulile acreditate, ultima vorbă plină de apă ce v-a fost încredințată; asigurați-vă, măcar să aveți câteva perechi de porumbei voiajori în preajmă. Vă mai întreb dacă nu sunteți dispuși să zăboviți în nemisăcare (fără ploi și vorbe) până spre seară, privind la apa ce curge de sub pleoapele mele.

Trec ploile sub răsărit; peste vale, sângele unei nașteri se năpustește ca-ntr-o rană, apoi se-afundă în pământ, sub pernă de vorbe și frunze moarte. La dreapta mea, numai două rânduri de ploi, aliniată, așteptând să ajungă sub tot cerul, printre pietre de caldarâm urban. La stânga mea, două rânduri de vorbe cu apa nașterii lor împrăștiată sub zgomote de șine de tramvai, dar râvnind să curgă printre noi, cei închiși în așteptare, pe asfalt și terasamente fumegând sub apa ploii neîndestulătoare. Iar aici, între pietre, sub felinarul înroșit de căderea apei, eu. Da, eu, sănătos încă, armonios încărcat cu toate viețile de pe pământ (din trecut și din viitor): prin mine ești și tu, cel care te zgâiești acum la vorbele mele despre viață, ape și ploi. Desigur, în față se află umbra destinului meu, iar în spate, la câteva leghe sub ape, vreo optzeci de vâlvățai, cât să-mi fie încălzită vedenia din față, s-o facă să se miște, să țipe, să se lase spre mine și să mă cuprindă.

Amintirea ploilor se pierde în masse; și chiar pe la mese încărcate sub lună. Cioturile apoase descinse din umbra lor lăbărțată pătrund între măselele pământului, ca niște cari adevărați într-un cristal de nisip. Cărnurile albicioase – pietre spălate de ploi – ieșite printre petece de stofă de ploaie roșesc atunci când vorbele țin să le rostescă numele smotocit și stropit din plin cu sângele ploilor amorțite în timp. Ne aflăm împreună (domnule, doamnă) în același loc, sub felinarul roșu, devorând o urmă de fericire: o frunză de măsline smulsă din ciocul timpului. Curând, serile nu vor mai căuta să se schimbe de hainele ude: apa le va pătrunde sub piele, sub canalele cu reziduuri sângerei venind dinspre abatoare; totul va trece în apă, în apa cu pielea umflată de loviturile boabelor de nisip din calea ei. Și iar va ploua, iar noi, cei ce stăm de vorbă acum, vom muri puțin și ne vom întoarce,

într-un târziu, printre ai noștri, cei de mult duși de ape. Dar acolo ne va fi mai bine: o fanfară funerară – vorba Poetului – va cânta (acum) un marș triumfal, va urina peste straturile de flori din mijlocul grădinii, peste toate izvoarele de vorbe din mijlocul rostului meu (grăitor): dar apa, apa de ploaie, va spăla iarăși totul. A doua zi ne vom regăsi înghițind boabe de nisip și așteptând să mai plouă. Hohotești!? Ai dreptate (doamnă, domnule): prostiile din vorbele scăpate din izvoare urinate de muzicanți sunt mai ușor de zărit decât cele cântate de fanfara lor funerară; iar cele scrise rămân, o vreme nedesluite, pe falusuri stratificate, toate din ape uscate.

Se-apropie ploile oarbe pentru surzi și orbi, schilozi și pederashi; semne: ne-necăm împreună în urme de fericire; felinarul sub care stăm, despuiați de ape, se mai înroșește, sub bulgării de jăratec electric ce-și pierd focul sub ape, printre rocile așezate în ordine în mintea mea, în mintea ta și chiar în mijlocul sufletului nostru mare. Nici focul de la început nu se mai vede, nici nu încălzește, nici nu sforăie printre viețile mele jilave; florile urinate de muzicanți au căzut și ele ude sub pământ, asemenea forțelor ce împingeau odată vorbele mele către inimă: plouate, s-au retras înspre tălpile uscate pe care nisipul nu se prinde. Nici cimitirul nu a întinerit sub ploi; cavourile încă își cască gurile în noapte: vor ploi noi; pietrele de mormânt își schimbă locurile între ele sub apele viscolite și rătăcite pe fundul acestui ocean de schelete umblătoare, de cristale de nisip grăitor (așa, ca buzele mele). Nu ne primiți și pe noi înăuntru, în gaura voastră de timp? Strigă vocile molipsite de umezeală, stâlpii de tăcere îngroziți sub lipătura ploii mortale, de sub cimitire.

lată: o ploaie cât o picătură de apă; are forma unui om: capul îi este lipit între picioare (patru la număr), umerii îi sunt ridicați: poartă pe ei o învelitoare dintr-un material lucios – semn că se îngrijește de sine –, mâinile adună câteva luminițe de pe fețele limpezi ale unei picături de rouă în zbor: seamănă izbitor cu o fotografie mortuară lipită strâmb pe o piatră de ceară. O picătură de apă cât un om, ca un om: o creștătură superficială și nevăzută pe coaja neantului tocmai înverzită. Uf! S-a adâncit creștătura, a pocnit fructul neantului: abia acum ne putem spune câteva vorbe, domnule (doamnă?): Of! Și iar: Of! Le auziți pe ale mele (vorbele mele of-tate)? Sunt ca apa de ploaie: cad picătură cu picătură, înțeles apos cu înțeles și mai apos; dar nu sunt ca apa din cea dintâi ploaie, cum nu-s nici din focul dintâi; nu se obosesc să sape la rădăcina vieții, nici măcar să încante simțurile vreunui nebun al orașului cu clipocitul lor adânc ritmat.

Mai priviți o ploaie sub o coajă de trestie plutitoare, așadar iubitoare de apă. Iată încă una adăpând un pom; și, mai sus, una sforțându-se, nădușită, să țină cerul greu de ape. Din aceasta curg spre noi – îmi auziți prevestirile, cred – răulețe cu apă cubică, piramidală, sferică. Sub picioarele noastre, numai vietăți cât un degetar, cristale de ființă zorite să plece din calea apelor, din calea lor (să nu se întâlnească pe ele însele) înspre stăvilă. Ape distrugând în calea lor vijelioasă toate formele cubice, piramidale, sferice și gesturile tale atletice, domnule (doamnă?), gesturile tale colerice învârtind apele în jurul unui cuvânt tănuț (cuvântul? Buf!). Micile fericiri sunt pierdute din nou printre lucruri schimonosite de ploi. Marile întâmplări, prinse și ele de ape, trec nevăzute în formele palmei tale, și ele cubice, piramidale, sferice: se pierd apoi printre lucrurile din veci, printre umbre. Apa din care-au descins le mângâie așteptarea sub clipe: Gâf!

Apă este unul dintre elemente; alături de pământ, aer, foc etc. (!) Alături De noi toți (cei ce ne rotim împrejurul ei, găfâind). Cum să treci pe lângă Apă fără să înghiți o picătură, să deslușești o pată întunecată De boală pe umărul ei drept sau în mijlocul formulei ei chimice? Căci Soarta ei chiar este chimică: apă vie prinsă în eprubeta unei formule De neînțeles pentru nimeni (deși e de mare înțeles printre oameni, Bieți muritori strânsi laolaltă în jurul apei). Cum să treci pe lângă Apă fără să scuipi o picătură din surata ei, saliva, peste obrazu-i gros

Ca pielea de leopard pe care ea, apa, îl poartă în lume, sub cer? Sarea i-ar putea provoca greață: să vezi atunci cum aleargă,

fără legătură,
picioarele ei, bețe legate la mijloc între ele și oul cu sămânța sa
Adunată strâns, păstrată pentru primăvara de după potop.
Doar sub zăpezi astâmpărul i-ar cuprinde din nou picioarele și oul.
Sau în nori, printre plantele timpului scurs, și-ar aminti că
Picioarele ei delicate pot sparge, prin strângere, oul, oul propriu,
Cu sămânța pregătită pentru o nouă încercare cu apele.

Se-ndeasă
Straturile zăpezii? Se prind norii unii de alții, îngropând
Cerul sub munții lor? Aveți
Cuvinte potrivite pentru acest fenomen de înfiripare a apei
De ploaie?

“Toate vin din apă.” Toate vin din apă? Răspunde (doamnă,
domnule),

Răspunde cu tonul potrivit ploilor de primăvară, cu o voce
Senină, fără pic de nor; răspunde asemenea celor ce vor
Să adune apele ploilor în palmă și să strige: foc!
Ține mâna strânsă pe dunga albă din covor; pregătește-ți
Nurii pentru o jucăușă ploaie de seară; ajunează până la noapte.
Coboară treptele spre lumină, spre aerul ei îmbăcsit de apă,
Închide obloanele fără șoapte: focul trage încă de viață,
Se destramă și el din ghemul întâmplărilor cu oamenii
Deschiși la creier sfărâmând-i lucrurile, adunându-i cenușa. Din
Pulberea lucrurilor sfărâmate de creier se-adună în palma
maestrului-

Jucător din raiul cruzimilor apa, aerul, focul; și pământul.
Dar se întorc toate (niciunul nu are în sânge cruzimea temeiului lor)
De unde au venit: dinspre mine, cel ce vă vorbește. Thales,
milesianul,

Se spune, a căzut într-o gură de apă (într-un puț); s-a mâniat
întunericul,

A protestat ziua-n amiază pentru felul în care pomii
Dau în floare sub ape de ploi; iar moare sunetul chemător, iar
se retrage

Apa; se duce sub pământ și focul, se întoarce acolo și aerul
Tare din înălțimi. Contemplați (doamnă, domnule) nașterea văilor
Pe care vor curge viitoarele ape de ploi. Le descrieți? Așa!

Le gândiți
Cu buzele? Le puneți sub conceptul pielii? Dar de ce vă rămân
Pe urme doar vorbe despre secetă, strănutate-n răstimpuri?

Ploaia aceasta, pe care o privim acum amândoi (doamnă și/sau domnule), are alură aristocrată: nu-i prea înaltă, dar ține capul sus și i se văd firușoarele albastrii (de viață) pe labela picioarelor. Apoi, e îmbrăcată ca la castel: picăturile mai mari sunt împinse în spate, ciorapii, ape curgătoare de munte, duși până la genunchi, ochii limpezi, privind drept în față apa oricărei alte ploi. În lume sunt fel de fel de ape; nici una însă nu se pierde cu firea în fața limitelor proprii ca apa de ploaie; mai bine-zis, ca apa acestei ploi din fața noastră. De aceea nu i se cuvin, ploii de aseară, cuvinte alese. Prea s-a năpustit dincolo de nisipurile de sub piciorale sale, prea a nesocotit viața din mâinile noastre aristocrate. Ne-a risipit printre fructele pământului pline de apă, măslinii.

Urcați! Le-a strigat Eon gol de timp, de pământuri, de fructe
Gata coapte. Numai animalele i-au atras atenția, cu mugetul lor:
Se-nțelege, mugetul vă salvează, oameni buni (doamnă, domnule).
Numai animalele împerecheate, mature, acreditate prin ordonanță
De urgență divină, curate (câte șapte perechi) și necurate (o
Singulară pereche),
Numai ele au dreptul să trăiască, să se împreuneze
Pe după dune, să se adune sub lună și să urle: Oflee!
Soarele ar putea să le dezmoștească apele din firea lor
pământeană,
Căldura le-ar putea dezmoști sămânța. Și cu ultimul cuvânt

Ar putea înghiți apele scurse din ceruri și pe cele
Țâșnite din sursă subpământeană.
Fiecare cu una; fiecare cu unul; aritmetica de origine animală e
Simplă și limpede ca apa: doi e numărul cel mai mare,
Cel acreditat la mare și la munte, la adâncimi marienale ca și la
Înălțimi himalaiane. V-ați găsit perechea (domnule, doamnă)? Ați
Lăsat-o să plece printre ape, la vale? Ploile o vor prinde de

subsuori
Întreagă; e deja în fața dumneavoastră, zboară, cântă, vibrează
Și sforăie de viață în mijlocul apei. I-ați dibuit sorocul, momentul
În care își va făta chipul sub caldarâmul nervilor de la gură,
Constrângându-vă să dați drumul la vorbe fără botnițe
Și la ochi pentru a zări cur-cu-be-ul?

Corabia-i părăsită încă pe un munte,
Porumbelul nu s-a mai întors; vorbele
Au început să curgă: decretul divin și-a încetat armonia. Animalele
Au început să moară (de bătrânețe), apele se retrag sub dune
De nisip sângeri; chiar în fața mea, un elefant își macină fildesul
Uitând de ape. Pe blocuri a apărut lumina roșiatică a felinarelor
Aprinse peste toată lumea; e seară, se-nțelege. În laboratoarele
Unde se cercetează apa vie e liniște: apele s-au retras, iar oamenii
Se “hidratează” cu spume de valuri de vorbe nebune. Parcă
Și prietenii s-au întors de pe drumuri, centralele termice
Produc mai puțină căldură; mâinile mele au înghețat: așteaptă noi
Ploi să le nisipeze risipa de apă de astă noapte. Cum vă
Împăcați cu purtătorul-de-ape de sub zid? Vă împinge
Apa cu putere, spre frunte? Auziți cum strănută vântul?
Îi zăriți batista albă aruncată pe ring, în mijloc de ape? Dar
Descălciți natura apei printre atâtea voci dogite, fără cuvinte,
Printre ploi sănătoase fără ape limpezi, udând chiar în cap
cuvintele?

Să vorbim acum despre ploaia care va să fie. Nu-i șleampătă,
întinsă pe tot pământul, sub tot cerul, așa cum o zugrăvesc
profeții, nu are nici pete de culoare pe trup, ca-ntr-o pictură naivă,
așa cum cred filosofii; parcă nici nu se mișcă decât în pași de
dans, odată cu maestrul dansator ce-i prinde mijlocul cu prea
multă reținere: așa cum se vede (doamnă, domnule) în descrierile
istoricilor și chiar în tabloul din fața noastră: pictură după natură
(moartă). O copilă, așadar, ploaia aceasta încă neînvățată în cele
ale apei (de ploaie); desigur, tot în cuvinte va pătrunde pentru a
ajunge să fie ceea ce trebuie: o picătură din apa de ploaie. Dar eu
nu țin să-i rostesc încă o dată lipsa de vigoare sau palida pregătire
de a intra în lume. Poți tu (doamnă, domnule) să rostești, să o
prinzi mai bine sub cuvinte, să o scalzi între vorbele tale și să-i
stăpânești mijlocul cu vreo viziune răsărită în marginea vreunui
cuvânt, cu vreun cur-cu-beu părăsit între răscruci luate de ape,
abia respirând? Poți s-o aduci la viață?

Dacă reușiți, natura apei vă răsplătește: mâna ploii ce va să vină
Este a dumneavoastră. Numai că trebuie rezolvat, cumva, cu
Cercetătorii fenomenului ploaie, căci nu-i apă de ploaie ce vor ei
Să spună; așa încât pretențiile lor la mâna ploii
Ce va să vină sunt legitime.

Și mai stau la rând, să ia cuvântul (de o aripă și să-l
Arunce în apă), pe rând, desigur, și în stilul apei de ploaie,
Folcloriștii, antropologii, etnologii, mitologii,
Mitomanii, etnofobii, antropofagii, folksvagoniștii etc.
Natura apei stă în vorbele acestora; și în cântecul din care își bea
Apa vie (ceai, cafea, răchie; texte și pretexte pentru ultima modă
În alchimie, se-nțelege);
Se află ceva din ea și în balele
Ce le curg pe sub streșina ochilor, din privirile lor
Spălăcite. Și în urina lor muzicală aruncată prin parcuri, prin
Grădini coapte la soare, prin laboratoare
Și solștiții înfuriate de atâtea viață lichidă; și
În refugiile norilor risipiți sub tot cerul. Natura apei?
Apă de ploaie îngrămadită într-o firidă ecologică: însăși
Lumea în care noi stăm acuma de glumă.

Înecarea cirezilor agreste

Christian Crăciun

Inundațiile și literatura... Generoasă temă. Parafrazând întrebarea învățătoarei: ce ne spun nouă inundațiile? Mai sofisticat: ce față (ascunsă) a feldeinței naționale au scos viiturile la suprafață? Situație limită, în care, despuiate de automatismele cotidiene, calitățile și defectele apar într-o lumină mai puternică, evidențiate, la indivizi ca și la popoare. Dintr-un secol și ceva de literatură modernă română s-a decantat (ca să păstrăm limbajul pluvios) o anume mitologie, un portret de tip puzzle al „rromânului standard”. Plin, firește, numai de calitate. Și, mai ales, localizabil cu precizie: la sat. Acolo este alfa și omega, acolo s-a născut veșnicia (de necrezut câți au auzit de acest vers dar nu știu că este vers necum să știe cui aparține), acolo se prezintă în stare pură suma calităților neamului. Pe vremea sămănătorismului s-a ivit o dezbatere, nici până acum încheiată în subconștiința națională, despre raportul sat – oraș și locul unde se află adăpostită „românitatea”. Era o dezbatere justificată printr-o modernizare aflată abia la primii pași și prin situația socială și economică a unei țări „eminamente agrare”. Procesul ducea inevitabil într-o singură direcție, cea în care a mers întreaga Europă modernă, încă din Evul Mediu târziu: urbanizare, secularizare, alfabetizare, industrializare, șamd. A venit însă războiul, apoi dominația modelului comunist care a impus o pseudo-modernizare în care toate cele patru elemente selectate mai sus dintr-o listă virtualmente mult mai bogată au apărut în prim plan, dar cu un conținut pervertit. Nu-i inutil să observăm în treacăt că toți așa-ziii nostalgici comuniști (cei cu lozincă: nu pot ști să zugrăvească cât a construit Ceaușescu) exact în invocarea celor patru elemente de mai sus își află argumentele: găseai de lucru la fabrică, statul îți dădea musai apartament la bloc, copiii se duceau la școala gratuită etc. Așa se face că, după exact un veac, dezbaterea s-a relansat de la punctul la care fusese întreruptă de istorice vicisitudini, dând impresia celor care cred că lumea începe după 1990 că suntem iremediabil retardați culturalicește. Și un cât de dreptate au și ei.

Ce legătură au toate acestea cu inundațiile? Au, întrucât cele mai mediatizate calamități din istoria noastră ne somează să ne repunem niște vechi întrebări, ce-și vădesc o neliniștitoare actualitate. Puhoaiile au afectat evident locuri foarte sărace, case din chirpici în majoritate (cine a stat să analizeze la vremea convenită datele ultimului recensământ și să tragă concluziile învățăminte?), și, conspectând rapid imagini televizate și reportaje din ziare, ce ne-a șocat? În cutare sat (pentru demonstrație numele chiar ne-ar încurca), în vreme ce jumătate din localitate jelea casele pierdute, cealaltă se îmbăta la crâșmă de bucurie că a scăpat. De altfel, primele instituții redeschise au fost crâșmele în care sătenii beau uitându-se la soldații care le scoteau noroiul din curți. Într-alt sat i se ceru președintelui ajutor în oameni pentru curățarea șanțurilor. Altundeva sătenii se adunară să spargă un dig, construit de unii mai isteți din satul vecin, de teamă că astfel satul lor ar fi pradă apelor. Asta în loc să-și fi făcut și ei digul potrivit. Bătăile pentru ajutoare, reclamațiile că vecinului i s-a dat mai mult sau furturile de conserve să le trecem la capitolul fapte diverse. Dar necesitatea ca, pentru a funcționa un șantier, șeful statului sau cel al guvernului să fie prezenți practic în fiecare zi pentru „a

impulsiona” lucrările? Căci, în vreme ce angajații unei firme străine lucrau continuu, ai noștri țineau sfântă ziua de sâmbătă-duminică mai ceva decât indienii vaca. Concluzia unui spirit defetist? O lipsă totală de spirit comunitar tocmai acolo unde idealistii văd „esența” românității. Dar spiritul comunitar a apărut din altă parte, acolo unde prejudecata obștească ne învață să nu vedem decât egoism și spirit mercantil: s-au mobilizat tocmai orășenii. Nu interesează aici motivele, fariseice ori nu. Cred că inundațiile au înecat ultimele iluzii pășuniste. Identitatea neamului (dacă există așa ceva într-o judecată substanțialistă), cu cele bune și rele ale ei, s-a mutat la oraș. Satul a ieșit din istorie (din nou și definitiv). S-a scris mult despre țărani care, sub Ceaușescu, priveau încântați din curți la elevii care erau aduși să le culeagă recoltele. Iată că acea operație de spălare a creierelor a avut un succes deosebit. Urmașii lor sunt și mai apatici. Îmbătrânirea, migrarea către orașe, sărăcia, alcoolismul conturează un peisaj deloc îmbietor.

Literatura noastră a fost factorul cel mai puternic prin care s-a înstăpănit această mitologie ruralistă. Ce-i drept, tot ea a lucrat, de la un moment dat, și pentru destructurarea acestei mitologii, în sensul civilității, al completitudinii, al unei geografii sufletești întregite cu spațiul urban. Dar asta s-a petrecut într-o prea scurtă vreme. Poate că, în locul caselor din chirpici se vor construi unele din cărămidă. Prin extrapolare, putem spera că vom depăși și mult desueta dihotomie de chirpici literar-filosofic dintre rural și urban. Și ne vom gândi în liniște (!?) la cestiuni mult mai arzătoare la ordinea zilei de secol XXI. Nu știu dacă literatura noastră va mai da un Moromete și nu sunt de altfel convins că ar mai avea nevoie de (încă) unul. Putem fi sentimental, moral, filosofic îndurerăți de dispariția acestei lumi. Dar această dispariție poate fi citită ca un semn. Cu condiția să nu rămânem în inter-val, să repudiem această „lume veche” fără a intra realmente în cea nouă. Căci spațiul rural nu ne mai oferă valori, este secătuit. Să nu ne înșele enclavale turistice. Ele nu sunt decât puțin în urma valului de care vor fi atinse cât de curând. Mi se pare că este exact momentul în care ne aflăm. Uitați-vă la procentul studenților care provin din mediul rural, aproape egal cu cel al bugetului pentru cultură. În spatele cifrele debile se ascunde cea mai profundă inechitate a vremii de azi. Care explică în bună parte declasarea acestui spațiu, un spațiu care nu mai poate oferi decât modele pentru satiră stupidă. Căci tragedia agoniei sale s-a consumat de mult, discret, fără martori, sau cu martori indiferenți. Urmăriți manualele de liceu: ele promovează în cea mai mare parte acele opere și acele valori care își află rădăcina undeva în trecut. sunt „valorile sigure” dar... Defrișările au lăsat pământul de sub ele sec și apele l-au măturat. Ne plângem de lipsa apetitului pentru lectură la tinerii noștri. Lăsând de-o parte o mulțime de alte explicații, există și aceasta: a unui sistem axiologic care nu mai semnifică nimic, este literalmente opac pentru tineri. Nu știu dacă e bine sau rău: constat.

Dincolo de compasiunea firească pentru năpăstuiți, diluviul din această vară ne-a arătat fața cea urâtă a „neantului valah”. Ruptura dintre intelectualitate și „talpa țării” pare la fel de evidentă, de asemenea, ca și cea de după prăbușirea podului de la Mihăilești dintre Moldova și Muntenia. Se socot patrioți cei care, de fapt, ne propun modele literare cantonate într-o luncă pururi inundabilă. Nu mi-a plăcut ce-am văzut la inundații. Nu mi-a plăcut cum au fost prezentate. Nu mi-a plăcut ce-am citit despre ele. Nu-mi place schema umană pe care ele au dezvăluit-o. Dar poate că singurul lucru bun este că ele au înecat un mit. Și din apele măloase oricând se poate naște altul.

Duhurile pământului și neprețuitele comori: semantici, idei ale predestinării, interdicții în dincolo de semne, corola poveștilor

Gherasim RUSU TOGAN

(Urmare din numărul anterior)

Alte mărturii despre comori și nelegiuiri:

Multe și variate au fost pricinile pentru care bogățiile unei familii, ale unui clan, localitate sau popor chiar, se pietrificau în comori învăluite în taină. Oricum, vremuri aflate sub semnul relativității au existat întotdeauna și au constituit cauzele obiective ale tănuirii bunurilor de preț: „Și dacă atâtea lucruri putrezesc cu vremea, observă Tudor Pamfilie, rămân banii și sculele-odoarele pe care rugina nu le poate măcina decât după veacuri” acestea sunt comorile. (8)

În privința locului ales pentru tănuire, se poate spune că acesta era întotdeauna învăluit în „inobservabil”, stare sub care se ascundea de ochii celor obsedați de strălucirea mirajului. Menționăm câteva, orientându-ne după imaginarul plăsmuit de mulțimea poveștilor, având drept reper enigmatică localizare a comorilor, pentru că, în expresia mitologului Pamfilie, „Numai locul trebuia însemnat ca să fie ținut minte ușor, dar alegerea trebuia să se facă astfel încât să nu dea nimănui de bănuț” (9), respectiv undeva, la colțul casei, de obicei pe partea de răsărit, în aria șurii, la cumpăna fântânii, la rădăcina unui pom din grădină, loc prăpăstios, stânci, scorburii de stejari, morminte, multe dintre ele învăluite în blesteme, vrăji sau alte consemne cu aspect restricțional. Nu sunt de omis nici cauzele pentru care, pe crugul timpului, atâtea bogății s-au pulverizat, reintrând în inima pământului, veacuri și veacuri, ori chiar pentru totdeauna. Asemeni, alături de drama Daciei, în relație cu istoria pământului românesc, veacurile marilor migrații au impus tănuirea avuțiilor sub însemne diverse, dar mai ales pe cele din aur și argint. Despre toate acestea s-au perpetuat, de asemenea, felurite istorii, întărite din vreme în vreme prin descoperirea unora, atunci când mulți dintre norocoși se așteptau mai puțin. Și astfel, forța de penetrație a poveștilor despre comori se amplifică tensionându-le durata și credibilitatea. Din aceste multe perioade ale unei lumi zbuciumate, remarcăm istoria comorilor denumite „minunile barbare din Ardeal”, din Moigrad și Apahida. La Moigrad, sat din județul Sălaj, s-au descoperit o furcă cu cinci dinți de aur, un idol de formă umană, un pandantiv inelar, patru idoli cu brațele în cruce, două brățări, mărgelile și douăzeci și patru de inele, datele de către cercetătorii clujeni ca fiind din neolitic. Cât despre tezaurele, în număr de două, de la Apahida, ele datează din vremea migrațiilor, respectiv au aparținut gepizilor. Aceștia și-au înmormântat aici două căpetenii, împreună cu două tezaure. Pe unul din inele este inscripționat numele căpeteniei care-l purtase: Omharus.

Și nu putem omite nici Cloșca cu puii de aur, respectiv Tezaurul de la Pietroasa, pe care primul cercetător, Alexandru Odobescu, l-a atribuit goșilor, fapt atestat și de către specialiștii care i-au urmat. Istoria multor alte comori are ca referință perioadele invaziilor turcești, când lumea

românească era bulversată, supusă năpăstuirilor. Așa s-a consemnat, bunăoară, legenda comorii blestemate, aflată în apropierea localității doljene Terpezița, implicând tragicul destin al sătenilor măcelăriți de turci, dar obligați mai înainte să îngroape comorile ce le purtau cu ei. Și până azi, comoara a rămas taină pământului, fiindcă, la rândul lor, turcii au dispărut în luptele purtate pe acele meleaguri. (10)

Comorile haiducilor, însă, par să fie îmbrăcate în legendele cele mai captivante, deopotrivă cu popularitatea eroului despre care se țese povestea. Astfel, despre comorile lui Tudor Vladimirescu circulă în zona Padeșului, a Măldărăștilui și chiar în întreaga parte sudică, felurite variante, iar căutătorii nu sunt nici ei puțini la număr. Din relatările unuia dintre acești căutători, din zona Măldărăștilor, s-a putut afla despre existența unor peșteri „mascate” în care s-ar păstra până astăzi tănuite, comori uriașe, cât și despre anume ritualuri ce ar trebui împlinite și legăminte ce până astăzi nimeni nu le-a putut duce în întregime până la capăt, de unde și neputința aflării lor. Se vorbește despre penitență, despre post și rugăciune, despre viață de sihastru, despre daniile felurite, cules de iarba fiarelor, creșterea unui arici, îngenunchierea la capătul curcubeului etc.

Asemenea povești s-au țesut și despre comorile lui Constantin Brâncoveanu, personalitate al cărei dramatic sfârșit, explicabil, favorizează o întreagă suită de istorii privind fabuloasele bogății ascunse prin peșteri și alte locuri tainice.

Credințe, blesteme și legăminte

Explicabil ca, prin situarea lor tainică, de comori să se lege felurite credințe, blesteme și legăminte, care, prin forța lor de seducție, să aprindă până și azi imaginația cutezătorilor aflați sub influența sclipirii flăcărilor cu care se înseamnă locul comorii. Apoi, situate la pragul dintre realitate și imaginar, comorile și-au perpetuat legendele în vetrele satelor mai ales, iar în nopțile lungi de iarnă, depănate de vârstnici, ele aprindeau în acea lume bântuită de sărăcie, speranțe iluzorii de schimbare a vieții. Cu ample intruziuni în basme, aceste legende accentuează latura fantasticului, apelându-se la o întreagă demonologie populară, prin care se restricționează, într-un fel, însăși căutarea lor. De-aici, ritualica diversă, încărcată de sacralitate, prin care se creează căi de apropiere și încercări de spargere a „tainei”. Fiindcă, să reținem, în enigmatică lor situație, comorile sunt învăluite în blesteme aspre, stare explicată de către Tudor Pamfilie prin faptul că „omul își îngroapă comoara cu mânie și cu o dorință ca tot el să aibă parte de dânsa la o vreme prielnică, iar când acesta nu și-o mai poate dori, ...răutatea sufletului său îl face să dorească mult ca agoniseala lui să nu intre niciodată pe mâinile nimănui, ci pe vecii vecilor să rămână neștiută și neclintită în pământ”. (11)

(Continuare în numărul viitor)

Un cititor rural aruncat în democrația culturii (IV)

(incitat de întrebarea: „Ce caută neamțul în Bulgaria?”)

Președintele Uniunii Scriitorilor a ieșit Nicolae Manolescu, care l-a învins pe Cezar Ivănescu.

După alegeri, într-un interviu *live*, Nicolae Manolescu a declarat că va începe să analizeze Uniunea începând de la covoare. Cu ocazia asta se va face curățenie, ceea ce nu-i rău deloc. Poate chiar era nevoie. Eu nu judec aici ambiția omului de a se strecura în fruntea listei sau de a face parte din toate comitetele, juriile sau funcțiile posibile, pentru că sunt conștient că de un bun manager, mai ales în literatură, e mai multă nevoie ca oricând și știu scriitorii ce fac atunci când își aleg păstorul.

Mă miră doar ambiția unor scriitori de a se urca pe un pedestal încă din timpul vieții. „Nemuritor și rece” nu va reuși să fie nimeni, pentru că oricine va observa că statuia „se mișcă”.

De altfel, această poză (poziție) este de coloratură napoleoniană, ce îmi amintește de exilarea forțată a ambițiosului, încă din timpul vieții, pe o insulă, unde se va înstrăina de sine însuși și va începe să prindă fluturi.

De altfel, de-a lungul cărării vieții mele, pe care am presărat romane, pentru că, dacă aș fi fost pădure, aș fi presărat frunze, m-am tot ferit de concurența neloyală, după mintea mea, cu ceilalți colegi. Să ajungi la un premiu meritos, pentru a fi considerat numărul unu, locomotiva, farul strălucitor, exemplul demn de a fi arătat cu degetul debutanților, ce vor fi stârniți astfel să acceseze și ei gloria nemuritoare, este un chin îngrozitor, pentru că trebuie să-ți umpli traista cu capodoperele la care te-ai căznit ca un ocnaș și să alergi pe la membri marcantți ai juriului, ca să-i convingi că tu, și nu altul, ai atins nemurirea.

Eu nu am avut o viață de cafenea literară, ci de trudit, de țaran ce se cocoșează deasupra sapei, în acel chin continuu de a-i smulge pământului roadele cele necesare vieții lui. Am cosit și mi-am reparat pantofii, am cultivat cartofi, mi-am dus vaca la izlaz și am privit-o cum se adapă însetată din râul care ne luminează viața și zile la rând m-au prins diminețile cu răcoarea lor și cu bruma stelelor presărată peste iarba de pe dealuri, în fața computerului. Altă menire n-am și altceva nu știu să fac, decât să-mi aștern poveștile pe hârtie. Or fi bune la ceva, nu știu și nici nu mă chinuie gândul ăsta pentru că, în cazul nostru, cititorul ne judecă. Are nevoie de noi, ne cumpără! Și, dacă nu, nu! De ce să nu ne asumăm noi vina și să ne lamentăm că nu suntem înțeleși?!

La fel gândesc și despre drumul nostru prin Europa. Badea Cârțan și-a luat desagul și a plecat să mai discute și el nițel cu taica Traian, care a violat Dacia și uite așa am apărut noi pe lume, copii nelegitimi și mândri de noi înșine. De ce ne tot mirăm noi că nu ne dă nimeni atenție?! I-am dat noi lumii ceva ce-i lipsea? Un gând, o metaforă, o dramă? Avem în negura timpurilor vreun Homer, vreo temă care să fi zgâlțâit Umanitatea cu adevărul ei?! În timp ce nemții aveau Universități, noi mai locuiam în bordeie... duceți-vă la Muzeul Satului... încă n-am reușit să ieșim din

starea de Provincie Romană. Mai avem și azi sate neelectrificate și scufundate în noroiul patriei! Adevărul crud este că nu avem nici o noțiune despre civilizație și despre educație. Hai să ne uităm la gunoaiele cu care ne sufocăm noi pe noi înșine. Efortul de a ne civiliza ar trebui să înceapă de la reciclarea gunoaielor. Veneam cu trenul dinspre Craiova și, la intrarea în București, am văzut stupefiat un munte de gunoaie escaladat de căruțe și de femei și de copii. Când coboară din avion la Bruxelles, primul ministru al României trebuie să-și șteargă tălpile, de aceea cred eu că i se întinde covorul roșu de la scara avionului până la intrarea în Europa.

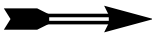
Prin urmare, trebuie să declar că nu știu ce caută neamțul în Bulgaria. Parfum de trandafiri de pe muntele Vitoșa?!

Dar să ne întoarcem la oile noastre, după ce nu am lămurit cu ce treburi umblă literatura română prin Europa. M-am desfătat, cititor rural cum mă declar cu o modestie malițioasă (!), cu „Revista nouă”, numărul cinci, anul doi. Mentorul nostru, Constantin Trandafir, are o frază ce ordonează rolul poeziei, acesta fiind chiar ultim: „metafizic, enigmaticul melos, aliaj intim de expresivitate și inexprimabil.” Mai încolo, un interviu bine gândit cu protosinghelul Iustin Pârveu, starețul mănăstirii Petru Vodă, din care rețin ideea ridicării în anul 2000 a unei case de educație pentru copii și un azil pentru bătrâni. În fine, o veste bună dinspre biserica neamului. Uite de ce trebuie să se ocupe biserica acestui neam, nu de catedrale, de odăjdii aurite și de lăläieli pentru babele surde. De altfel, eu am părăsit dezgustat această biserică, ce nu e croită pentru oameni, ci pentru preoți. Când zeci de copiii zac prin canalele capitalei României, iar patriarhul se luptă să bage câteva miliarde într-o clădire moartă, parcă îți vine să fugi de religia asta egoistă și inutilă, și să te ancorezi într-un golf primitiv și cald. Iată de ce m-am convertit la altă religie cu tot sufletul meu și dintr-o dată mi-am recăștigat liniștea sufletească. Sunt musulman și cred cu tărie că nici un tată nu și-ar sacrifica, nici în ruptul capului, vreun copil. Cristian Crăciun, care umblă cu neamțul prin Bulgaria, zice că trăim într-o „țară cunoscută doar prin haitele de câini comunitari”. Poți să-l contrazici?!

Ion Stratan, care se luptă cu morile de vânt, deține un adevăr care m-a marcat și pe mine: „Mi-aș dori foarte mult să văd un reper cultural care să mă marcheze.” Mulțumesc, Ion Stratan. „Ca de obicei, cu treburi mici...”, Constantin Trandafir face lucruri mari! la auzi cât de adevărat comentează soarta literaturii noastre în lume (și cităm întregul fragment pentru cruditățile lui): „Cum *intră* literatura română în Europa la ora actuală? Deocamdată foarte anevoie și întâmplător, de aceea cu deformări uimitoare. Bunăoară, în (unica) *Histoire de la littérature européenne. Lettres européennes, realizată de către 150 universitari din întreaga Europă geografică (...), literatura română începe cu Miron Costin (care a scris doar Cronica Moldovei în limba polonă), continuă cu Dimitrie Cantemir, amintit numai pentru traducerea în latină a Coranului...*”

Și iată că ne punem și noi întrebarea firească: de ce nu a fost, între ăia 150, nici un universitar din țara noastră?!

Trecem la prietenul Florin Dochia, ce scrie un frumos „Eveniment editorial” despre dicționarul lui Mihai Apostol.

G. Rasim (hei!) susține că „e timpul să-i lăsăm acestui poet original - Bogdan Dragomir - libertatea de a-și asuma poezia” și, mai ales, zic eu, „Căderea (din) de îngeri” - „și-apoi să ne volatilizăm în nimic”, „pentru că nimicul se îmbină în nonculori”! Mie îmi place!

Despre „Istoria la dimensiunile umanului” a lui Antoni Lluç Ferrer, tradusă din limba catalană de Valeriu Rusu, scrie la obiect G. T. Rusu, cu fina observație că „Autorul apare, totodată, ca un maestru al descrierilor de atmosferă”.

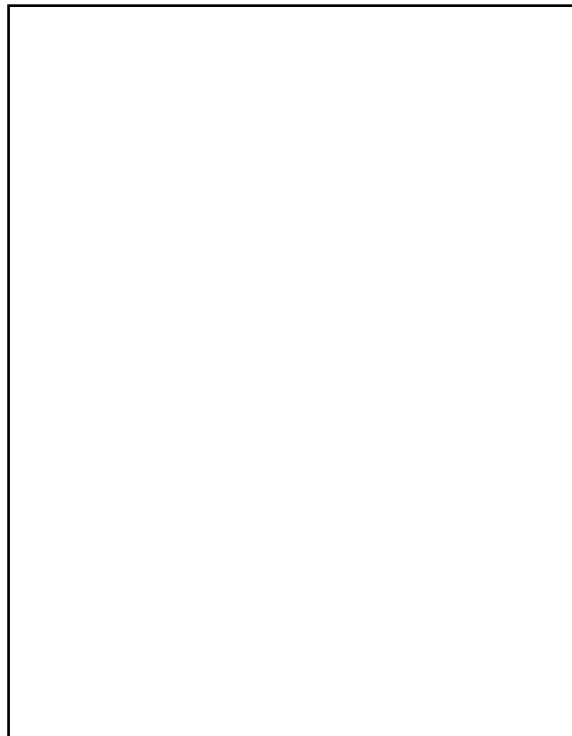
Camil Vioreșcu atacă „Filosofia lui S. Kierkegaard, azi”. Noi, aici, la țară, fiind, azi, prea aproape de cer, abia de reușim să-i silabisim numele acestui filosof danez din secolul al XIX, „socotit inițiatorul existențialismului”, dar înțelegem totuși că „angoasa deschide spațiul umanității la nivel individual și la nivel istoric”, cum susține unul dintre vecinii mei. Adesea, când ne luptăm cu buruienile de pe tarlăua de cartofi, suntem izbiți de adevărul revelat de această sintagmă, în sensul că omul rătăcește totuși prin lume la modul hegelian, problematizându-și existența în lumea historică, dar ne asigură ea, nouă, această angoasă, ieșirea din conținutul vicios al existențialismului?!

Elena Dinu analizează „din punct de vedere estetic evoluția monumentului funerar” de origine bulgară de pe teritoriul Dobrogei, comuna Corbu. Reținem frumusețea interioară a studiului și „mascarada kitsch-ului funerar de azi.”

Theodor Codreanu ne explică în ce fel a ajuns Lucifer „să treacă drept Dumnezeu” în povestirea „Izbânda lui Zombie” – pentru că atacarea tuturor aspectelor are coloratură livrescă. Pe pagina următoare citim stupefiați despre elitele postmoderniste autohtone, care l-au scos din istorie pe Mihai Viteazul și au introdus-o pe Andreea Esca. Unde au introdus-o, în Historie?! Nu am nimic cu Andreea Esca, ba chiar îmi place, este frumoasă și ironică și a făcut școală, pentru că o imită prost mai toate știristele, și nu am nimic nici cu aceste elite, și nici nu mi se pune *pata* pe Sandra Brown (unde am auzit eu de numele ăsta?!), sau pe domnișoara Coca de la Cola, cea plină de *feelings*. Sunt de acord cu autorul, dar îmi dau și eu cu părerea, mă bag singur în seamă și fluier plin de admirație când mă privesc în oglindă. Diferența dintre noi și americani este uriașă, pentru că, iată, ei acceptă și consideră că fac parte din cultura lor până și acele desene de pe vagoanele de metrou numite *graffitti* (dacă am scris corect, bine, dacă nu, o să corecteze prietenul Florin Dochia, pentru că la corectură se cunoaște prietenul, care nu te lasă niciodată să te faci de râs în piața publică!). Și mă gândesc la Chagall care, dacă n-ar fi văzut picturile de pe obloanele căruțelor țiganilor ruși, n-ar mai fi fost, poate, acel pictor subtil, care a transfigurat kitsch-ul, l-a sublimat în acele mirese care zboară prin aer de fericire. Putem să ne băgăm mâna în foc și să jurăm că din aceste *graffitti* nu o să apară, într-o bună zi, un alt mare pictor?! Așa că nu sînt de acord că „Era postmodernistă este a vidului existențial, ca ultimă fază a democrației.” După ea ce urmează?!

la să trecem de la era postmodernistă la clasicul Daniel Corbu. „Vino Lenor să privim Îngerii desprimăvărați / cu

aripile albe ca praporii lui Horia Bernea” Versurile astea frumoase sunt demne de talentul lui Horia Bernea! Dar să mergem mai departe: „un vânzător de brocart / înălța imnuri / pentru poetul înghițit de furtună... îmi înghesui singurătatea în oglinzi... am ales băuturile cele mai fine am iubit / femeile cele mai aprige / nu sunt pregătit pentru atâta moarte...” pentru că „cel mai rău este să mori într-o duminică”... Eu nu sunt critic, nu-mi dau cu părerea, citesc doar și mă bucur atunci când întâlnesc poezia ce pare a fi, pentru poet, o femeie aprigă!

Nicolae Dorel Trifu are altă tonalitate. El este „înveșmântat în fluturi”... Să cred că i-o fi luat din conserva lui Florin Dochia? Am glumit, desigur. Dar aceeași grație plutește pe aceste aripi cristaline ale poeziei... Poetul aspiră la eternitatea trăirilor interioare: „să aprind în păsări dorul de înalt”. Păi?!

Gherasim Rusu Togan umblă la „spațiul dintre realitate și vis”, la drama unui popor ce va fi distrus fără cruțare”.

Viorel Cernica scrie amplu: „am roata dar și sabia / lumina trântită la pământ și călcată în picioare... cuiele se lovesc de carnea însângerată... vai ce frumoasă e cu frunza ținută în mijlocul ființei ei... ridică-ți nurea cu o mână până la înălțimea dorințelor mele... colțul de pământ pe care stai acum înflorește... zămislește-ți bărbatul”.

O prozatoare nouă în revistă, Cristina Lilă, cu un titlu de roman incitant, „Adelin Farah”, pe care nu o comentăm, ca să nu ne facem singuri probleme casnice, Dumitru Matală cu un studiu despre meritul ediției îngrijite de I. Opreșan și din nou Cristian Crăciun, punând, cum ziceam, bomboana pe colivă, susținând că „scriitorul român trăiește într-o lume paralelă, numai a lui, într-o indiferență față de societate pentru care, finalmente, tot el plătește”.

Și, of, bietul Argezei, cu *frumusețile lui grăite* !

AI Dvs.,
Ion LILĂ -

cititor rural din Provița de Jos

Alexandr Zinoviev - *Nous et l'Occident*

(urmare)

Colectivismul reprezintă una din temele sale favorite și în «Homo sovieticus», unde descrie relația dintre turmă și ciobani foarte pitoresc: «Nivelul intelectual al oricărei mișcări de masă e foarte scăzut. Nivelul conducătorilor unei astfel de mișcări e asemănător nivelului masei: altfel, nimeni n-ar putea deveni conducător. Un conducător are nevoie numai de atâta inteligență cât să poată să se arate la fel de prost ca masa de proști pe care o conduce și să stăpânească arta de a spune prostii părând deștept.» (p. 165) Concluzia lui Zinoviev în ceea ce privește lupta individualității împotriva maselor este pesimistă: „Idea de bază la care ajung este că, în tendința sa de a rezista în fața colectivismului, individul este condamnat.” (p. 125) Această concluzie amară, referitoare inițial la sistemul comunist, poate fi aplicată, însă, precum o formulă magică, tuturor societăților totalitare (nazistă, fascistă sau, de ce nu?, islamică). Chiar și democrațiile de esență vestică ar putea fi incluse, e drept, într-o măsură mult mai mică în această definiție zinoviană, ascuțită precum lama unui brici.

Colectivismul capitalist nu mai este impus prin forța polițiilor politice subordonate unui Big Brother capricios, ci prin mijloace mult mai subtile, precum *mass-media*, moda, consumul, *discount*-ul, analiștii politici etc. Față de acest colectivism, poți să te ferești într-o măsură determinată doar de efortul tău individual, spre deosebire de cel impus de sistemele totalitare, la care făcea directă referire Zinoviev, și a cărui nerespectare putea cu ușurință ucide sau, în cel mai bun caz, distruge destine.

Confruntarea dintre Est și Vest, care părea, în acei ani, inevitabilă, îi prilejuiește alte câteva reflexii pesimiste în ceea ce privește capacitatea Vestului, mult prea tolerant în primul rând față de dușmanul său declarat, de a se opune cu succes barbariei comuniste. Zinoviev le atrage atenția vesticilor că «Pentru a apărea drept vârful istoriei umanității, Estul trebuie să facă una cu pământul tot ceea ce ar putea dezvălui inconsistența pretențiilor lui.» (p. 24) Deci Vestul, cel care era doar întrezărit de supușii lagărului, cel care reprezenta termenul pozitiv al comparației, cel care atrăgea. «Aș mai adăuga un avantaj pe care îl are Estul față de Occident și care ar putea juca un rol decisiv: structura socială a Estului produce ființe umane care sunt capabile să îndure orice sacrificiu și care poate face din ceilalți propriile victime». În acest punct, Zinoviev s-a înșelat în analiza societății comuniste și a omului nou, care, în ciuda propagandei comuniste, a imensei industrii genetice de retrasare a ființei umane, a păstrat vechile însușiri ale omului vechi (sau ale omului dintotdeauna): a continuat să dorească să mănânce bine, să se îmbrace acceptabil, să simtă foamea de libertate, să își dea seama că Regele e gol, chiar dacă i se repeta de mii de ori că este acoperit de haine scumpe, lucruri mărunte în aparență, dar care au determinat distrugerea lagărului atunci când a fost omenește posibil, adică atunci când amenințarea cu represiunea fizică (invazia tancurilor Armatei Roșii din 1956 și 1968) a fost înlăturată de către politica de destindere a lui Gorbaciov. Este inevitabil ca astfel de profeții să fie depășite de evoluția istoriei, indiferent de geniul profetic al scriitorului. Evident că Zinoviev nu trebuie analizat plecând numai de la înțelegerea *mot-à-mot* a scrierilor sale. Mai important mi se pare sensul general al paginilor sale neuitând

nici un moment anul în care au fost scrise eseurile sale. În 1980, Gorbaciov era încă departe, trupele sovietice tocmai invadaseră Afganistanul, stăteau pregătite la frontierele Poloniei, iar în lume, mișcarea comunistă se află în expansiune atât în America de Sud cât și în Africa. Spectrul dezmembrării totale era imposibil de prevăzut. Zinoviev își da seama și de marea diferență care despărțea Estul comunist de Occident și care, în mare măsură, s-a păstrat până în zilele noastre. Estul comunist juca rolul barbarelor triburi germanice și asiatice, care asaltau Imperiul Roman. În timp ce unii nu ar fi avut nimic de pierdut. alții ar fi avut totul de pierdut. În rolul barbarilor, Zinoviev îi așează pe comuniștii estici, nelegați de nici o prejudecată în a distruge sistemul democratic. Lumea civilizată și rafinată, se știe din istorie, nu mai posedă aceleași reflexe războinice precum triburile barbare. În plus, «Occidentul se găsește paralizat de reflexia sa socială și de conștiința sa bolnavă cronic.» Generos, Zinoviev oferă Occidentului și o soluție: «[Occidentul - *n.m.*] nu trebuie să-și facă iluzii în ceea ce privește intențiile și posibilitățile Estului în ceea ce-l privește și nu trebuie să-l ajute în divizarea țărilor occidentale.» (p. 28)

Un aspect amuzant (sau tragic) pe care îl abordează Zinoviev este cel privind alcoolismul generalizat din societatea sovietică a anilor '70. Însă, ceea ce ar trebui să fie doar o descriere ușoară a unei caracteristici tradiționale a societății rusești devine la Zinoviev un studiu de caz de un cinism complex, care dovedește un antisovietism furibund. Sistemul comunist s-a slujit într-o anumită măsură de alcoolism pentru a permite o defulare ieftină și puțin periculoasă date fiind represiunea și lipsurile de tot felul. Problema a apărut atunci când fenomenul a scăpat de sub control, afectând în U.R.S.S. tocmai ceea ce era mai drag nomenclaturii brejnevienne: producția. În ciuda constantelor campanii împotriva acestui viciu, alcoolismul nu a putut fi eradicat sau diminuat în proporții rezonabile. «În timpul lui Stalin, epoca pe care bețivii și-o aduc aminte cu multă nostalgie, căci vodka era ieftină, iar miliția îi privea cu mult respect pe alcoolici, aceștia zăceau peste tot, chiar și în Piața Roșie. În timpul defilărilor, erau prevăzute locuri speciale unde erau târați toți bețivii.» Zinoviev concluzionează sec: «Beția este lumina sufletului, medicamentul universal al tuturor suferințelor morale, compensarea eșecurilor, imitația măreției.» (p. 62)

Alexandr Zinoviev își sfârșește cartea printr-o profeție („perspectiva viitoare cea mai probabilă este lupta între țările comuniste și cele ne-comuniste, lupta chiar între țările comuniste, lupte în interiorul țărilor comuniste, mai pe scurt, lupta tuturor contra tuturor”) și o constatare de bun simț („Niciodată nu a exista și niciodată nu va exista o societate ideală sau stat ideal pentru toți.”). Iar Occidentului îi pune un diagnostic chirurgical: „Prosperitatea actuală a Occidentului este doar un zig-zag norocos și provizoriu al istoriei.” Mă întreb ce mai spune acum, după un sfert de secol de la aceste rânduri, când Vestul continuă să fie bogat, țările comuniste s-au transformat în țări capitaliste și aleargă cu limba scoasă după cele din Vest, iar războiul tuturor împotriva tuturor s-a transformat doar în lupte pașnice pe la burse și negocieri furibunde pentru cotele la produsele lactate.

Codruț CONSTANTINESCU

Alexandr Zinoviev

Nous et l'Occident

Alexandr Zinoviev nu și-a câștigat renumele internațional prin activitatea sa în domeniul logicii, acolo unde a excelat, lucrările sale științifice aducând o nouă perspectivă în analiza critică a manifestărilor culturale în raport cu limbajul, ci datorită disidenței deschise față de sistemul comunist din timpul lui Brejnev. În 1976, a apărut în limba rusă, la editura *L'Age d'Homme* din Lausanne masivul volum «Hauteurs béant» («Înălțimi uluitoare») care va fi tradusă anul următor în franceză. Această autopsie a totalitarismului comunist a determinat excluderea sa rapidă din rândurile P.C.U.S. și din toate celelalte funcții pe care le deținea la Universitatea din Moscova. La scurt timp după aceste evenimente, fiind invitat să susțină un seminar de logică la Universitatea din München, lui Zinoviev i-a fost aprobată viza de ieșire din țară, fapt de neconceput pe vremea lui Stalin, la plecare reținându-i-se doar cetățenia sovietică, pe care nu mai era demn să o aibă.

Volumul «*Nous et l'Occident*», apărut la editura *L'Age d'homme* din Lausanne în traducerea profesorului Wladimir Berelowitch, reunește în paginile sale 17 texte scrise de-a lungul intervalului 1979-1980 și reprezintă o continuare a unui alt volum de articole, apărut în 1979, intitulat «*Sans illusions*». Zinoviev este unul din ultimii mari individualiști de esență liberală ai secolului al XX-lea, iar textele din acest volum o dovedesc din plin. Este atras într-o măsură covârșitoare de statutul de persoană criticând de pe aceste poziții atât comunismul, cât și capitalismul. E drept că, în prima parte a existenței sale în Occident, și-a concentrat criticile cu predilecție asupra comunismului. O mare parte din culegerea sa de texte *Nous et l'Occident* este dedicată individului aflat într-un Mare Război de Apărare împotriva sistemului sovietic, sistem conceput tocmai pentru a distruge individul. «Departate de a descrește, atracția mondială față de comunism nu a făcut altceva decât să se amplifice. De ce? Cu siguranță, nu pentru că sistemul comunist a adus o abundență universală sau pentru că a pus capăt tarelor societății, ci pentru că, într-o anumită măsură, a satisfăcut marea tentație istorică a omului de a trăi în turmă, fără prea multă muncă, fără restrângeri permanente, fără riscuri și fără a-și asuma responsabilități individuale față de actele sale, fără griji, cât mai simplu cu putință, cu un minimum de nevoi garantate» (p. 90). Zinoviev consideră că ideea comunistă viciază grav umanitatea: „Sistemul distruge toate liniile de demarcație și criteriile care alcătuiesc bunul simț. Caută ambiguitatea, superficialul. Poate fi extrem de generos cu o nulitate și aduce o personalitate extraordinară la rang de nulitate, poate da o amploare istorică unui eveniment insignifiant și șterge cu desăvârșire evenimente istorice majore. Transformă în bun tot răul pe care-l secretă iar răul este îmbrăcat în haina virtuții. Și toate acestea pentru că este o forță distructivă.” (p. 156) Ideile lui Zinoviev, enunțate în anul 1980, sunt reconfirmate (dacă mai era nevoie?!), de către politologul american de origine română Vladimir Tismăneanu, care scrie, în ultima sa carte publicată în limba română, „Stalinism pentru eternitate” (Editura Polirom, Iași, 2005) că „stalinizarea a urmărit distrugerea completă a societății civile și înregimentarea vieții intelectuale și a culturii. Pentru a distruge relațiile interumane, indivizilor le-a fost indus un sentiment universal de teamă, aceștia fiind tratați ca simple roțițe în angrenajele statului totalitar.” (p. 147)

Dovada a acestei tendințe marcante a gândirii lui Zinoviev este dezvăluită și în cartea *Homo sovieticus* unde scrie ca «omul e doar un număr într-un proces de masă și nu un agent cu o misiune proprie. E umilitor, dar dacă lucrurile stau așa, va trebui să mă comport ca o cifră

lipsită de importanță. La dracu' cu mărețele voastre obiective! Am să trăiesc pentru mine și doar pentru mine.» (p. 91)

Comunismul îi transformă pe oameni în sclavi, dar nu numai în raportul dintre ei și stat, ci și în raporturile individuale. Măreția statului comunist rezultă tocmai în această transformare a relațiilor individuale în relații de subordonare față de politica generală a statului de construire a socialismului. «Sclavia modernă este interesantă deoarece mărește la un nivel incomparabil (în comparație cu vechea societate) numărul indivizilor care sunt dotați cu putere oficială asupra semenilor lor, astfel încât toți membrii acestei societăți dețin o parcelă din putere asupra altora. Este vorba de o sclavie de tip special, unde condiția de sclav este compensată prin posibilitatea ca fiecare să vadă în ceilalți niște subordonați care îi sunt supuși: aici libertatea este înlocuită prin posibilitatea de a-i supune pe alții, prin participarea la subjugarea generală.» S-a ajuns la incredibila aberație că înșși prizonierii politici să fie supuși acestei scheme diabolice. Dacă ei fuseseră excluși inițial, sistemul a imaginat, totuși, o modalitate de ai expune și pe ei subjugării reciproce și generalizate prin celebrul fenomen de reeducarea de la Pitești (vezi Paul Goma «Fenomenul Pitești»). Editura Humanitas). Zinoviev recunoaște cu amărăciune în continuare că «Într-un cuvânt, condiția de sclav ne convine. Este mult mai ușor să fii sclav decât să nu fii. Noi înșine realizăm opresiunea asupra celui alt. Aceasta încă nu este cea mai dureroasă parte. Răul cel mai mare îl reprezintă faptul că exportăm sclavia și altora și o facem sub steagul libertății. Și o facem cu succes, ruinând orice speranță de a ne elibera. Atunci când toată lumea este sclavă, noțiunea de sclavie își pierde sensul». (În eseu «Pour quoi sommes-nous des esclaves?», scris la München, în mai 1980.)

(Continuare pe verso - coperta 3)